

Mirjami Ekholm

ORIVEDEN OPISTOA EI ENÄÄ OLE

Kansanvalistusseura päätti luopua lippulaivastaan

Kasvatustieteiden ja kulttuurin tiedekunta
Pro gradu
Syyskuu 2019

TIIVISTELMÄ

Mirjami Ekholm: Oriveden Opistoa ei enää ole
Pro gradu
Tampereen yliopisto
Elinikäinen oppiminen ja kasvatus
Syyskuu 2019

Perinteikäs Oriveden Opisto ehti toimia itsenäisenä kansanopistona yli sata vuotta ja nousta suunnan- näyttäjäksi vapaassa sivistystyössä ja taideopetuksessa. Ajan kuluessa vapaan sivistystyön lainsäädäntöä ja rahoitusta on muutettu. Vuonna 2009 OKM katsoi kehittämistarpeiden koskevan konkreettisimmin kansanopistoja ja yhdistämiset nähtiin keinoksi tiivistää oppilaitoskentän rakennetta ja parantaa toimintakykyä. Vuonna 2014 OKM:n rakenne- ja rahoitustyöryhmä esitti rakenteellista uudistamista ylläpitäjälähtöisesti ja ylläpitäjiä kehoitettiin harkitsemaan toimintansa yhdistämistä muihin koulutusmuotoihin. Oriveden Opiston ylläpitäjänä yli 70 vuotta toiminut Kansanvalistusseura päätti luopua opistonsa ylläpidosta vedoten kestä- mättömiin ylläpitokustannuksiin. Opiston ystävät nousivat vastustamaan päätöstä. Vastustuksesta huolimatta Oriveden Opisto liitettiin vuoden 2015 alusta Ahlmanin ammatti-opistoon ja sen toiminta erillisenä kansanopistona päättyi. Uusi ylläpitäjä Ahlmanin koulun Säätiö sitoutui jatkamaan toimintaa Orivedellä, mutta jo vuonna 2016 säätiö päätti keskittää opetustoiminnan Tampereelle syksyyn 2018 mennessä. Toiminta Orivedellä ajettiin alas.

Tarkoituksena oli antaa ääni Oriveden Opiston henkilökunnalle, jota muutos kosketti konkreettisesti. Pyysin heitä osallistumaan tutkimukseeni kirjoittamalla kirjoitelma. Sain yhden kirjoitelman. Entisiltä rehto- reilta sain vastauksia kysymyksiini. Otin tutkimukseen lisäksi mukaan Oriveden Opiston alasajoon liittyvää uutisointia verkossa tutkiakseni, mitä merkityksiä opistolle ja sen alasajolle mediassa annetaan. Tämä aineisto koostuu lehtiartikkeleista, Oriveden Opisto säilytettävä Orivedellä! –adressista ja sen keskustelu- kommentteista. Lehtiartikkeleista yksi oli raportti opiston pelastamiseksi järjestetystä paneelikeskustelusta.

Tutkimus on laadullinen, orientaatio ja tiedonhankintatapa aineistolähtöinen. Ontologisen orientaation lähtökohtana on sosiaalinen konstruktionismi. Näin rakentuvan ja eri aineisto-osista koostuvan tutkimuksen metodologisena viitekehyksenä on diskurssianalyysi. Analyysissä käytin jäsenyyksen apuna Jokisen ja Juhilan (2016) esittämää merkitysten, kommunikatiivisuuden ja kulttuurisuuden kolmiota. Teoreettisena viitekehyksenä käytin kansanvalistusaatteen ja kansan-opistoaatteen käsitteistöä. Analyysi eteni tapahtumien kronologista järjestystä seuraten interdiskursiivisuuden esiin saamiseksi.

Pääosapuoliksi mediassa määrittyivät alasajosta päätöksen tehnyt ylläpitäjä ja päätöstä vastustavat, opiston Orivedellä säilyttämistä kannattavat kansalaiset. Puolustajat ammensivat merkitykset kansan- opistoaatteen kulttuurisesta kontekstista sivistysdiskurssissa, joka mukaili opiston 100-vuotishistoriikkaa. Faktuaalistamisstrategioina olivat omakohtaiset kokemukset sekä kulttuuriset ja sosiaaliset normit. Ylläpitäjä puolestaan tukeutui uusliberalistiseen talousdiskurssiin ja käytti strategiona vaihtoehdottomuutta ja kvantifiointia. Kumpikin tuotti ja luotti omaan diskurssiinsa. Lopputuloksena muodostui brändidiskurssi, jossa pelastettavaksi määrittyi Orivedellä säilytettävän opiston sijaan Oriveden Opisto –brändi, josta riisuttiin pois siihen olennaisina osina kuuluneet opiston sijainti, miljöö ja Lammen henki. Oriveden Opisto siirtyi itsenäisenä toimivana kansanopistona historiaan kansalaisten vastarinnasta huolimatta.

Henkilökunnan kohtalona oli sopeutua ylläpitäjän päätökseen. Kirjoitelman perusteella Oriveden Opiston alasajo herätti voimakkaita tunteita henkilöstössä. Ylläpitäjien toimintaa pidettiin lyhytnäköisenä ja moraalisesti tuomittavana. Kansanopistokentän kulttuurisessa kontekstissa sivistyshyödyn katsotaan kumuloituvan yhteiskuntaan viiveellä eikä talousdiskurssin kannattavuusmittareille ole tarjota vastinetta.

Valtakunnan tasolla Oriveden Opiston alasajo on yksi esimerkki opetus- ja kulttuuri-ministeriön ohjaaman rakennepoliittisen ohjelman toimeenpanon seurauksista. Tutkimus osaltaan osoittaa, että kansanopisto- aatteella ja kansanopistolla on edellen paikka ja tehtävä vapaassa sivistystyössä.

Avainsanat: kansanopisto, diskurssianalyysi, diskurssit, merkitykset, faktuaalistamisstrategiat, rakennemuutos, vapaa sivistystyö, VST, SVV; Oriveden Opisto, KVS

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
1.1	RAKENNEMUUTOKSET VAPAAN SIVISTYSTYÖN KENTÄLLÄ	1
1.2	TUTKIMUKSEN RAKENNE	3
2	TEOREETTINEN VIITEKEHYK	5
2.1	KANSANVALISTUSAATE	5
2.1.1	<i>Kansanvalistusseuran synty</i>	5
2.1.2	<i>Vapaa sivistystyö ja ihmiseksi kasvaminen</i>	8
2.2	KANSANOPISTOAATE	9
2.2.1	<i>Kansanopistoate ja kansanopistopedagogiikka</i>	9
2.2.2	<i>Internaattipedagogiikan inflaatio</i>	11
2.3	AIKUISKASVATUSTA JA AMMATILLISTA SIVISTYSTÄ	14
2.4	RAKENNEMUUTOS KANSANOPISTON HAASTAJANA	16
2.4.1	<i>Muuttuva yhteiskunta ja kansanopisto</i>	16
2.4.2	<i>Uusliberalistinen hyötyajattelu ja kansanopisto</i>	19
2.4.3	<i>Vapaa sivistystyön oppilaitosfuusiot - tehokkuuden tavoittelua?</i>	21
2.4.4	<i>Sivistystehtävän toteutuminen – tutkimusta eri näkökulmista</i>	22
3	METODOLOGISET RATKAISUT JA AINEISTO	29
3.1	ONTOLOGIASTA – TODELLISUUS JA MERKITYKSET	29
3.2	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	33
3.2.1	<i>Diskurssianalyysi</i>	33
3.2.2	<i>Aineiston hankinta</i>	36
3.2.3	<i>Analyysin lähtökohdat</i>	37
3.2.4	<i>Tutkimuksen kulku ja tutkijan positio</i>	40
3.3	TUTKIMUSKYSYMYKSET	42
4	ORIVEDEN OPISTO – PAIKASTA MIELIKUVAKSI	44
4.1	ORIVEDEN OPISTON TIE KVS:N LIPPULAIVAKSI	44
4.2	HALU SÄILYTTÄÄ 100-VUOTIAS OPISTO	48
4.2.1	<i>Kireä talous ja kovenevat arvot</i>	48
4.2.2	<i>Ei kaupunkiopistoon olisi lähdettykään</i>	53
4.2.3	<i>Ylläpitäjä määrittää pelastamisen kohteeksi brändin</i>	63
4.3	UUDEKSI YLLÄPITÄJÄKSI AHLMANIN KOULUN SÄÄTIÖ	75
4.3.1	<i>Orivesi goes Ahlman</i>	75
4.3.2	<i>Uusi pelastamiskampanja - uusikaan ylläpitäjä ei sitoudu</i>	78
4.4	OPISTOLAISTEN MIETTEET OPISTONSA ALASAJOSTA	81
5	YHTEENVETO, POHDINNAT JA JOHTOPÄÄTÖKSET	86
5.1	TUTKIMUKSEN TULOKSET	86
5.2	JOHTOPÄÄTÖKSET	89
5.3	TUTKIMUKSEN ARVIOINTI JA AJATUKSIA JATKOTUTKIMUKSESTA	93
6	LÄHTEET	97

1 JOHDANTO

1.1 Rakennemuutokset vapaan sivistystyön kentällä

Sain ehdotuksen Oriveden Opiston kohtalon tutkimisesta. Ehdotettu aihe liittyi Sivistystyön vapaus ja vastuu -ohjelmaan (SVV), jossa toimintakauden 2017–19 pääteemana on ”rakennemuutokset ja muuttuva kansalaisuus”. Teema kytkeytyy Suomen itsenäisyyden ja sisällissodan 100-vuotistapahtumiin. Viime vuosina myös sivistys- ja koulutuspoliittista keskustelua ovat hallinneet talous- ja pakolaiskriisi sekä niihin liittyvät sopeuttamistoimenpiteet. Rakennemuutokset ovat yhteydessä kansalaisuuteen, sivistykseen, tasa-arvoon ja oikeudenmukaisuuteen liittyviin kysymyksiin. SVV-ohjelmassa tartutaan sivistyksellisiin ja tasa-arvollisiin haasteisiin globaalien ja lokaalisten rajapinnoilla. Moninaiset fuusiot ja karsimiset muokkaavat vapaata sivistystyötä mielivaltaisesti. Tästä yhtenä esimerkkinä voi pitää kulttuuripainotteisena taideoppilaitoksena tunnetuksi tulleen Oriveden Opiston alasajoa.

Supistuksilla ja leikkauksilla tavoitellaan kustannussäästöjä ja taloudellisiin perustein leikkauspäätöksille on totuttu saamaan oikeutus ja hyväksyntä. Numeroin osoitettuja perusteluja tuntuukin olevan vaikea kiistää. Tämän taipumuksen tunnistan liiketaloustiedetaustastani johtuen myös itsessäni. Seurauksia ja vaikutuksia kuitenkin voi ja pitäisi arvioida muustakin kuin yksittäisten toimijatahojen tavoittelemien taloudellisten säästöjen näkökulmasta. Vapaan sivistystyön kenttä on ollut muutoksessa jo hyvän aikaa ja monia fuusioita ja lakkauttamisia on jo viety läpi. Kuinka paljon lopettamis- ja sulautumispäätöksissä otetaan huomioon paikallinen näkökulma ja vaikutukset ruohonjuuritasolla? Tämä työ lähti liikkeelle ajatuksesta tutkia Oriveden Opiston opettajien kokemuksia opistonsa alasajosta ja mitä ajatuksia se heissä herätti. Mutta osoittautui, että opettajat eivät olleet järin halukkaita avaamaan kokemuksiaan. ”...[E]nkä halua, että nuo luottamukselliset asiat ja niiden synnyttämät omat mielipiteeni tulisivat (ainakaan vielä) esiin”, kuten yksi heistä

perusteli kieltäytymistään. Piti löytää toinen keino, tapa ja taso tutkia asiaa. Niinpä tässä työssä tutkin vapaan sivistystyön toimintakentässä yhtä ilmiötä eli Oriveden Opiston alasajoa ja sille annettuja merkityksiä. Aineistona käytän ensisijaisesti eri intressiryhmien alasajosta käymän keskustelun julkista uutisointia. Alasajon taustaksi kuvaan kirjallisuuden ja aikaisemman tutkimuksen avulla historiallisia kehityskulkuja koulutuksen kentällä. Kokoamani aineiston avulla tutkin osapuolten Oriveden Opistoon ja sen alasajoon liittämiä merkityksiä ja tapoja tuottaa noita merkityksiä.

Vapaan sivistystyön organisaatioilla on jälleen kerran tarve kirkastaa toiminta-ajatustaan, ehkä myös tarve päivittää sisältöjään. Tähän päivään tuodut arvot ja arvojenmukaisten toimintatapojen tarkastelulla on yhteiskunnallista merkitystä. Kun tutkittavana on kohde, jonka olosuhteissa tapahtuu muutos, jota edeltää tehty päätös, joista seuraa jotakin, tässä Oriveden Opiston alasajo, voi olettaa, että muutoksen aikaan saaneella päätöksellä on puoltajansa ja vastustajansa. Tutkimuksen aiheesta ja kohteesta johtuen liikkeellepanevana ja siten alasajon toimeenpanijana julkisuudessa näyttäytyy Kansanvalistusseura, joka ei halunnut enää ylläpitää opistoa. Kansanvalistusseuran päätettyä luopua Oriveden Opiston ylläpidosta opistolla ei sellaisessa tilanteessa ollut mahdollista jatkaa itsenäisenä kansanopistona. Opiston ylläpito siirtyi vuoden 2015 alusta Ahlmanin koulun säätiölle. Opistoa ei varsinaisesti lakkautettu, vaan se liitettiin osaksi Ahlmanin ammatti- ja aikuisopistoa. Käytän kuitenkin termiä alasajo, ja sillä viitataan siihen, että opisto ei enää Ahlmaniin liittämisen jälkeen toiminut itsenäisenä kansanopistona. Alasajo sanana kuvaa intentionaalista toimintaa. Vuoden 2018 syksyyn mennessä opetustoiminta Orivedellä oli ajettu alas.

Alasajoa vastustaneet koostuvat joukosta yksittäisiä ihmisiä, kansalaisia, jotka kokevat opiston säilyttämisen merkitykselliseksi ja jotka yrittävät saada mielipiteensä kuuluviin ja siten vaikuttaa päättäjiin. Kävivätkö nämä osapuolet vuoropuhelua keskenään eli puhuvatko samoista asioista vai puhuvatko toistensa ohii? Siitä ajattelin ottaa selvää.

1.2 Tutkimuksen rakenne

Edellä kerroin jo lyhyesti tutkimuksen taustasta ja miten koulutuspolitiikassa tapahtuneet muutokset yleisesti näkyvät vapaan sivistystyön kentällä. Tutkimuskohde on sidoksissa kontekstiin eli vapaan sivistystyön kenttään ja kentällä jo tapahtuneeseen ja tapahtuvaan muutokseen. Toisessa luvussa kuvaan vapaan sivistystyön ja kansanopistoaatteen historiallista kehityskulkua, mutta myös sitä yhteiskunnallista kontekstia, missä vapaa sivistystyö ja kansanopistoaate tänä päivänä on. Aloitan luvun kertomalla kansansivistyksen ja kansanopistojen syntyvaiheista Suomessa. Kansanopistot luotiin aikoinaan huolehtimaan kansansivistyksestä. Kansanvalistusseuralla on ollut merkittävä rooli kansansivistysaatteen ja kansanopistoaatteen levittämisessä. Vaikka Oriveden Opiston perusti monen muun opiston tavoin alun perin kannatusyhdistys, tuli Kansanvalistusseura sen ylläpitäjäksi vuonna 1946 ja Oriveden Opisto oli Kansanvalistusseuran oma opisto ja lippulaiva melkein 70 vuotta.

Kansansivistyksen sisältö ja funktio muuttuaan yhteiskunnan muuttuessa. Yhteiskunnan kehityksen seurauksena eri sukupolvilla on erilaiset haasteet ja tarpeet. Arvoissa tapahtuvat muutokset luonnollisesti heijastuvat yksilön odotuksiin, tavoitteisiin ja toimintaan. Globalisoitumisen myötä yhteiskunta on muuttunut entistä moniarvoiseksi ja yksilön näkökulmasta ehkä monimutkaiseksi ja vaikeammin hahmotettavaksi. Uusliberalistisen aatteen leviämisen myötä paine mitata sivistystä ja sen hyötyjä on kasvanut, mutta sopivaa mittaria on vaikea löytää.

Kolmas luku sisältää tutkimuksen teoreettismetodologisen viitekehyksen. Koska tutkimus on aineistolähtöinen, on pitänyt pohtia aineiston merkitystä ontologisesti ja sitä kautta perustella lukijalle valittu tiedonhankinta- ja analyysimetodi. Luvussa kuvailen eri aineisto-otteiden valintaa ja esittelen tutkimuskysymykset ja kuvaan miten ja mistä aineistosta lähden hakemaan kysymyksiini vastauksia.

Neljäs luku on aineiston analyysiluku. Aloitin ilmiöön tutustumisen ja tutkimusongelman määrittelyn lukemalla Oriveden opiston historiikin. Historiikki omalta osaltaan kontekstualisoi ilmiötä, ja toimii näin myös tukena analyysissä ja tutkimusaineiston tulkinnassa. Historiikissa esitetään yhdenlainen kuvaus kohteesta ja sen voi olettaa viritykseltään olevan myönteisessä valossa

kohteensa näkevä. Sen avulla voi kuitenkin löytää yhteyden yhteiskunnassa kulloinkin menossa olleisiin muutostrendeihin ja miten ne ovat heijastuneet opistoon, olihan työni yhtenä innoittavana ajatuksena alueellista eriarvoisuutta ylläpitävien rakenteiden tunnistaminen yhteiskunnassa. Kuvaan Oriveden Opiston vaiheita samaan tapaan ja samaa tarkoitusta varten kuin toisessa luvussa kuvailin yleisesti vapaata sivistystyötä ja kansanopistoaatteen muutosta ajassa. Analysoitavaksi valituilla teksteillä pyrin valottamaan eri osapuolten tapoja merkityksellistää ilmiötä ja mitä asioita painotetaan. Osapuolina ovat ryhmät, joilla on jonkinlaisen side tai intressi opistoon. Oletin myös, että opistoon liitetyistä merkityksistä merkityksestä riippuen alasajoon voi suhtautua kallistuen kannattamaan tai vastustamaan sitä. Analysoitavaksi olen pyrkinyt valitsemaan sellaiset tekstit, joissa on tunnistettavissa asiaa eri näkökulmasta katsovia osapuolia. Näitä osapuolia tässä tutkimuksessa ovat opiston ylläpitäjän edustajat, opistossa opiskelleet ja opistossa työskennelleet. Opiston sijaintikunta päättäjineen ja asukkaineen erillisenä ryhmänä ja osapuolena jää valitun tyyppisessä aineistossa ja siten myös tutkimuksessa vähemmälle huomiolle. Taustalla ollut miksi-kysymys ja kiinnostus painottuu ja tarkastelu lähtee Oriveden Opiston säilyttämistä puolustavien esittämistä argumenteista. Mediassa julkaistut tekstit valottavat prosessin kulkua diskursiivisesti. Raportissa esitän ja analysoin aineistot tapahtumien kulun määräämässä kronologisessa järjestyksessä, jotta olisi mahdollista saada esiin jotain myös merkitystenannon seurauksia tuottavasta luonteesta.

Viidennessä luvussa kokoan analyysin tärkeimmät tulokset ja tekemäni johtopäätökset. Arvioin tutkimuksen onnitumista ja omaa tutkijan positiotani. Lopuksi esittelen mieleeni nousseita jatkotutkimusaiheita.

2 TEOREETTINEN VIITEKEHYS

2.1 *Kansanvalistusaate*

2.1.1 Kansanvalistusseuran synty

Vapaan sivistystyön juuret ovat kansanvalistuksessa. Jo 1700-luvun lopun valistusaate synnytti yhteiskunnallisen sivistysharrastuksen, jonka tarkoituksena oli tuoda ennakkoluulojen sijaan rationaalinen tieto yhteiskunnan kehityksen perustaksi. Euroopan aatehistoriassa käsite valistus viittaa henkiseen virtaukseen, joka korosti järjen ja tiedon vaikutusvaltaa. Uushumanistisen kritiikin pohjalta valistuksen rinnalle syntyi uusi ajatussuunta ja käsite sivistys, jonka edustajat asettuivat tietoisesti valistuksen hyötyajattelua vastaan. He korostivat voimakkaasti ihmisen kokonaispersoonallisuuden kehittämisen merkitystä ja kritisoivat siksi valistuksen yksipuolista tietokorostuneisuutta. (Tuomisto 1991, 32; 37–38.)

Mitä on sivistys? Eero Ojasen (2008, 6) mukaan sivistys on filosofinen käsite, selvältä tuntuva asia, jolle kuitenkin on vaikea antaa täsmällistä määritelmää. Arkipuheessa sillä on kaksi perusmerkitystä. Perinteisesti sivistys on liitetty koulutukseen, tietoon ja oppimiseen. Sivistystä ei kuitenkaan voi mitata tai arvioida suoraan koulutustason perusteella. Toinen perusmerkityksistä liittyy tapoihin ja käyttäytymiseen. Sivistys ei ole vain passiivista tietoa tai oppineisuutta, vaan sen tulisi ilmetä jollakin tavalla ihmisen koko elämässä. Molemmissa merkityksissä on vaara nähdä sivistys vain ulkoisesti opittavana, mitattavana ja arvioitavana asiana. (Emt., 7–8.)

Mihin kansansivistystä tarvittiin? 1800-luvulla Suomeen levisi Euroopasta ensin nationalismin ja liberalismien, myöhemmin sosialismin aate. Liberalismi sulautui kielikysymyksen takia organistiselle yhteiskuntakäsitykselle rakentuvaan fennomaniaan, jossa kansa ja sen ominaislaadun kehittäminen on kaiken perusta ja kieli kansallisen ykseyden osoitin. Toisaalta liberalismi sulautui myös

ruotsinmielisyyteen, jossa puolestaan painotettiin vapautta kansallisen kehittymisen mahdollistajana ja kieli nähtiin yhteiskunnallisen osallistumisen välineenä. (Aaltonen 1991, 10–11.) Kansallisuusaatteen leviäminen oli keskeinen kehityspiirre Euroopassa. Edistyksellinen sivistyneistö ymmärsi, että kansallisvaltioiden syntyminen edellyttää koko kansan sivistymistä. Yrjö Koskinen kirjoitti vuoden 1868 lopulla ja seuraavan vuoden alussa kaksi artikkelia, joista ensimmäisessä hän perusteli yleensä kansansivistystyön tarpeellisuutta ja toisessa kansanopistojen perustamisen välttämättömyyttä (Tuomisto 1991, 33). Kansanvalistusseuran (KVS) perustaminen vuonna 1874 oli Venäjän keisarikuntaan kuuluvassa Suomessa fennomaniin liikekannallepanoa (Aaltonen 1991, 13). Kansanvalistusseuran tarpeellisuus perustui ajatukselle sivistyksen kuulumisesta kaikille. Sivistys nähtiin kansaa yhdistäväksi asiaksi. Yhteiskunnan kehitystä seuraamalla oli todettu, että modernisaation myötä suomalainen yhteiskunta oli astunut uuteen muutoksen aikaan, mikä aiheutti ihmisille uusia vaatimuksia. Tavoitteena oli itsenäinen ja yhtenäinen kansakunta ja valistuksen kohteena oli erityisesti rahvas. Seuran ensimmäisiin sääntöihin kirjattiin: ”Tarkoituksena on hyödyllisen, helppohintaisen ja kansantajuksen kirjallisuuden toimittaminen ja tämänkaltaisen kirjallisuuden levittäminen ynnä tiedon ja sivistyshalun herättäminen muillakin tarkoituksenmukaisilla keinoilla.” (Ojanen 2014, 14–16.)

Seuran ohjelmassa yhdistyi patriarkaaliskonservatiivinen yhteiskuntanäkemyksen uuteen ajatukseen vapaasta kansalaistoiminnasta. (Aaltonen 1991, 15.) Organisoituneen kansanopetuksen synty oli olennainen osa modernin ajan alkua. Koska KVS saatettiin nähdä kansakoulun kilpailijana tai vaihtoehtoina, ohjelmassa korostettiin, ettei vastakkainasettelua ollut, vaan molemmat palvelivat erikseen samoja pyrkimyksiä. Lapsiin ja nuoriin kohdistuvana kansakoulu vaikuttaisi yhteiskunnassa vasta pidemmällä aikavälillä ja aikuisväestölle eli kansalle oli välittömästi tarjottava uudenlaiset mahdollisuudet tietoon ja oppimiseen (Ojanen 2014, 19–20.) Käytännön toiminta aloitettiin kustantamalla ja välittämällä kirjoja. Seuran kustantamat kirjat olivat kysytyjä, mutta niitä tarjottiin jäsenistölle varsin halvalla ja seura joutui pian taloudellisiin vaikeuksiin. Kun muutkin käytännön asiat olivat joutuneet rempalleen, erosi seuran ensimmäiseksi sihteeriksi valittu Jaakko Päivärinta toimestaan vuonna 1878. Seuraajaksi valittiin lääketieteen lisensiaatti A. A. Granfelt, josta tuli

suomalaisen järjestöelämän voimahahmo lähes kolmeksi vuosikymmeneksi (Aaltonen 1991, 16.) Granfelt koki kuitenkin saman kohtalon kuin Päivärinta. Toiminnan laajennuttua liian monelle taholle taloudelliset tekijät veivät voiton hengen harrastuksista ja Granfeltin tilalle KVS:n sihteeriksi tuli Väinö Voionmaa vuonna 1906. (Emt., 19.)

Fennomaanit olivat perustamassa kaikkia tärkeimpiä kansansivistystyön organisaatioita. Keskeinen rooli tässä työssä oli Kansanvalistusseuralla ja Granfeltillä. Granfeltiläisyyttä pidettiin jopa aivan omana kategorianaan kansanliikkeiden järjestäytymisessä. (Aaltonen 1991, 27.) Alun kansallismielinen asenne on ollut myöhemmille sukupolville kiusallinen ja hankala. 1970-luvulta lähtien on Kansanvalistusseuraa käsittelevässä kirjallisuudessa ollut kaksi usein kielteisessä valossa esitettyä ajatusta. Ensimmäisen tulkinnan mukaan KVS nähdään poliittisen suomalaisuusliikkeen välineenä poliittisia tarkoituksia varten. Toisessa puhutaan fennomanian ohjauskeskuksesta, ja korostetaan häikäilemättömän valtapolitiikan käyttöä. Näkemys painottaa varhaista kansansivistystä ylhäältä päin tapahtuvana toimintana, jossa sivistyneistö halusi autoritaarisesti iskostaa kansaan valmista tietoa ja käsitystä suomalaisuudesta. (Ojanen 2014, 32–33.) Ojasen mukaan jälkimmäinen käsitys olisi nykyään hyvin yleinen, mutta vaikka kritiikille olisi perusteita, Ojanen itse pitää kumpaakin väittämää kyseenalaisena. Yleisten poliittisten kehityslinjojen käsittely seuran historiassa on Ojasenkin mukaan aiheellista, mutta ongelmaksi on muodostunut muiden tärkeiden vaikuttimien ohittaminen. KVS:n synty ja alkuvaiheet voidaan nähdä niinkin, ettei seuralla ollut selvää, yhtenäistä linjaa. Ohjelma ja Suomi-kuva syntyivät seuran historian aikana.

Kansallisuusaate ja kansanvalistus merkitsevät nykykielellä voimaannuttamista. (Ojanen 2014, 35.) Kansanvalistus, kansansivistys, vapaa sivistystyö ja osin aikuiskasvatus ovat eri aikoina tarkoittaneet suunnilleen samaa asiaa. Niiden tärkeä ydin on ollut omaehtoinen oppiminen, jossa tiedon lisääminen ja monipuolinen itsensä kehittäminen yhdistyvät ja jossa oppiminen on itse-tarkoitus, ei väline. Tällainen toiminta on ollut Ojasen (2014, 21) mukaan Kansanvalistusseuran keskiössä sen historian ajan. Näin ainakin vuoteen 2014.

2.1.2 Vapaa sivistystyö ja ihmiseksi kasvaminen

Käsitteiden historiaa tutkimalla pääsee kiinni ajan myötä muuttuvaan kokemukseen ja yhteiskunnallisiin ja kulttuurisiin rakenteisiin. Käsitteiden rakentamisprosesseja refleктоimalla voi saada näkyviin kamppailuja ja valtasuhteita, joita on käsitteen syntyminen ja vakiintuminen taustalla. (Kokko, 2010, 8.) Käsitteen määrittely ja määrittelyn muuttuminen heijastavat aikansa yhteiskunnallista tilaa ja arvoja, mutta myös päämääriä. Käsitteen korvaaminen uudella voi heijastaa myös pyrkimystä muuttaa yleistä käsitystä ja asennetta asiaa kohtaan. Uudelleenmäärittely ei pelkästään kuvaa tapahtunutta kehitystä, vaan myös pyrkimystä ohjata muutosta.

”Kansa” tuotiin käsitteenä esiin fennomaanisen aatteen eli suomalaisen sivistyneistön nationalistisen liikkeen myötä. (Kauppila, Sivenius ja Jämsen 2012,108.) Kansanopiston kansa viittaa samaan kansaan kuin kansanvalistus, kansansivistys tai kansakoulu. Kansa tarkoitti tavallista kansaa, alempaa kansaa tai suurta massaa. Kansanopiston tuli antaa opillisia mahdollisuuksia niille, joilla ei ollut pohjakoulutusta ja jotka eivät olleet aikeissa suunnata opintielle. Kansakoulukin oli alun perin tavalliselle kansalle tarkoitettu, mutta kun siitä tehtiin kaikille pakollinen, siitä tulikin kaiken kansan koulu ja kansa tarkoitti kaikki yhteiskunnan jäseniä. Kansanopiston osalta huomio nykyään kiinnittyy yhdyssanan jälkimmäiseen osaan eli opistoon. Mikä on opiston paikka koulutuksen kentässä ja suhde muuhun koulutukseen? Kansanopistojen erityispiirre ja myös voimavara on ollut, että ne eivät ole olleet osa virallista koulutusjärjestelmää. Haasteena on kuitenkin se, että kansanopistot joutuvat kohtaamaan niin virallisen koulutusjärjestelmän kehitykseen kuin omien taustavoimiensa kehitykseen liittyviä haasteita. (Ojanen 2005, 160.)

Kansanvalistuksella tarkoitettiin Kansanvalistusseuran syntyvaiheessa tiedon jakamista suurelle yleisölle sekä muuta oppimiseen ja itsensä kehittämiseen tähtäävää toimintaa. Valistus-sanalla sijasta 1900-luvun alkupuolella alettiin samassa merkityksessä puhua kansansivistystyöstä tai vapaasta kansansivistystyöstä. Toisen maailmansodan jälkeen alettiin puhua aikuis- kasvatuksesta sekä aikuiskoulutuksesta, jolla on hieman laajempi merkitys. Nykyään puhuttaessa vapaasta sivistystyöstä tarkoitetaan koulutus- ja sivistystoimintaa koulujärjestelmän tai oppimääriin ja tutkintoihin tähtäävän

opetuksen ulkopuolella. (Ojanen 2014, 20.) Vapaa sivistystyö on kuitenkin tullut mukaan suoritusten ja arvosanojan tarjontaan. Uusliberalistisen ajattelun myötä koulutuksen välinearvo on korostunut. Samanlaista paikattavaa sivistysvajetta ei ole oppivelvollisuuden kattaessa kaikki. Vai onko sittenkin?

2.2 *Kansanopisto-ate*

2.2.1 Kansanopisto-ate ja kansanopistopedagogiikka

Kansanvalistusseuran kanssa samaan aikaan syntyivät ensimmäiset työväenopistot ja kansanopistot (Tuomisto 1991, 34). Kansanvalistusseuralla ja fenno-maaneilla oli keskeinen osuus kansanopistojen perustamisessa ja niiden alkuvaiheen luonteen määrittelyssä. KVS:n perustamassa valiokunnassa alettiin valmistella kansanopistokysymystä ja luonnoksessa Kansanvalistusseuralle suunniteltiin keskeistä roolia kansanopistojen hallinnossa ja johtajien valinnassa, mutta menossa olleet venäläistämistoimet herättivät muutkin ja ensimmäiset kansanopistot ehdittiin perustaa muiden kuin Kansanvalistusseuran toimesta. KVS oli kuitenkin osallisena opistojen perustamisessa siten, että monien kansanopistojen kannatusyhdistykset toimivat seuran haaraosastoina. (Aaltonen 1991, 21–23.)

Itse kansanopisto-ate on lähtöisin Tanskasta, jossa se syntyi 1800-luvun puolivälissä ja laajeni Norjaan, Ruotsiin ja Suomeen. Opistoliikkeen aatteellinen perustaja oli Nikolai Frederik Severin Grundtvig (1783–1872), jonka mukaan kasvatuksen ja opetuksen perimmäinen merkitys on pyrkimyksessä sivistykseen. Hän halusi kansanopiston avulla luoda kaikille yhteisen kansansivistyksen. (Marjomäki 2005, 13–14.) Kansalliset kysymykset koskettivat kaikkia kansanvalistustyössä toimineita. Erityisesti kansanopistojen yhteydessä usein mainitaan, että opistot nähtiin suomalaisen kulttuurin vaalijoina ja turvaajina, suojana uhkaavaa venäläistymistä vastaan, aivan kuten Tanskassa, jossa kansanopisto-ate nivoutui kansalliseen liikkeeseen ja maan oman kulttuurin sekä itsenäisyyden turvaamiseen saksalaisvaikutusta vastaan. (Ojanen 2014, 28, 32.) Kansanopistoissa oli vallitsevana talonpoikainen maailmankatsomus. Senaatti saattoi evätä perustamisanomuksen, jos se epäili opiston kylvävän suomalaiskansallista separatismia. Tällöin hanke naamioitiin

emäntä- tai isäntäkouluksi, koska tsaarivalta tunnusti hyvien talonpoikien arvon. Opistot perustettiin pääsääntöisesti maaseudulle. Vaikka jakamaton kansa oli kansanopistoaatteen ydinajatus, sivistystyö eriytyi kaupungistumisen ja sosiaalisen työväenliikkeen ansiosta jo varhain. Syntyi selvä työnjako: työväenopistoista tuli kaupunkiseutujen oppilaitoksia, kansanopistot huolehtivat maaseudun sivistystyöstä. (Marjomäki 2005, 17.)

Kansallisuusaatteen innoittamana perustettujen gruntnvigilaisten maakunnallisten kansanopistojen lisäksi toisen maailmansodan jälkeen syntyi tiettyyn yhteiskunnalliseen tai uskonnolliseen aatesuuntaukseen sitoutuneita taustayhteisöjensä ylläpitämiä opistoja. Taustaltaan opistot voidaan jakaa neljään ryhmään: gruntnvigiläiset, kristilliset, yhteiskunnallisia järjestöjä lähellä olevat kansaopistot ja erityisopistot. Kansanopistojen perustamishistoriat, kehitys ja muutokset heijastavat suomalaisen yhteiskunnan yhteisiä ja kansalaisjärjestöjen arvoja. Arvo- ja aateperustat rakentavat opistojen toimintaa eri tavoin kuin muissa vapaan sivistystyön oppilaitoksissa. Useimmat kansanopistot ovat yksityisiä, niitä ylläpitävät kannatusyhdistykset tai säätiöt, osin ne ovat kuntien ja osakeyhtiöiden omistamia. Kansanopistojen omaehtoinen perinne pedagogisten valintojen ja tehtävänhaun vapaudesta on lakisääteisesti hyväksytty osaksi suomalaista aikuiskoulutusjärjestelmää. Kansanopistoilla mainitaan olevan viisi koulutustehtävää: yleissivistävä, ammattisivistävä, omaa taustaliikettä palveleva, syrjäytymistä ehkäisevä sekä lisäksi niillä on alueellinen sivistystehtävä. Niiden koulutustarjonta täydentää ja laajentaa muun koulutusjärjestelmän tuottamia palveluja. (Koskinen 2005, 30–32; Tuomela-Karp 2005, 68–69.)

Grundtnvigilainen kansanopistoaate toteuttaa ihmisenä kasvamisen eetosta. Kansanopistopedagogiikassa oli tunnusomaista elämänvalistus, elävä vuorovaikutus ja "koulu elämää varten" -ajattelu. (Niemelä 2011, 102.) Grundtnvigilainen opetusmenetelmä perustuu opettajan ja oppilaan keskinäisen vuorovaikutukseen, jossa pääasiana on syvälinen oppiminen. Kansanopisto-
liike pitää edelleen tärkeänä osana sivistyskäsitustään opiskelijakeskeistä grundtnvikiilaista elävän sanan pedagogiikkaa. (Marjomäki 2005, 15.) Sivistymisen prosessissa on kaksi nonformaalia perusjuonetta: itsensä kehittäminen ja kansalaiseksi kasvaminen. Yksi tapa kuvata prosesseja on käyttää sanoja yksilöllistyminen ja jäsentyminen. Nykyään prosessien tuloksia kutsutaan

henkiseksi ja sosiaaliseksi pääomaksi ja näihin tähtäävät myös Grundtvigin perinnön kaksi ydinsanomaa, elävä sana ja vuorovaikutus. (Niemelä 2005, 316.) Elävän sanan koulussa vuorovaikutus, keskustelu ja dialogi ovat keskeisessä asemassa, ihmiset kohtaavat yhteisten kiinnostuksen kohteitten ympärillä (Tuomela-Karp 2005, 81). Internaatti on kansanopiston erityispiirre ja internaatti yhdessä kansanopiston opetuksen kanssa on muodostanut käsitteen kansanopistopedagogiikka. Käsite kattaa sisällään erilaisia oppimisen muotoja, oppimisympäristöjä ja opetusmenetelmiä. Kansanopistokasvatus eroaa muissa sisäoppilaitoksissa tapahtuvasta kasvatuksesta siinä, että se nähdään muovaavan opiskelijoiden asenteita, edistävän nuorten sosiaalisuutta ja tukevan persoonallisuutta.

2.2.2 Internaattipedagogiikan inflaatio

Kansanopiston perusideaan on kuulunut, että opisto on sisäoppilaitos eli internaatti, jossa osa opiskelijoista asuu. Majoittuminen opistokampuksella ja oppimisympäristön ympärivuorokautinen käyttö tukevat tehokasta ja kokonaisvaltaista oppimista. Internaatti opettaa suvaitsevaisuutta ja pakottaa sopeutumaan ja sietämään erilaisuutta. (Alatalo ja Ilen 2005, 106–107.) Laki vapaasta sivistystyöstä (1998/632) määrittelee kansanopistojen internaattipedagogiikkaa. Kansanopistot ovat kokopäiväistä opetusta antavia sisäoppilaitoksia, jotka järjestävät nuorille ja aikuisille omaehtoisia opintoja, edistävät opiskelijoiden opiskelunvalmiuksia sekä kasvattavat heitä yksilöinä ja yhteiskunnan jäseninä. Vapaan sivistystyön tarkoituksena on järjestää elinikäisen oppimisen periaatteen pohjalta yhteiskunnan eheyttä, tasa-arvoa ja aktiivista kansalaisuutta tukevaa koulutusta.

Internaattipedagogiikka on ollut keskeinen opetus- ja kasvatustapa kansanopistoissa yli 100 vuoden ajan, joten kiinteistöistä luopuminen voi olettaa iskevän kansanopistopedagogiikan ytimeen. Internaattipedagogiikka on yhteisö- ja sosiaalipedagogiikkaa, jossa korostuu omaehtoisin oppimisen ohella yhteisöllisyys ja osallisuus. Kansanopisto internaattina edistää opiskelijoiden opiskelunvalmiuksia, mutta lisäksi kasvattaa heitä yksilöinä ja yhteiskunnan jäseninä. Tähän ohjaukselliseen kohderyhmään kuuluvat myös ne, jotka tarvitsevat laaja-alaisempaa ohjausta opintojen ja työllistymisen edistämiseksi.

Opistot toki painottavat asumismahdollisuutta, mutta internaatti ei enää korostu pedagogisena tekijänä. Kansanopiston toimintaa profiloi verkostoituneisuus ja vahva yhteistyöhalukkuus toisten kansanopistojen, taustayhteisöön kiinnittyvien järjestöjen tai erilaisten yhteiskunnallisten toimijoiden kanssa. (Koskinen 2005, 42.) Jo kolme vuosikymmentä sitten Sederlöf problematisoi itsestään selvänä esitetyn internaattimuodon tuoman ulottuvuuden kansanopistoissa. Sederlöfin mukaansa esteitä oli useita: aikuistuva oppilaskunta, hyvin markkinoitu vapaa-aikateollisuus, uudet mediat sekä opistoilta pois muuttava opettaja- ja henkilökunta. Hän totesi myös asenteiden muuttuneen: opistolta ei edes odoteta oppituntien ulkopuolista toimintaa. Samaan aikaan rahoittaja odottaa kansanopistolta yhä kasvavaa tehokkuutta. (Sederlöf 1984, 140-141.)

Internaattipedagogiikka eli kansanopistojen erityisluonne on merkinnyt myös sitä, että opistoilla on lupa ja velvollisuus korostaa oman taustayhteisönsä arvoja, erityisesti vapaa-ajan toimintaa tarjoamalla. (ks. Kauhajoen evankelinen opisto, <http://www.keo.fi/opisto>) Merkittävin yhteisökuvaan kytkeytyvä toimintakulttuuria kuvaava tekijä onkin sitoutuneisuus perustajayhteisöön tai yläpitäjään, aatteelliseen tai uskonnolliseen yhteisöön (Koskinen 2005, 43). Opistoelämä voi tarjota monenlaista mukavaa ja olla sosiaalisesti kehittävä ja pakottaa sopeutumaan. Sederlöf kuitenkin kysyy, onko yhdessäolo pedagogiikkaa. Opiskelijat muokkaavat mielikuvansa ja käsityksensä opistoista juuri yhteiselämän kautta ja sillä on vaikutusta siihen, miten taustayhteisön edustama arvomaailma välittyy opiskelijoille. Yhteiselämässä on monia piilo-opetus suunnitelman mahdollisuuksia. Tulisi pohtia, miten tietoista ja suunnitelmallista opiston sisäoppilaitosmuodon hyödyntäminen on, ja onko opistoissa sovittu sisäoppilaitosmuotoon liittyvistä tavoitteista, joihin pyritään, sekä toimintatavoista, joilla tavoitteisiin pyritään. (Sederlöf 1984, 141–142.)

Käytännöllisesti sisäoppilaitosmuotoa voidaan perustella sillä, että vieraspaikkakuntalaisten on asuttava jossain. Mitä muuta kansanopistot antavat ruoan ja sängyn lisäksi? Jollei mitään tällaista voida määritellä, ei ole aihetta käyttää internaattia iskulauseena. Mahdollisuuksia Sederlöfin mukaan kuitenkin on. Nopeatempoisessa, eriytyvässä ja pinnallisuudessa pitäytyvässä tietoyhteiskunnassa on sosiaalista tilausta sellaiselle oppilaitokselle, jossa opiskelijoilla on mahdollisuus suotuisissa olosuhteissa syventyä opittavaan ainekseen ohjatuissa oppimistilanteissa. Kansanopistopedagogiikkaa ovat esimerkiksi

yksilöllinen ohjaus, opiskelijoiden omatoimisuuden kannustaminen, opettajien yhteistyösuuntautuneisuus ja yhteisöelämän hyödyntäminen. Ne antavat opiskelijoille mahdollisuuden potentiaalisten kykyjensä etsimiseen ja löytämiseen. (Sederlöf 1984, 143-144.)

Kansanopistoissa olevien nuorten katsotaan olevan nivelvaiheessa, joka ymmärretään siirtymänä johonkin seuraavaan vaiheeseen elämässä. Nivelvaihe tulisi nähdä tärkeänä vaiheena, jossa nuori joutuu tekemään ammatti- ja koulutusuraansa koskevia tärkeitä päätöksiä. Kansanopistojen internaattipedagogiikassa prosessi korvaa tietyn etukäteen määriteltävissä olevan sisällön. (Salo 2012, 136.) Internaattipedagogiikan oppimisfilosofiaan liittyy vahvasti itsensä kehittäminen ja omien vahvuuksien tunnistaminen.

Parlamentaarinen aikuiskoulutustyöryhmä esitti mietinnössään (OPM 3:2002) vuosituhannen alussa keskeisiksi koulutuksen tavoitealueiksi kansalaisyhteiskuntaa vahvistavat ja yhteiskunnallista osallistumista tukevat opinnot, oppimisvalmiuksia kehittävät ja oppimiseen kannustavat opinnot opinnollinen kuntoutus mukaan lukien ja näki nämä vapaan sivistystyön osaamisalueeseen kuuluviksi. Suosituksessa tuodaan esille internaattipedagogiikan oppimisfilosofia. Useat opiskelijat tarvitsevat opinnollisia suuntautumisvuosia yhden tai useamman lukuvuoden. Suuntautumisvuosi kansanopistossa tuntuu olevan tarpeellinen edelleen, vaikka se tulkittaisiin ristiriidaksi sen tavoitteen kanssa, että koulutuksen tulisi olla aina tutkintoon johtavaa ja työelämään siirtyminen tulisi tapahtua nopealla aikataululla. Toisaalta kansanopiston linjaa voidaan pitää myös tutkintoon johtavana koulutuksena, koska useimmiten tavoitteena on ohjata opiskelijoita lähemmäs ammatillisia tutkintoja ja linjoilla voi suorittaa arvosanoja tai tutkintoja, jotka voidaan tunnistaa ja tunnustaa osaksi osaamista. Sen sijaan, että opinnollinen suuntautumisvuosi venyisi tavoitteettomana, voisi kansanopistossa suuntautua ohjatusti oikealle alalle. Kansanopistossa annettava uraohjaus ja ammatillisen kasvun ohjaus tukee opiskelijaa oikealle koulutukselliselle tai ammatilliselle polulle ja näin myös opintojen keskeyttämisen mahdollisuus pienenee. (Poikajärvi 2014, 5.)

2.3 Aikuiskasvatusta ja ammatillista sivistystä

Omaksi toiminta-alueekseen organisoituneen aikuiskasvatuksen juuret ovat maassamme 1800-luvun loppupuolella käynnistetyssä toiminnassa, jota tuolloin kutsuttiin vapaaksi kansanvalistus- tai -sivistystyöksi. Jukka Tuomisto (1991, 30) kysyy, mitä yhteistä aikaisemmalla vapaalla kansansivistystyöllä ja nyky-muotoisella aikuiskasvatuksella voi olla, kun käsitteet eivät sisällä yhtään yhteistä osaa. Aikuiskasvatuksen peruskäsitteestä käyty keskustelu on keskittynyt pitkälti käsitteiden valistus, sivistys ja kasvatus ympärille. Näihin käsitteisiin on aina liittynyt myös muita toiminnan luonnetta tai aluetta täsmentäviä määreitä. Kun aikuisiin kohdistuva opintotoiminta alkoi eriytyä muusta kansanvalistustyöstä, alettiin käyttää käsitettä vapaa kansansivistystyö. Tämä termi on lyhentynyt muotoon vapaa sivistystyö. Viime sotien jälkeen käytiin kiistaa myös siitä, pitäisikö kansansivistys vaihtaa käsitteeseen aikuiskasvatus. Aikuiskasvatuksesta onkin muodostunut vähitellen uusi yleiskäsite, jonka piiriin on sisällytetty sekä perinteinen vapaa sivistystyö että kaikki muu, esimerkiksi nopeasti kasvanut aikuisten ammatillinen koulutus. 1970-luvulla alettiin käyttää myös käsitettä aikuiskoulutus. Aikuiskoulutuksen ja aikuiskasvatuksen suhteesta käytiin tuolloin jonkin verran periaatekeskustelua, mutta käsitteitä käytettiin rinnakkain tekemättä selvää eroa niiden välille. (Tuomisto 1991, 31.)

Kansansivistyksen käsitteen määrittelemisen tuli ajankohtaiseksi vasta 1960-luvulla, kun kansansivistysorganisaatiot menettivät monopoliasemansa aikuiskasvatuksen kentällä. Kansansivistystyö oli vähitellen sulautunut osaksi aikuiskoulutusta ja etsinyt omaa tehtäväänsä paikkaajana ja täydentäjänä, mutta ei juurikaan haastajana tai kyseenalaistajana. Kansansivistystyön käytännön toteuttajat ovat joutuneet jatkuvasti määrittelemään toimintansa erityislaatua suhteessa sekä valtion ohjaamaan aikuiskoulutusjärjestelmään että laajeneviin henkilökoulutuksen markkinoihin. Vapaan sivistystyön marginalisoituminen on ollut silmiinpistävää aikuiskasvatustutkimuksen saralla. Vapaan sivistystyön tutkimus menetti keskeisen asemansa jo 1980-luvun aikana, mutta vapaan sivistystyön kentän edustajat ja tutkijat havahtuivat pohtimaan tilannetta vasta 1990-luvun lopulla. Ruotsalaisen kansansivistystutkijan Bengt Gustavssonin näkemyksen mukaan kansansivistystä koskeva puhe on

marginalisoitunut ja alisteinen puheelle aikuiskoulutuksesta ja elinikäisestä oppimisesta. Puhetta hallitsevat taloudellisten valtajärjestelmien käsitteistöt ja sanastot. Kansansivistuksen käsitettä ei käytetä juuri lainkaan ja siihen suhtaudutaan kriittisen skeptisesti ja tulkitaan käsitteeksi, joka ei ankkuroidu tämän päivän globaaliin todellisuuteen. Näissä tulkinnoissa kansansivistys on aikuiskoulutusta siinä missä muukin aikuiskoulutus, eikä kansanopistossa opettajana toimimisessa ei ole mitään erityistä. (Salo 2012, 125–126.)

Jaakko Rantala (2012, 13) pohtii, miksi vapaan sivistystyön kerronnassa ei enää esiinny aiemmin keskeistä itsekasvatuksen käsitettä ja päätyy toteamaan, että itsekasvatusta ei voi tarkastella päämääristään irrallisena toimintana. Vapaa sivistystyö on elänyt suurista kertomuksista, jotka ovat kokonaisvaltaisia maailmaa selittäviä teorioita tai filosofioita. Suurissa kertomuksissa on korkeampi päämäärä, joka antaa toiminnalle motiivin. Suuret kertomukset ovat kuitenkin menettäneet merkityksensä postmodernissa ja yhteiskunnallinen keskustelu on muuttunut päämäärärationaalista kohti keinorationaalista. Vapaan sivistystyön kontekstissa tämä tarkoittaa sitä, että perimmäisistä tavoitteista keskustellaan vähän ja näin itsekasvatuksen käsitteestä on luovuttu, koska itsekasvatus toimintana on jäänyt vaille mieltä. (Rantala 2012, 32.)

Usein yleissivistuksen käsitettä käytetään myös ammatillisuuden tai ammattisivistuksen vastakohtana. Puhuttaessa yleissivistävistä opinnoista tulee mukaan sivistykselle ominainen aspekti: yleissivistys on ihmisen itsensä kasvattamista ja tässä merkityksessä sivistys on ihmisen omaehtoista, ei ulkopuolelta määritettyä tai pakotettua toimintaa. Sivistys on jotain ihmisen sisäistä ja silloin puhutaan vapaasta sivistystyöstä. (Ojanen 2008, 13.) Aikuiskoulutusorganisaatiot onkin jaettu ammatillisiin ja yleissivistäviin. Eri organisaatioiden hahmottaminen yhtenäiseksi kentäksi, jossa kullakin organisaatiolla omat tehtävänsä, on tapahtunut 1970-luvulla hyvinvointivaltion kehittymisen myötä. Aikuiskasvatuksen erityispiirteenä ollut vapaaehtoisuus ja humanismi on 1990-luvulle asti ollut aikuiskasvatusta ja alan tutkimusta yhdistävä asia. Ihmisen markkinavoimista riippumatonta itsenäisyyttä on puolustettu humanismilla. On tullut tarve pohtia, mistä aikuiskasvatuksessa on kysymys. Kriittisen koulutuspolitiikan tutkimuksessa on kysytty, onko sivistyksestä tullut museotavaraa, joka kelpaa enää juhlapuheiden retoriikkaan. Pohdintaa on kuvattu risteysasemaksi. Aikuiskasvatuksen 1970- ja 1980-luvun

institutionaalisen kehityksen vuoksi on katsottu, että aikuiskasvatuksen määrittelyä olisi laajennettava kohti monitieteellistä näkemystä. Siltatiedenäkemys erottuu omaksi suuntaukseksi keskusteluksi yhteiskuntatieteiden kanssa. (Suoranta, Kauppila ja Salo 2012, 14–17.)

Aikuiskasvatuksen alue ja työkenttä ovat laajentuneet eikä aikuiskasvatuksen tiedeluonteesta ole ollut olemassa yhtä ainoaa käsitystä, mikä tarkoittaa Suorannan ym. (2012, 19) mukaan sitä, että aikuiskasvatuksesta käydään yhteiskuntaan, yhteiskuntaelämän reunaehtoihin ja yhteiskunnalliseen valtaan liittyen hegemoniakamppailua siitä, kuka osapuolista ja mikä intressitahoista saa sanoa sanansa siihen, mitä aikuiskasvatus on ja mihin sen avulla pyritään. Filander kritisoi väitettä hegemoniakamppailusta kysyen ”miten ja ketkä osallistuvat aikuiskasvatustieteen määrittelykamppailuihin” ja todeten, että yhteistyö yli tiedekuntarajojen yhteiskunta- ja kulttuuritieteilijöiden kanssa ei ole uusi juttu, joskin uutta oli ajatus tasavertaisesta vuoropuhelusta, jossa aikuiskasvatus ei tutkimusalana vain hyödynnä muiden tutkimusalojen teoria-perustaa, vaan tuottaa itse kiintoisia analyysejä ja synteesejä, joiden on tarkoitus puolestaan innoittaa sosiaali- ja yhteiskuntatieteilijöitä toimimaan kriittisenä vastavoimana markkinoistumisen ajassa. (Filander 2010, 92–94.) Yhteiskuntatieteilijänä toisaalta ymmärrän väitteen hegemoniakamppailusta, mutta näen aikuiskasvatustutkimuksen arvon yhteiskuntatieteille.

2.4 Rakennemuutos kansanopiston haastajana

2.4.1 Muuttuva yhteiskunta ja kansanopisto

Kansanopistojen kohtalon tarkastelu liittyy meneillään olevaan rakenteelliseen uudistukseen, joka ulottuu myös aikuiskasvatuksen kentälle. Globaali markkinatalous ja uusliberalismi purkavat hyvinvointivaltiota ja muokkaavat määritelmää kansalaisuudesta. Solidaarisuuden, turvallisuudentunteen ja hyvinvoinnin tilalle on tullut menestys. Hallintoa muovataan talouden logiikan kautta ja sosiaalinen ja taloudellinen nähdään vastakohtina. Koulutuksella on tärkeä rooli uusliberalistisen hallinnan toteuttajana. Aiemmin koulutuspolitiikkaa suunnanneen kansallisaatteen tai yhteiskunnallisen tasa-arvon aatteen tilalla ohjaksissa on talous. Myös koululaitos on ottanut käyttöön managerialistisen hallinnon

menetelmät ja muokannut opetussisältöjään ja -menetelmiään talouden tarpeita vastaavaksi. (Keskitalo-Foley, Komulainen & Naskali 2010, 21–22.)

Opetushallituksen (oph.fi) mukaan vapaan sivistystyön tehtävänä on elinikäisen oppimisen periaatteen pohjalta tukea yksilöiden persoonallisuuden monipuolista kehittymistä ja kykyä toimia yhteisössä. Olennainen piirre on ollut, että vapaa sivistystyö ei ole tutkintotavoitteista eikä sen sisältöjä säädellä lainsäädännössä, vaan koulutuksen tavoitteista ja sisällöistä päättävät oppilaitosten ylläpitäjät eli kunnat, kuntayhtymät, yhdistykset, säätiöt tai osakeyhtiöt. Opinnot ovat yleissivistäviä, harrastustavoitteisia ja yhteiskunnallisia opintoja. Kansanopistojen tarjonnassa painottuvat pitkäkestoiset, pääosin lukuvuoden pituiset vapaatavoitteiset opinnot.

Vapaa Sivistystyö ry:n (VST) mukaan vapaan sivistystyön organisaatioista on tullut Suomessa ehkä vielä muita pohjoismaita enemmän koko koulutusjärjestelmän alihankkija, jota ohjataan ja resursoidaan aikuiskasvatukseksi nimetyn osajärjestelmän kansallisissa ja alueellisissa puitteissa. Sennetin mukaan elinikäinen oppiminen on käännetty oikeudesta velvollisuudeksi ja pakoksi, jonka tarpeen määrittelevät muut. On aikuiskasvatuksen peruluonteen mukaista hakea suhdetta omaan aikaansa ja olla siksi jatkuvasti uudelleen määrittelyn kohteena. Voi kuitenkin kysyä, millaista ihmistä ja uutta taloutta aikuiskasvatus on rakentamassa. Talous ohjaa koulutusta ja sivistystuntuu jäävän hyötyajattelun jalkoihin. Nyky-yhteiskunnassa pyritään eroon rutiineista luomalla entistä joustavampia instituutioita. Syntyy uusia kontrollirakenteita. Uusi valtajärjestelmä koostuu instituutioiden jatkuvasta uudelleenkäsimisestä, joustavasta erikoistumisesta ja vallan keskittymisestä ilman keskittymistä. (Sennet 2002, 45–46.) Aikuiskasvattajat puolestaan katsovat, että kansalaistaitoja opitaan vapaaehtoisjärjestöissä kansalaisyhteiskunnassa (Welton 2005, 150). Ehkä pitäisi selvemmin erottaa koulutuksen välineelliset ja sivistykselliset päämäärät. Näin myös aikuiskasvatuksessa sivistyksellisen puolen merkitys nousisi näkyviin.

Kansanopistoliikkeen ja Suomen kansanopistoyhdistys ry:n mukaan kansanopisto on erilainen koulu. se täydentää ja kyseenalaistaa koulutusjärjestelmää ja tarjoaa vaihtoehtoisen sivistyskäsitteen, kiinnittyy kansalaisyhteiskuntaan ja avautuu monikulttuurisuuteen. Kansanopistotyön kannalta merkittävä toimintaympäristön muutos tapahtui kuitenkin jo 1980-luvulla, jolloin

siirryttiin markkinaperusteisen aikuiskoulutuspolitiikan kaudelle. Elinikäisen, arkipäivän ja elämänlaajuisen oppimisen kauden myötä humanistinen kansansivistysihanne jäi kilpailukykyä ja työllistettävyyttä korostavan puheen varjoon. Varjo vapaan sivistystyön yllä syveni 1990-luvun taitteessa, kun ammatillisen koulutuksen kehittämistyöhön kohdistuvia valtionosuuksia kasvatettiin. Vapaan sivistystyön profiili heikkeni ja kansanopistot tulivat riippuvaisiksi tutkintotavoitteisen koulutuksen rahoitusjärjestelmistä. (Karjalainen 2012, 130.)

Vuoden 2014 hallitusohjelman mukaan Suomen tuli olla maailman osaavin vuoteen 2020 mennessä. Koska erityisesti yli 40-vuotiaiden suomalaisten peruskoulutus on kansainvälisessä vertailussa keskimääräistä heikompi, edellyttäisi tavoitteen saavuttaminen suurta panostusta aikuisten tutkintoon johtavaan koulutukseen. Aikuisten osaamista tutkivat vertailut korostavat keskiikäisten ja sitä vanhempien koulutustarvetta. Mainittakoon, että samaa perustetta käytettiin kansanopistojen perustamistarvetta kuvaamaan runsas sata vuotta sitten. Kansanopistoon tulevien tarpeet ja odotukset muuttuvat ja tämä vaikuttaa siihen, mitä kansanopistolta odotetaan. Yhteiskunnassa tapahtuvien rakennemuutosten lisäksi ilmiötä voisi tarkastella myös asiakasnäkökulmasta. Muutoksessa mukana elävät opettajat sijoittuvat näiden kahden rajapinnalle.

Opetus- ja kulttuuriministeriö on määritellyt vapaalle sivistystyölle uuden sivistystehtävän eli maahanmuuttajakoulutuksen. Opetushallituksen tilaaman selvityksen mukaan kansanopistoissa oli suhteessa eniten maahanmuuttajia vapaan sivistystyön opinnoissa. OKM jakaa vapaan sivistystyön eri oppilaitoksille kullekin omat tehtävät ja kohderyhmät maahanmuuttajakoulutuksessa. (OKM 2017:33.) Vapaan sivistystyön organisaatiot pystyvät joustavasti reagoimaan syntyneeseen kotouttamiskoulutustarpeeseen ja tarpeeseen pyrkiä edistämään väestön keskuudessa muiden kulttuurien tuntemusta ja hyväksymistä. Ehkä rakennemuutoksen kourissa kamppailevat instituutiot löytävät suvaitsevaisuuden lisäämisestä ja sen merkityksen avaamisesta uuden työnsä ja voivat siten palata juurilleen. Kansanopistot voisivat omalta osaltaan toimia sillanrakentajina.

2.4.2 Uusliberalistinen hyötyajattelu ja kansanopisto

Suomalaisia sivistystarpeita on määrännyt pitkälti valtion etu tai ”kansallinen suorituskyky”. Rahvaalta tai kansalta on vaadittu historian eri aikoina eri asioita. (Kauppila, Sivenius ja Jämsen 2012, 108.) Hegeliläs-snellmannilainen kansallisvaltioeetos muotoutui toisen maailmansodan jälkeen ensin hyvinvointivaltioprojektiksi ja sittemmin globalisoituneeksi kilpailukykyvaltioksi. Maailmanlaajuisen markkinaliberalismin ylivallan myötä taloudellinen ajattelu on läpäissyt koko yhteiskunnan korostaen suorituskykyä ja muita kilpailukykyominaisuuksia. Globaali talous on korvannut snellmannilaisen sivistysprojektin yleisen moraali-lain ja kollektiivisen yleistahdon asettajana. Yhteiskunnalliset muutokset ovat muuttaneet käsitystä myös yksilön ja yhteiskunnan välisestä suhteesta sekä kasvatuksen päämääristä. (Värri 2011, 246–247.)

1900-luvun puolivälin jälkeen vapaan sivistystyön yhteiskunnallinen status heikkeni suhteessa muuhun aikuiskasvatukseen. Yhtenä syynä oli muutos väestö- ja elinkeinorakenteessa. Maaltamuutto lisäsi ammatillisen uudelleen-koulutuksen tarvetta, samoin peruskoulutusjärjestelmän parantumisen myötä vapaan sivistystyön yleissivistävä tehtävä ja koulutuspoliittinen merkitys pieneni. Myös yhteiskunnan tasolla vaikuttava primääriuskomusjärjestelmä oli alkanut muuttua. Modernin yhteiskunnan myötä syntynyt vapaan sivistystyön aate pohjautui valistusajan ihanteelle, joka antoi ihmiselle aktiivisemmän roolin oman kohtalonsa muovaajana. Siirtyminen modernista postmoderniin yhteiskuntaan asetti sivistystyölle uuden haasteen legitimoida olemassaoloaan. (Rantala 2012, 30–31.) VST:n mukaan 1990-luvun alkupuolen laman jälkeen vapaa sivistystyö on joutunut kokemaan ehkä suurimman murroksen sitten Suomen itsenäistymisen. Muutoksen takana oli kansainvälisiä kehityspiirteitä kuten uusliberalistinen ja markkinasuuntautunut talouspolitiikka, uuden teknologian avaamat mahdollisuudet ja reaaliaikaiseen toimintaa sekä globalisaatiokehitys.

Ajan rationaliteettejä määrittävät uusliberalismin arvot. Niinpä myös vapaa sivistystyö sivistyksen ja inhimillisyyden sijaan joutuu hakemaan oikeutuksensa markkinatalouden järkiperaisestä hyötyajattelusta. (Rantala 2012, 35.) Uusliberalistisen paradigman keskeisiä elementtejä ovat markkinamuotoisuus, managerialismi ja suorituskeskeisyys. Markkinamuotoisuus tuottaa koulutuksen kentälle uuden moraalisen ympäristön ja kulttuurin, jossa keskeisiä asioita ovat

henkilökohtaiset pyrkimykset ja motiivit sekä oman edun tavoittelu. Managerialistisella johtamisella puolestaan koulutuspalveluista poistetaan perinteiset professionalismin muodot ja tuodaan tilalle liikkeenjohdollinen yrityskulttuuri. Suorituskeskeisyys merkitsee työntekijöiden ja organisaation suoritusten joutumista jatkuvan arvioinnin ja vertailun kohteeksi. Näillä pyritään korvaamaan aiemmat professionalismin ja byrokratiaan perustuneet hallinnan tekniikat (Vuorikoski ja Räsänen 2010, 70).

Muutosten vaikutus alkoi näkyä Suomessa talouden kiristymisenä ja valtion taloudellisen tuen heikkenemisenä kaikilla koulutus- ja sivistysaloilla, myös vapaassa sivistystyössä. Vapaata sivistystyötä rajoittavat tekijät poistettiin (ikärajat, sisällölliset rajat), menoperusteisesta valtionavusta siirryttiin suoriteperusteiseen. Sivistystyön perinteinen humanistinen arvofilosofia heikkeni taloudelliseen tuottavuuteen pyrkivän markkinasuuntautuneen suunnittelun seurauksena. Yhteistyö korvautui kaikkien kilpailulla kaikkia vastaan, arvioinnista tehtiin lakisääteistä ja lisäksi kaikki vapaan sivistystyön organisaatiot koottiin saman lain alaisuuteen. (VST.)

Vapaa sivistystyö ja kansanopistot ovat osa Suomen koulutusjärjestelmää. Kaikki opistot saavat rahoitusta valtiolta. Kansanopistojen toimintaa ja valtionavustusta koskeva laki säädettiin 1925. Vapaan sivistystyön rahoitus määräytyy vapaasta sivistystyöstä annetun lain (632/1998) ja asetuksen (805/1998) mukaan. Rahoituksen saamisen ehtona on opetus- ja kulttuuriministeriön myöntämä ylläpitämislupa, jossa määritellään oppilaitoksen koulutustehtävä ja muut koulutuksen järjestämiseen liittyvät ehdot. Rahoitus perustuu opetus- ja kulttuuriministeriön myöntämiin suoritteiden määriin ja niitä vastaaviin yksikköhintoihin. Kansanopistojen rahoitus määräytyy opiskelijaviikkojen määrän ja opiskelijaviikkoa kohden määrätyn yksikköhinnan perusteella. (OKM 2014:25, 44–45.)

Vaikka yhteiskunnan muuttumisesta ja kehityksestä puhutaan paljon, itsensä kehittäminen (ihmisenä kasvaminen) ja kansalaiseksi kasvaminen ovat elinikäisen oppimisen aikakaudellakin ajankohtaisia. Tämän päivän yhteiskuntapoliittisessa keskustelussa itsensä kehittämisestä puhutaan inhimillisen pääoman ja identiteettipääoman käsittein. Sosiaalinen pääoma voidaan puolestaan ymmärtää kansalaiseksi kasvamisen päivitetynä versioksi. (Salo 2012, 128.)

2.4.3 Vapaan sivistystyön oppilaitosfuusiot - tehokkuuden tavoittelua?

Vapaan sivistystyön oppilaitosten ja niiden ylläpitäjien määrä on laskenut. Muutokset ovat koskeneet etupäässä kansanopistoja ja kansalaisopistoja. Muutoksiin ovat olleet vaikuttamassa niin ylläpitäjien omat strategiset valinnat kuin ulkopuoliset kehityskulut. Myös vapaan sivistystyön lainsäädäntöä ja rahoitusta on muutettu. Oppilaitosten lukumäärän supistaminen ei kuitenkaan ole tarkoittanut vapaa sivistystyön koulutustoiminnan lopettamista, vaan eri oppilaitosten toiminnot on koottu yhteen yhden ylläpitäjän alle uudeksi oppilaitokseksi. Yhdistäminen on nähty keinoksi tiivistää oppilaitoskentän rakennetta ja parantaa toimintakykyä. (Harju & Saloheimo 2016, 6.)

Vuonna 2009 Opetus- ja kulttuuriministeriön näkemyksen mukaan ylläpitäjä- ja oppilaitosrakenteen kehittämistarpeet koskivat konkreettisimmin juuri kansanopistoja ja ministeriö pyysi kansanopistoja yhteistyössä Suomen kansanopistoliiton kanssa laatimaan selvitykset opistojen nykytilasta, kehittämistarpeista ja vireillä olevista kehittämissuunnitelmista. Valtionhallinto yhdisti vapaan sivistystyön ja toisen asteen koulutuksen rakenteen ja rahoituksen uudistamisen yhdeksi hankkeeksi vuonna 2014. OKM:n rakenne- ja rahoitustyöryhmä esitti muistiossaan (2014:25) ehdotukset toimeksiannon mukaisista asioista. Rakenteellinen uudistaminen toteutetaan ylläpitäjälähtöisesti ja ministeriö pyytää selvitykset ylläpitäjien taloudellisten edellytysten täyttymisestä uudessa rahoituksellisessa tilanteessa. Jos taloudelliset edellytykset eivät täyty, OKM voi peruuttaa ylläpitämisluvan. Ylläpitäjiä kehoitettiin tarpeen vaatiessa harkitsemaan toimintansa yhdistämistä muihin saman koulutusmuodon, toisten vapaan sivistystyön koulutusmuotojen tai muiden alojen koulutusmuotojen yhteyteen. Ehdotettiin yhdistymistä esim. aatteellisella pohjalla toimivaan ylläpitäjäorganisaatioon, alueelliseen vapaan sivistystyön ylläpitäjään, muun aikuiskoulutuksen järjestäjään tai alueelliseen monialaisen ammatillisen koulutuksen järjestäjään. Yhdistäminen voisi tarpeen vaatiessa lähteä liikkeelle yhteistyösopimuksesta, jossa sovitaan esimerkiksi kiinteistöjen tai henkilökunnan yhteiskäytöstä, josta edetään yhdistymiseen. Tavoitteeksi asetettiin elinvoimainen koulutuksen ylläpitäjäverkko, jossa ylläpitäjien määrä on nykyistä alhaisempi ja jossa ylläpitäjämäärä pienenee edelleen vuodesta 2017 eteenpäin. (Saloheimo 2016, 9–12.)

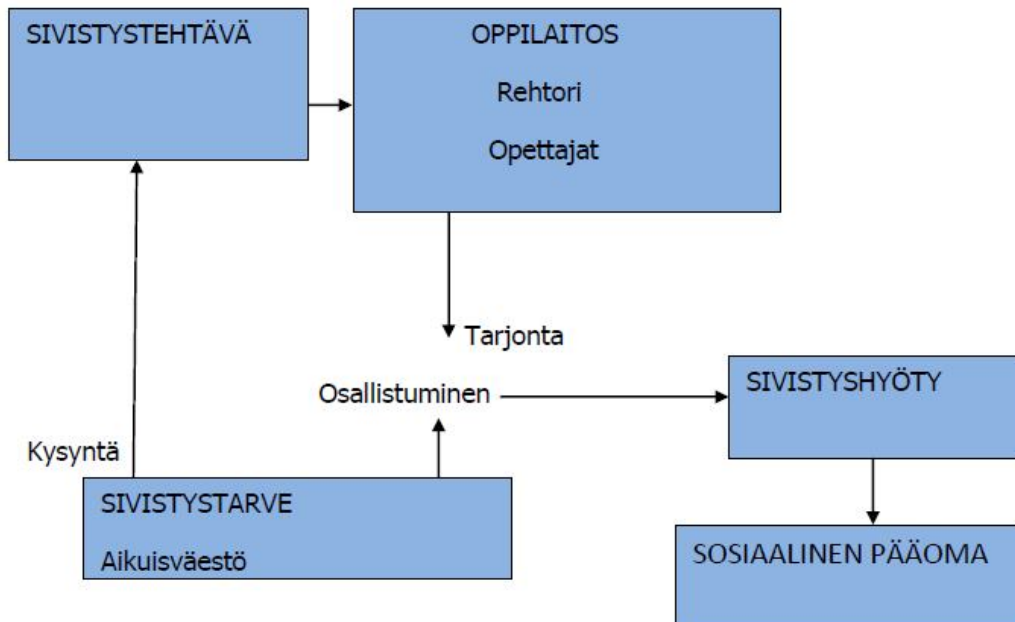

2.4.4 Sivistystehtävän toteutuminen – tutkimusta eri näkökulmista

Aikuisopiskelulla on välittömien oppimistulosten lisäksi laajempia yksilön, yhteisöjen ja yhteiskunnan kannalta merkittäviä vaikutuksia. Vapaan sivistystyön oppilaitosten koulutustarjonnalla on merkittävä yhteiskunnallinen tehtävä. Se tuottaa monia koulutus- ja sosiaalipoliittisesti keskeisiä vaikutuksia, kuten aktiiviseen kansalaisuuteen ja elinikäiseen oppimiseen liittyviä valmiuksia. Jyri Manninen kirjoittaa sopeuttavasta ja voimaannuttavasta sivistystyöstä, mutta toteaa roolin muuttuneen. "Vapaa sivistystyö ja ehkä aikuiskasvatus yleisemminkin näyttäisi kadottaneen kriittisen, yhteiskunnan ja yksilön muutosta tavoittelevan roolin, joka sillä oli esimerkiksi 1800-luvun lopulla. (Manninen 2010, 164.) Manninen on tutkimuksissaan keskittynyt etupäässä kansalaisopistoihin ja tehnyt johtopäätöksensä niistä tekemiensä havaintojen pohjalta.

Jokisen, Poikelan ja Sihvosen tutkimuksessa (2011, 39) lähtökohtana oli ajatus, että vapaan sivistystyön oppilaitoksissa sivistystehtävän toteuttaminen tuottaa sivistyshyötyä, joka kasautuu lähiyhteisöjä ja koko yhteiskuntaa hyödyttävänä sosiaalisena pääomana. He totesivat, että sivistystehtävän määrittely ja käsittäminen kumpuavat selvästi eri oppilaitosmuotojen historiasta ja kullakin on oma tapansa hahmottaa tehtävä. He haastattelivat kolmen eri oppilaitosryhmän edustajia selvittääkseen, miten oppilaitoksissa nähdään sivistystehtävä, sivistyshyöty ja sosiaalinen pääoma ja miten nämä toteutuvat käytännön työssä. Tulosten mukaan vapaan sivistystyön oppilaitokset eivät koe relevanttina tuottamansa sivistyshyödyn mittaamista. Sivistyshyödyn ajatellaan tulevan ilmi yksilön ja yhteiskunnan toiminnassa pidemmällä aikavälillä vaikutuksina, jotka edistävät demokratian ja yhteisöllisyyden toteuttamista. Vaikutus on välillistä ja aiheuttaja vaikeasti todistettavissa. Kansanopistoissa nähtiin tärkeimpänä perinteinen ihmisen persoonallisen kasvun tukeminen ja sivistystehtävän koetaan säilyneen ennallaan. Yhteiskunnallisten muutosten ja taloudellisen tilanteen aiheuttamien paineiden luomat haasteet tunnistetaan ja mahdollista muutosta pohditaan, mutta muutokseen ei ole resursseja. Olisi kyettävä perustelemaan olemassaolonsa oikeutus, mutta konkreettisia argumentteja ei ole käytettävissä, mutta ei niiden selvittämistäkään pidetä tarpeellisena. (Jokinen ym. 2011, 79). Tutkimuksessa mukana olleissa oppilaitoksissa luotetaan siihen, että toiminta jatkuu entiseen malliin.

Näitä muutoksia voi lähestyä muutamaa käsitettä ja näiden käsitteiden suhteissa tapahtuneita muutoksia analysoimalla mukaillen koulutuksen arviointineuvoston raportissa esitettyä peruskuviota sivistystehtävän, sivistystarpeen ja sivistyshyödyn yhteyksistä (kuvio 1).

KUVIO 1. Sivistystehtävän, sivistystarpeiden, sivistyshyödyn ja sosiaalisen pääoman väliset yhteydet (Jokinen ym. 2011, 5).

Oppilaitoksen ylläpitäjä toteuttaa sivistystehtävää vastauksena väestön sivistystarpeisiin. Oppilaitokset ja niissä toimivat rehtori ja opettajat vievät sen käytännön tasolle vuorovaikutuksessa opiskelijoiden kanssa. Opiskelijoiden osallistumisen kautta yksilö ja yhteiskunta saavat sivistyshyötyä, joka puolestaan tuottaa sosiaalista pääomaa. Tässä tutkimuksessa keskitytään kansanopistoihin ja niiden asemaan ja rooliin vapaan sivistystyön kentässä. Sivistyshyödyn tilalla lähtökohtaisesti voisi käyttää hyödyn sijaan merkitystä, jotta sivistyksestä saatavaa hyötyä ei ajateltaisi pelkästään talouden näkökulmasta. Käsitteet olisivat näin kansanopistoaate ja sivistystehtävä, elinikäinen oppiminen, sivistystarve, sivistyksen merkitys ja sosiaalinen pääoma. Sosiaalista pääomaa on mahdollista tarkastella eri tieteenalojen näkökulmista.

Edellä käsiteltiin hyödyn mittaamista lähinnä oppilaitoksen näkökulmasta. Opiskelijat punnitsevat hyötyjä omasta näkökulmastaan. Jaakko Rantala on

muotoillut itsekasvatuksen mallin ja valinnut siihen kolme elementtiä: yksilön, yhteisön ja kulttuurin. Kaksi ensimmäistä elementtiä ovat myös kirjoitettuna lakiin vapaasta sivistystyöstä persoonaan monipuolisena kasvuna ja kykyinä toimia yhteisöissä. Olennaista on, että jokaiseen elementtiin liittyy muutoksen mahdollisuus. Sivistymisprosessi koostuu yksilön kasvusta ihmisenä ja yhteisön kehittymisestä vastaamaan kulloisia toimintaympäristön olosuhteita. Kulttuuri kuuluu vapaan sivistyksen kokonaiskuvaan. Se voi nousta ja ymmärrys maailmantapahtumien taustoista kasvaa ja tieto hyvästä elämästä täsmentyy. (Rantala 2012, 14–16.) Rantalan mallin näkökulmasta kansan kasvatuksen vaiheen tavoitteet olivat olemassa olevan kulttuurin ja yhteiskunnallisten valtasuhteiden säilyttämisessä ja itsekasvatus oli ulkoa ohjautuvaa. Kansanvalistuksen kaudella itsekasvatuksessa oli sekä yhteisön hyvää että yksilön emansipaatiota edustavia piirteitä, mutta ihminen oli ensisijaisesti kohteena. Myöhemmin puhe itsekasvatuksesta sai uusia muotoja. Vapaa sivistystyö toi koko kansan ulottuville omaehtoisen mahdollisuuden sivistyä ja kasvattaa itseään. Sivistysihanteena oli valistunut, itsenäisesti ajatteleva, ennakkoluuloton kansalainen. (Rantala 2012, 16–17.)

Wider benefits on koulutuksen laajempia vaikutuksia tutkiva lähestymistapa, joka pyrkii selvittämään, miten ihmiset, ryhmät organisaatiot ja yhteiskunta hyötyvät koulutuksesta. Kyseessä ei ole koulutuksen vaikuttavuuden vaan laajempien vaikutusten arviointi. Niitä pyritään arvioimaan tavoitevapaasti, kaikkien mahdollisten vaikutusten näkökulmasta ja usein viiveellä. Tutkimusten mukaan aikuiskoulutuksella on vaikutusta käyttäytymis- ja asennemuutoksiin, terveyskäyttäytymiseen, sosiaalisiin verkostoihin ja henkiseen hyvinvointiin. Aikuisopiskelu lisää kommunikaatiotaitoja, sosiaalisia taitoja, kansalaisuuteen liittyviä asenteita ja opiskelunvalmiuksia. Myös ryhmään kuulumisen tunne lisääntyy ja minäkuva kehittyy. (Manninen 2010, 165.)

Aini Oravakangas tutki väitöskirjassaan koulun tuloksellisuuden problematiikkaa. Tuloksellisuuden käsite ilmestyi kielenkäyttöön 1980-luvulla valtion ja kuntien hallintoon levinneen tulosjohtamisideologian myötä. Kouluilta alettiin vaatia mitattavissa olevaa tuloksellisuutta ja 1990-luvun laman aikaan tuloksellisuudella ymmärrettiin kouluille asetettujen säästötavoitteiden saavuttamista ja se sai taloudellisen painotuksen. Koulujen aiheuttamat kustannukset nähtiin pikemminkin menoeränä kuin investointia, koska koulut eivät tuota selkeästi

mitattavaa ja nopeasti havaittavissa olevaa aineellista tulosta. (Oravakangas 2005, 17.) Myös Oravakangas näki tuloksellisuuden epäselvänä käsitteenä, jonka sisältö vaatisi selkiyttämistä ja keskustelua käsitteen perusteista ja käytäntöön soveltamisen pelisäännöistä. Kukin taho tarkastellee tuloksellisuutta omista lähtökohdistaan: elämäkokemuksestaan, arvomaailmastaan ja yhteiskunnallisesta tehtävästään käsin. Toiset ajattelevat, että on kyse koulutuksen taloudellisten realiteettien tunnustamisesta, toiset katsovat tuloksellisuusvaatimusten uhkaavan sellaisia kasvatuksellisia arvoja, joita ei voi rahassa mitata. (Emt., 24.)

Kielenkäytössä koulutusasiat ovat eriytyneet kasvatuksen ja sivistyksen käsitteistä. Kouluelämään kuuluneen kasvatuksen kielen on korvannut koulutuksen kieli, jonka sanastossa ei tunnu olevan luontevaa sijaa kysymykselle kasvatuksen päämäärästä tai ihmisen henkisestä kasvusta. (Oravakangas 2005, 18.) Tuloksellisuuden arvioinnista on tullut legitiimi velvoite koulutuksen alalla ja tässä prosessissa opettajat ovat tuloksentekijän roolissa (emt., 20). Oravakangas lähestyi aihetta kielipelin käsitteen avulla. Kuvio 2 osoittaa, millaisissa erilaisissa kehyksissä tuloksellisuusdiskursseja käydään.

KUVIO 2. Koulun tuloksellisuus kielipelinä (Oravakangas 2005, 104).

Kielipelit sekoittuvat toisiinsa ja kielipeliä eli kehystä vaihtamalla puheelle haetaan vakuuttavuutta tai sitä käytetään kritiikin keinona. Koulutuspoliittisessa kielipelissä keskustelua hallitsee koulun tuloksellisuuden merkitys elinkeinoelämän, kansainvälisen kilpailukyvn ja hyvinvointiyhteiskunnan talouden turvaajana. Tavoite tuo tullessaan hallinnollisen tuloksellisuuspuheen, jossa käsitellään ohjausta ja arviointia. Koulutus saa välineellisen merkityksen tuotantotehtävän korostuessa. Toistuvia käsitteitä ovat koulutus, koulutusjärjestelmä, tehokkuus, taloudellisuus, vaikuttavuus, arviointi, kehittäminen, strategia, johtajuus, laatu ja kansainvälinen kilpailukyky. Pedagogisella kielipelillä Ojakangas viittaa opettajuuden asiantuntijapuheeseen, jossa koulun tuloksellisuus on mitattavia oppimistuloksia syvempään oppimisen tasoon pyrkivää opettajuuden ammatillista ja professionaalista kehittämistä. Keskeisiä sisältöjä kuvaavat käsitteet opettajuus, muutos, laatu, oppimiskäsitys, oppimistulokset ja pedagoginen kehittäminen. (Oravakangas 2005, 105–106.)

Kunnallispoliittista kehystä edustaa mediapuhe, jossa koulun tuloksellisuutta lähestytään asiakasnäkökulmasta. Puheessa korostuvat taloudelliset ulottuvuudet, koulujen välinen kilpailu sekä mitattavat ja vertailtavat oppimistulokset. Mediatekstit käsittelevät usein sellaisia yleisöä kiinnostavia ja veronmaksajia lähellä olevia asioita, joista vastuun kantavat koulutuksen järjestäjät, useimmissa tapauksissa kunnat. Kielipeliä voi luonnehtia kunnallispolitiikan sävyttämäksi. Diskurssiaineistossa tällaisen mediapuheen sisällöt ilmenevät käsitteissä säästöt, koulutuksen kustannukset, koulujen välinen kilpailu, oppimistulosten vertailu, koulutuksen asiakkaat ja koulun arki. (Emt. 106.)

Kasvatuksellisen kielipelin Ojakangas tulkitsee kriittiseksi sivistyspuheeksi, jossa vastustetaan yksipuolista koulun tuotantotehtävän ja tehokkuusvaatimusten korostumista ja painotetaan koulun sivistyksellistä tehtävää sekä peräänkuulutetaan koulutuspolitiikan arvoja. Taustalla on ihmisen itseisarvon ja sivistysoikeuden korostaminen ilman välineellistä päämäärää. Pedagogisesta kielipelistä puhe eroaa siinä, että puhujina ovat myös kasvatustieteilijät, tavalliset kansalaiset ja kirkon edustajat. Kielipelin keskeiset teemat sisältyvät käsitteisiin kasvatustieteilijät, sivistys, arvot, päämäärät, etiikka, inhimillinen kasvu ja tulosvaatimusten kritiikki. Luonteeltaan se on usein poleemista kasvatustieteilijät ja opetuksen reviiropuolustusta talouden ja elinkeinoelämän teknologista hegemoniaa vastaan. (Emt. 106.)

Valtion ja kuntien koulutuspolitiikat erottuvat diskursseissa erilaisina puhe-tapoina ja painotuksina. Valtio määrittelee ja asettaa koulun tuloksellisuuden vaatimuksen ja kunnat yrittävät löytää keinoja vaatimusten toteuttamiseen. Koulutuspoliittista kielipeliä arvostellaan retorisesta kielenkäytöstä ja arjesta vieraantumisesta ja kunnallispoliittinen kielipeli tarjoaa medialle ihmisiä kiinnostavia arkisia tarttumapintoja. Pedagoginen ja kasvatuksellinen kielipeli ovat sisällöllisesti lähempänä opettajan arkea, mutta painottavat sitä eri tavoin. Pedagogisessa kielipelissä koulun tuloksellisuus näyttäytyy lähinnä didaktisena ajatteluna ja kehittämisenä. Kasvatuksellinen kielipeli korostaa kokonaisvaltaista inhimillistä kasvua ja ottaa enemmän huomioon niitä yhteiskunnallisia ja inhimillisiä olosuhteita, joissa kasvatus tapahtuu. Kunnallispoliittisen näkökulman vaikutus riippuu pedagogisessa puheesta siitä, millä koulutuksen asteella työskennellään. (Oravakangas 2005, 105–106.)

Lainsäädäntö sitoo vapaan sivistystyön osaksi koulutuspolitiikkaa ja kansalliset arviointielimet arvioivat vapaata sivistystyötä samoin periaattein kuin muitakin koulutusasteita ja -muotoja. Valtiovalta määrittää rahoituksellaan, mikä on tärkeää ja oikeanlaista vapaata sivistystä. Arviointi voi asemoida vapaan sivistystyön koulutusjärjestelmän täydentäjän ja alihankkijan rooliin. Sivistystyön perinteinen humanistinen arvofilosofia voi heikentyä markkinasuuntautuneen suunnittelun takia, kun taloudellinen ansaintalogiikka pyrkii kaiken määräävään asemaan. Tilivelvollisuusarviointi istuu huonosti sivistyksellisten tavoitteiden ja prosessien arviointiin, koska se välineellistää yksilön kehityksen ja yhteisölliset tavoitteet. New Public Management -ideologia on kuitenkin ajanut vapaan sivistystyön oppilaitokset keskinäiseen kilpailuun yhteistyön kustannuksella. Miten pitäisi punnita vaikuttavuutta, joka ei muunnu rahaksi, ainoaksi yksiköksi, jota oppilaitoksen ylläpitäjä ymmärtää? Atjonen antaa esimerkkinä hyvin koulutetun opiskelijan, jolla on varaa maksaa ja valmiuksia opiskella, mikä on kansalaisopiston tuloksen kannalta on hyvä asia, mutta lisää vastoin sivistystyön tarkoitusta eriarvoisuutta. (Atjonen 2015, 60–61.)

Governmentality-analyyseissä kiinnostus kohdistuu sellaisiin modernin valtion monimutkaisiin hallinnan koneistoihin, strategioihin, tekniikoihin ja käytäntöihin, joiden tarkoituksena on kansalaisten toiminnan ja käyttäytymisen ohjaaminen. Kasvatustieteissä tämän tyyppisiä analyysejä on tehty kasvatuksen ja koulutuksen muutoksia ja reformeja tarkastelevassa koulutuspolitiikan

tutkimuksessa. (Vuorikoski ja Räisänen 2010.) Opettajakunnan suhtautumista koulutuspolitiikan uusliberalistiseen käänteeseen voi Oili-Helena Yljoen ja Helena Aittolan (2005, 10) jäsenystä mukaillen tarkastella tapoina vastata muutospaineisiin. Strategiaksi voi valita muutosten mukana etenemisen. Tällöin opettaja sisäistää uuden ideologian asettaen tavoitteekseen henkilökohtaisen menestyksensä varmistamisen ja koulun toiminnan kehittämisen markkina-orientoituneen ajan hengen mukaiseksi. Ammatillisen identiteetin perustaksi omaksutaan tällöin yhteiskuntapoliittista ideologiaa legitimoiva eetos. Toisena vaihtoehtona on suhtautua muutoksiin kielteisesti kuitenkin niihin mukautuen oman selviytymisen varmistamiseksi. Tätä tyyppiä edustavat legitimoivat julkisen vallan toiveet toiminnan tasolla, vaikka tunnistaisivatkin ne henkilökohtaisen ideologiansa vastaisiksi. Kolmatta vaihtoehtoa Ylijoki ja Aittola kutsuvat uppoamiseksi. Tällöin opettaja vastustaa muutosvaatimuksia pitäytyen vanhoja hyviä aikoja heijastelevissa toimintamalleissaan ja ajautuu pahimmillaan ahdinkoon syrjäytyen, uupuen ja sairastuen. Paradoksaalisesti myös tämä vaihtoehto legitimoii uusliberalistisen ideologian ja rampauttaa muutosvastarinnan yksinäiseksi pyristelyksi, joka lopulta kääntyy opettajaa itseään vastaan ja uuvuttaa. (Ylijoki & Aittola 2005, 10.)

3 METODOLOGISET RATKAISUT JA AINEISTO

3.1 *Ontologiasta – todellisuus ja merkitykset*

Teorialla on aina jokin ontologinen oletus kohteen luonteesta. Eri lähestymistavoissa valittu näkökulma toimii ymmärrystä ohjaavana uskomusmallina. (Kuusela 2002, 21–22.) Tässä tutkimuksessa tarkastelu lähtee antipositivistista paradigmaa noudattavista teorioista. Yksi teorioista on kontekstualismi, joka käsitteenä viittaa pragmatismiin, ja jonka näkökulmasta yksilön toiminnan ymmärtäminen on aina sidottu tilanteeseen. (Kuusela 2002, 33.) Sosiaalinen konstruktionismi pitää sisällään sosiaalisen pragmatismien perusoletuksen tiedon rakentumisesta. Se korostaa sosiaalisen todellisuuden rakentumista kielellisesti, kulttuurista ja historiallisuutta. Yksi sosiaalisen konstruktionismin kehittäjistä on ollut Kennet J. Gergen, joka pitää konstruktivistista näkemystä kahdesta syystä tärkeänä: toisaalta korostetaan tiedon rakentumista, toisaalta sitä, että mieli ei passiivisesti heijasta ulkoista todellisuutta, vaan konstruoi sitä. (Kuusela 2002, 31; 49 – 50; 52.) Tieto todellisuudesta välittyy ja muotoutuu sosiaalisissa prosesseissa. Kulttuuri on otettava huomioon tai siitä on lähdettävä liikkeelle tutkittaessa ihmisen tapoja tietää, suhdetta todellisuuteen, sosiaalista toimintaa ja yhteiskuntaa. (Saaristo & Jokinen 2010, 104.)

Konstruktionismissa tosiasiat ymmärretään riippuvaisiksi kieliyhteisöstä, joka ne on luonut ja esittänyt. Ihmiset tuottavat totuutensa kielistä, jotka ovat olemassa ja tarjolla. Sanat eivät pelkästään kartoita tai kopioi maailmaa, vaan tuottavat maailman havaitsemisen tavan. Todellisuuden luonne määräytyy kuvausten historiallisen ja kulttuurisen sijainnin mukaan, mikä tarkoittaa myös maailmankatsomusten moninaisuutta. Universaaleja eettisiä periaatteita ei ole olemassa, vaan ne muodostuvat 'kielipeleissä' ja ne hyväksytään sosiaalisissa yhteisöissä. Ja vielä: aistikokemuksista saadaan tieto kielen välityksellä, eikä

sen ohi ei ole suhdetta todellisuuteen. (Kuusela 2002, 53–54.) Yhteiset, käytännön synnyttämät merkitykset ja tilanteenmäärittelyt, sopivan käyttäytymisen normit sekä sosiaaliset asenteet muokkaavat ja määrittävät ihmistä. (Burr 2004, 61.)

Sosiaalisessa konstruktionismissa kulttuurin taso painottuu, koska lähtökohtana ovat merkitykset (Saaristo & Jokinen 2010, 79). Tutkimuskohteeksi ymmärretään ihmisten välinen vuorovaikutus ja sen tuotteet, kuten käsitteet, diskurssit ja kertomukset. Tämä muuttaa ontologian ja epistemologian historialliseksi. Vahvuutena ja heikkoutena on kieleen keskittyminen. Tällöin laiminlyödään kolmea inhimillisen elämän osa-aluetta. Ei oteta huomioon ihmisen henkilökohtaiseen kokemuksellisuuteen perustuvan sosiaalisen henkilöhistorian merkitystä sosiaalisissa tilanteissa ja yksilön toiminnassa. Ei oteta huomioon materiaalisen maailman merkitystä sosiaalisten konstruktioiden mahdollistajana ja rajoittajana. Ei myöskään oteta huomioon kulttuurin valtarakenteita ja instituutioita ja niistä aiheutuva rakenteellista epätasa-arvoa. Tätä onkin kritisoitu kriittisen realismin suuntauksessa. (Saastamoinen 2006, 175 – 176.)

Gergenin mukaan yksilön kokemusten sijaan tulisi keskittyä kulttuuristen kokemusten tutkimiseen. Valmiit totuudet on kyseenalaistettava. Gergenin katsotaan edustavan äärikonstruktionismia, jota on syytetty täydellisestä relativismista. Gergen on kuitenkin todennut, että subjektiivisen ja suhteellisen tiedon tutkiminen on dialogista ja pitää sitä tutkimuksen tavoitteena. Kriittisen realismin ontologia antaa mahdollisuuden positivistisen näkemyksen hylkäämisen ilman, että lopputuloksena on vahvan sosiaalisen konstruktionismin mukainen relativistinen näkemys. (Kuusela 2006, 11.)

Karl Popperin (1902–1994) kolmen maailman ontologiassa ensimmäinen maailma sisältää fyysiset kappaleet ja prosessit, toinen subjektiivisen mielen tilat ja tapahtumat ja kolmas ihmisten sosiaalisen toiminnan julkiset tuotteet. Vain ensimmäinen maailma on ontologisen realismin mukaan olemassa ihmismielen toiminasta ja sen tuotteista, esimerkiksi kielestä, riippumatta. (Niiniluoto 2006, 28.) Realistien mukaan yhteiskunnan toiminta perustuu jatkuvaan uusintamiseen. Vaikka yhteiskunta tuotetaan ja on olemassa yksilöiden tekojen seurauksena, sen toimintaa ei silti ole tarkoituksenmukaista palauttaa vain yksilöihin. Yhteiskunta voi muuttua yksilöiden tarkoituksellisen

toiminnan seurauksena ja yksilöiden toiminnalla voi olla myös ei-tarkoitettuja tuloksia. (Kuusela 2006, 84; 88.)

Toimintateoria (action theory) tutkii prosesseja, jotka saavat ihmisissä aikaan intentionaalista toimintaa. Toiminnalla on aina kohde ja toteuttamiseen tarvitaan työnjako. Toiminnan rakenne jaetaan hierarkkisesti kolmeen tasoon. Toiminnan tason eli motiivin analyyttinen kysymys on miksi, tekoa vastaa mikä-kysymys ja toimenpiteitä miten-kysymys. (Marjamäki ja Pekkola 2006, 1). Toimijuus on yhteisöllisessä toiminnassa syntyvää ihmisen identiteettiin ja kulttuuriin malleihin perustuva toimintavalmius (Hakkarainen, Lonka ja Lipponen 2005, 391). Toiminnan voluntaristinen teoria puolestaan jakaa toiminnan rationaaliseen ja ei-rationaaliseen eli normatiiviseen. Oletuksen mukaan toimijan pyrkimyksenä on tilannetekijät, normit ja omat päämääränsä ja tietonsa nojalla tehdä rationaalisia keinoja koskevia valintoja. Toiminta määräytyy sekä tilannetekijän että normin mukaan, eikä täydellinen tahdonvapaus ole mahdollista. (Heiskala 1995, 91–93.) Peter Bergerin ja Thomas Luckmannin (1966) sanoin yksilön ja yhteiskunnan suhde on dialektiinen: yksilö on sekä sosiaalisen maailman tuottaja että samaisen maailman tuote. Yhteiskunnan rakenne on aina toimivien merkityksiä tulkitsevien ihmisten tuottamaa, ja se säilyy ja muuttuu ainoastaan heidän toimintansa kautta. (Berger & Luckmann 1994, 215–216.)

Toimijan asemat odottavat valmiina, ympäröivän yhteiskunnan ja kulttuurin muovaamina. Astuessaan tiettyyn toimijan asemaan ihminen ei juurikaan kykene vaikuttamaan toimintaympäristöönsä eikä purkamaan julkisia diskursseja, joilla positiota kuvataan, oikeutetaan, kritisoidaan ja reflektoidaan. (Alasuutari 2007, 185.) Antamalla toimijan asemasta myönteisen kuvan ammattinimike osallistuu aseman oikeuttamiseen ja lisää sen arvostusta. Ihmisen on itse ymmärrettävä se toimijan asema, johon hänet sijoitetaan. Ei riitä, että ymmärtää roolinsa. Pitää omaksua asenne ja näkökulma, jotka auttavat sietämään annetut olosuhteet. Rooli on koettava mielekkääksi, jotta pystyy säilyttämään itsekunnioituksensa ja integroimaan subjektipositionsa osaksi elämäänsä. (Emt., 187–189.)

Merkityksenanto on yhteydessä asenteeseen. Asenteella on aina subjekti, joka ilmaisee asenteen jostakin sosiaalisesta positioista. Subjektin käsite ei siis viittaa johonkin tiettyyn henkilöön, vaan sosiaalisiin positioihin. Asenteen

subjekti on kontekstisidonnainen käsite. Asennoitumista ilmaistaan toimintakontekstin kautta. Toimintakontekstit jaetaan kahteen. Annettu toimintakonteksti määräytyy esimerkiksi ammatin, yhteiskunnallisen aseman tai sukupuolen mukaan. Toimintakonteksti on sidottu johonkin annettuun positioon ja asennoituminen voi kiinnittyä toimijan sosiaaliseen positioon. Itsemäärittelystä subjekti-positioista on kyse, kun asenteen esittäjä sijoittaa itsensä valitsemansa toimintakontekstiin. (Matikainen 2006, 281.) Toiminta merkityksellistyy sosiaalisessa kontekstissa, minkä vuoksi tulisi tutkia sosiaalista kontekstia (Burr 2004, 35).

Konteksti on monitahoinen käsite. Kontekstuaalisuutta voi täsmentää analyysitasojen avulla. Tasoja on yksilön sisäinen taso, yksilöiden välinen taso tai tilanteiden taso, asemien tai ryhmien välisten suhteiden taso sekä ideologinen taso. Kontekstisidonnaisuus tarkoittaa vaihtuvaa ja vaihtelevaa asennoitumista. Subjekti valitsee kulttuurisesti mahdollisista asenteista tiettyjä kulloisenkin tilanteen ja kontekstin mukaisesti. (Matikainen 2006, 282.) Harré ei näe sosiaalisia rakenteita toimijoista riippumattomina asioina ja määrittelee taloudelliset järjestelmät diskursiivisiksi kategorioiksi. (Kuusela 2006, 104.) Kritiikkinä on esitetty, että yksilöön pohjautuvat selitykset sisältävät liian vähän rakenteellista tietoa ympäristöstä, missä yksilö toimii. Ihminen toimii tiettyjen rakenteellisten reunaehtojen puitteissa suhteessa muihin toimijoihin ja suhteessa asemaansa sosiaalisessa verkostossa. (Kangas 1995, 84.)

Määritelmät ja käytetty kieli eivät ole neutraaleja ilmaisuja jostain tilasta, vaan niihin sisältyy vallankäyttöä. Tällaista ilmauksia kutsutaan diskursseiksi. Diskurssit ovat tapoja esittää todellisuus tietynlaisena (Saaristo & Jokinen 2010, 119). Diskursseilla voidaan määritellä, mikä on hyväksyttävää ja mitä ei hyväksytä. Diskurssi on puhetapa, ja diskurssi voidaan ymmärtää yhteiskunnallisiksi käytännöiksi, jotka muokkaavat puheena olevien asioiden ohella myös puhujia ja kuulijoita. (Husa 1995, 42.)

Tässä tutkimuksessa ontologisen orientaation lähtökohtana on sosiaalinen konstruktionismi täydennettynä kriittisellä realismilla. Oletus todellisuuden esittämisestä diskurssien avulla tietynlaisena tarkoittaa aineistolähtöistä orientaatiota ja tiedonhankintatapaa. Näistä lähtökohdista rakentuvaan tutkimukseen sopii diskurssianalyysi.

3.2 Tutkimuksen toteutus

3.2.1 Diskurssianalyysi

Diskurssianalyysi on laadullinen menetelmä, jonka avulla keskitytään kielenkäytön ja vuorovaikutuksen tuottamiin merkityksiin, niihin liittyviin konteksteihin ja prosesseihin sekä merkitysten tuottamisen käytänteisiin. Heikkisen, Huttusen, Niglaksen ja Tynjälän (2005, 384) laatimassa kasvatustieteen lähestymistapoja ja metodeja kuvaavassa maastokartassa diskurssianalyysin tieteenfilosofinen tausta on fenomenologiassa, hermeneutiikassa ja konstruktivismissa.

Edellä ontologisia oletuksia käsittelevässä kappaleessa jo mainittu Gergen on systematisoinut sosiaalisen konstruktionismin perusoletuksia. Hänen mukaansa avainperiaatteita ovat:

1. Käsitteet, joilla selitämme maailmaa, eivät ole selontekojen kohteena olevien objektien sanelemia tai määrittämiä asioita.
2. Käsitteet, joilla saavutamme ymmärryksen maailmasta, ovat sosiaalisia artefakteja eli historiallisesti ja kulttuurisesti paikantuneen ihmisten välisen vaihdon tuotteita.
3. Tietyn maailmaa koskevan selonteon ajallisen säilymisen aste ei ole riippuvainen selonteon objektiivisesta pätevydestä, vaan sosiaalisen prosessin kohtalosta.
4. Kieli juontaa merkityksensä ihmistenvälisissä suhteissa tavasta, jolla se toimii suhteen mallien puitteissa.
5. Diskurssin olemassa olevien muotojen arviointi tarkoittaa kulttuurisen elämän muotojen arviointia. Sellaiset arvioinnin antavat äänen toisille kulttuurisille erillisalueille. (Kuusela 2006, 124, [Gergen 1994].)

Suonisen ym. mukaan diskurssianalyysissa teoreettinen viitekehys muodostuu viidestä oletuksesta, joita ovat kielenkäytön sosiaalista todellisuutta rakentava ja seurauksia tuottava luonne, rinnakkaisten ja keskenään kilpailevien merkityssysteemien olemassaolo, toimijoiden kiinnittyminen näihin merkityssysteemeihin ja merkityksellisen toiminnan kontekstisidonnaisuus (Jokinen, Juhila ja Suoninen 2016, 26). Diskurssintutkimus nojautuu funktionaaliseen kieli-käsitykseen. Merkitykset ovat tilannesidonnaisia. Kontekstisidonnaisuuden korostaminen tekee myös diskurssianalyysistä tietyssä mielessä relativistista.

Moilanen ja Rähä (2018, 51) puhuvat merkitysten kontekstiherkkydestä. Asioilla ei itsessään ole merkitystä, vaan asiat saavat merkityksen suhteutettuna toisiinsa. Merkitykset ovat osaksi tiedostettuja, mutta osittain myös piileviä. Merkitysten tulkinnassa on kyse merkitysten verkon hahmottamisesta. Merkitysten välittämisessä ja ymmärtämisessä on kyse tulkinnasta. Merkitykset eivät ole puhtaasti subjektiivisia, vaan yksittäiset merkityksenannot rakentuvat kulttuuristen toimintatapojen ja tarinoiden varaan. Yksilöllisessä merkityksenannossa on siten yhteisöllinen pohja. Yhteisöllisellä tasolla tiedostettuja merkityksenantoja ovat yhteisön rooliodotukset, ihanteet, normit ja moraalit, tiedostamattomia merkityksenantoja puolestaan yhteisön rutinoituneet toimintarakenteet, perusmyytit ja toiminnan piilevät säännöt. (Emt. 52–53.)

Diskurssianalyyseissä näkemyksenä on, että johdonmukainen identiteetti on illuusio ja että yksilön käyttämät kontekstisidonnaiset repertoarit ovat usein sisäisesti ristiriitaisia. (Alasuutari 2007, 174.) Yksilöllinen näkökulma ja sen relatiivisuus antaa tulkinnoille erilaisen sisällön. Lyotardin pienten kertomusten metaforassa suuri kertomus korvautuu monilla pienillä kertomuksilla. Lyotardin kielipeli korostaa paralogiaa, erilaisten totuuksien yhteensovittamattomuutta. (Heikkinen ym. 2005, 345.) Lyotard pitää yhteisymmärryksen sijaan paralogiaa nimenomaan päämääränä. Merkitykset eivät kumpua tyhjästä. Kontekstista riippuen ihmiset ottavat erilaisia positioita ja merkityksellistävät asioita kulloisesta positioista käsin. Foucault sanoo diskurssia strategiseksi kentäksi, jossa taktikat ja aseet siirtyvät jatkuvasti puolelta toiselle, vaihtuvat vastaparin välillä ja voivat jopa kääntyä käyttäjiään vastaan. Diskurssit eivät asetu toisiaan vastaan sen takia, että osapuolet ajattelevat eri tavalla tai kannattavat eri mielipiteitä. Foucault kiteyttää diskurssin olevan taistelun ytimessä, koska se on vallan, kontrollin, alistamisen, mukana ottamisen ja pois sulkemisen väline. (Foucault 2014, 152.)

Jokinen ja Juhila hahmottavat diskurssianalyttisen tutkimuksen ytimen kolmiona (kuvio 3), jonka toisiinsa kietoutuneina kärkinä ovat kommunikatiivisuus, merkitykset ja kulttuurisuus. Diskurssianalyysin sisäisiä metodipainotuksia voi tarkastella ulottuvuusparien jatkumoina, jotka täsmentävät kärkien välistä suhdetta. (Jokinen & Juhila 2016, 267–268.) Jatkumoina ovat tilanteisuus ja kulttuurisuus, merkitykset ja niiden tuottamisen tavat, retorisuus ja responsiivisuus sekä kriittisyys ja analyttisyys.

KUVIO 3. Diskurssianalyysin kolmio (Jokinen & Juhila 2016, 268).

Tässä työssä liikutaan jatkumoiden eri kohdissa tarkasteltavana olevasta aineiston osasta riippuen tutkimuskysymyksen mukaan. Annetut merkitykset juontavat kulttuurisuudesta ja niitä käytetään tutkimuksen kohteena olevassa tilanteessa. Painotus on merkitysten tuottamisen tapojen ja retorisuuden tarkastelussa ja siten tutkimus on pääosin analyttistä. Funktionaalisen lähtökohdan mukaisesti kielenkäyttö on tavoitteellista toimintaa, joka syntyy monimuotoisen kontekstin, kielenkäyttäjien resurssien ja tavoitteiden yhdistelmänä. Tekstien merkitys syntyy niiden intertekstuaalisuudesta, yhteyksistä toisiin teksteihin ja niihin diskursseihin, joista ne ammentavat. Konstruktivismi selvittää intersubjektivisten merkitysten vaikutusta käyttäytymiseen ja se on yksi syy, miksi se sopii hyvin myös kasvatustieteellisen tutkimukseen. Heikkisen ym. mukaan (2005, 351) metodologinen diversiteetti on lisääntynyt kasvatustieteessä ja postmodernissa tutkijat yhdistelevät erilaisia tutkimusmetodeja. Diskurssi-analyysi mahdollistaa metodologisesti mitä-, miten- ja miksi-kysymysten tekemisen ja valitusta diskurssianalyttisestä traditiosta riippuu, missä funktiossa kysymykset esitetään ja mitä tutkimus voi kysymysten esittämisen myötä tavoitella.

Gergen pohti, miten ihmisten välinen eli intersubjektiiivinen ymmärrys on mahdollinen. Hän ymmärtää merkityksen muodostumisen alkuperältään yhteisölliseksi ja halusi korvata tekstuaalisuuden käsitteen yhteisöllisyydellä, koska semiotikassa yksilöiden väliset suhteet voidaan nähdä merkkisuhteina. Gergen nimittää positiivista ontologiaa molemmin puolin jaetuiksi merkityksiksi. Kun yksimielisyys syntyy yksilöiden välille, se tarkoittaa ymmärryksen ja väärinymmärryksen perusteiden rakentumista. Gergen käsittelee petollisuutta ja

todellisuuksien moninaisuutta yksilöiden välisenä ilmiönä ja toteaa petollisuuden lisääntyvän moninaisiin totuuksiin perustuvassa myöhäismodernissa yhteiskunnassa. Olemme kaikki mukana useissa todellisuuksissa ja tällöin syntyy houkutus toimia petollisesti. Gergen näkee petollisuuden perusehdoksi erilaiset selonteot todellisuuden luonteesta ja mahdollisuuden olla jäsenenä monissa sosiaalisissa todellisuuksissa. Sosiaalisessa yhteisössä on aina oma paikallinen ontologiansa todellisuuden luonteesta. Petollisuuden yleisiä ehtoja ovat tietoisuus totuudesta ja tiedon tarkoituksenmukainen peittely tai vääristely muiden kanssa kommunikoidessa. (Kuusela 2006, 128–129.)

3.2.2 Aineiston hankinta

Alun perin narratiiviseksi kaavaillussa tutkimuksessa ajatuksena oli tuoda esiin opettajien ääni ja kokemus opistonsa alasajosta. Kävikin niin, että opettajat eivät halunneet ääntään kuuluviin; he eivät olleet halukkaita sen paremmin haastateltavaksi kuin kirjoittamaan tarinaa kokemuksestaan. Syitä tällaiseen asenteeseen ja reagointiin on hankala ja ehkä tarpeetonta pohtia. Ehkä ajankohta oli väärä. Ne kommentit, jotka heiltä onnistuivat saamaan, esitän tässä tutkimuksessa pyynnöstä anonyymeinä. Opiston ylläpitäjänä toiminut Kansanvalistusseura uudisti samaan aikaan nettisivunsa ja sulkeutui kuoreensa. Tehdessäni tutkimussuunnitelmaa käytössä oli vielä vanhat ja informatiiviset KVS:n nettisivut. Kun minun sitten piti palata muistiinpanoissani olleisiin viittauksiin, olikin sivut uudistettu ja pääsy muun muassa kokouspöytäkirjoihin poistettu.

Mukana on tutkimuksen alussa keräämäni aineisto. Tuo aineisto koostuu opistossa rehtorina toimineilta haastattelussa tai sähköpostilla saaduista vastauksista. Haastattelussa noudatin teemahaastattelun ajatusta ja se perustui samoihin puolistrukturoituihin kysymyksiin kuin sähköpostitse lähettämiäni. Teemahaastattelu on keskustelunomainen tilanne, joka ei etene tarkkojen, valmiiksi muotoiltujen kysymysten kautta, vaan väljemmin ennalta suunniteltuihin teemoihin tukeutuen. Haastattelussa pyritään ottamaan huomioon haastateltavan tulkinnat ja merkityksenannot. Vapaalle puheelle annetaan tilaa, vaikka ennalta päätetyt teemat pyritään keskustelemaan haastateltavan kanssa. (ks. KvaliMOTV). Tässä tapauksessa rehtorin teemahaastattelu toimi myös

perehdytyksenä aiheeseen, vaikka näkökulma olikin haastateltavan, jota tuolloin aloittaessani tutkimusta pyysin kertomaan oman näkemyksensä Oriveden Opiston alasajosta. Haastattelu on nauhoitettu ja nauhoitus on litteroitu.

Aineistoon sisältyy myös entisen opettajan kuvaus alasajon syistä ja seurauksista. Lähetin syksyllä 2017 Oriveden Opiston silloisille ja entisille opettajille, yhteensä kahdeksalle henkilölle, sähköpostilla pyynnön kirjoittaa lyhyt tarina niistä ajatuksia, joita Oriveden Opiston alasajo heissä on herättänyt. Viestin teksti löytyy liitteestä 1. Sain vastaukseksi yhden kirjoitelman. Se edustaa aineistossa opettajakunnan ajatuksia Oriveden Opiston alasajosta. Opettajia oli vaikea tavoittaa ja vastahakoisuus tutkimukseen osallistumiseen ilmeni joko täydellisenä hiljaisuutena tai kieltävänä vastauksena. Suunniteltu yhteishaastattelu kaatui aikatauluongelmiin ja ne, jotka olisivat suostuneet ryhmähaastatteluun, eivät suostuneet muulla tavoin osallistumaan.

Taustatyönä olin lukenut Oriveden Opiston historiikin sekä Kansanvalistusseuran historiikin ja kerännyt verkosta myös alasajoa käsitteleviä sanomalehtikirjoituksia. Niinpä päätin käyttää aineistona mediassa Oriveden Opiston alasajoon liittyviä lehtikirjoituksia ja tutkia niistä, millaisia diskursseja niissä on käyty, mihin eri diskurssit nojaavat ja ovatko ne vaikuttaneet toisiinsa. Itsenäisen Oriveden Opiston säilymisen puolesta oli myös perustettu Pro Orivesi -liike, joka avasi fb-sivut ja laati alasajoa vastustavan nettiaadressin. Adressiin oli kertynyt keskustelukommentteja ja päätin ottaa ne mukaan aineistoon. Aineistoon valitut tekstit ovat verkossa luettavissa olleista sanomalehdistä. Poimin artikkelia etupäässä Aamulehden ja Oriveden Sanomien verkkosivuilta käyttäen hakusanana Oriveden Opistoa. Löysin myös raportin Oriveden Opiston pelastamiseksi järjestetystä paneelista ja otin sen mukaan aineistooni.

3.2.3 Analyysin lähtökohdat

Tutkimusaineistoni koostuu edellä kuvatuista erilaisista selonteoista. Tutkimuksen kohteena on sata vuotta itsenäisenä toimineen kansanopiston alasajo – asia, minkä voi olettaa herättävän mielipiteitä ja tunteista puolesta ja vastaan. Päätöksen alasajosta teki ylläpitäjä, Kansanvalistusseura. Aineiston keruussa lähtökohtana on ollut päätöksen kohteena ja vaikutuspiirissä olevien

näkökulman esille tuominen ja asemoida osapuolet merkityksenantojen perusteella kategorioihin. Tarkoitus ei ole tuoda esiin ja analysoida päätöksen teon taustoja päätöksen tekijän tai kohteen näkökulmasta, vaan sitä, miten päätös rakentaa ja omalta osaltaan heijastaa vapaan sivistystyön kenttää ja kansanopistojen asemaa.

Pohdin tähän tutkimukseen sopivaa käsitettä merkityssystemistä. Jokinen ja Juhila (2016, 181) pitävät merkityssystemiä kattokäsitteenä, joka täsmentyy tutkimuksesta ja tutkijasta riippuen diskurssiksi tai tulkintarepertuaariksi. Diskurssit ja repertuaarit ovat tutkijan tulkinnan tulosta, eivät analyysin raakamateriaalia eli saatuja tai hankittuja selontekoja (Jokinen ym. 2016,35). Diskurssin käsite tutkimuksessani kuvaa myös niitä yhteiskunnallisia keskustelutapoja, joita oletan tutkittavassa ilmiössä osapuolten käyttävän resursseina ja ammentavan niistä argumentteja näkökantansa perusteeksi. Alasajon hyväksyvät saattavat käyttää esimerkiksi normaaliksi muodostunutta uusliberalistiseen ajatteluun perustuvaa argumentointia. Uusliberalismin keskeiset perusteet ja hyvinvointivaltioon kohdistuvat arvostelut löytyvät taloudesta ja keskustelua on käyty nollasummapelin hengessä. Vastapuolen argumentin käyttö voi kääntyä toisen osapuolen eduksi. Voisiko vapaa sivistystyö löytää jonkun oman vahvan argumentin? Tutkimuksessa käytettäviä itse ilmiöön liittyviä selontekoja ja tietyytyypistä retoriikkaa käyttäviä merkityssystemejä voisi kuitenkin interdiskursiivisuutensa takia mielestäni paremmin kuvata tulkintarepertuaarin käsitteellä.

Diskurssi määrää subjektiposition. Subjektiposition käsite kuvaa selonteon antajan tai toimijan asemaa ja toimintaedellytyksiä ja -mahdollisuuksia merkityssystemissä. Merkityksellinen toiminta on kontekstisidonnaista. Subjektiposition käsitteen avulla on ollut myös helpompi ymmärtää opettajien haluttomuus alasajoprosessin aikana purkaa tuntojaan ja antaa käytettäväksi henkilökohtainen kokemuksensa. Diskurssianalyysin avulla voi ehkä ilman niitäkin kuitenkin saada päivänvaloon jotain, mikä valottaa myös ehkä prosessin jalkoihin jääneiden opettajien asemaa. Subjektiposition käsitettä käyttämällä korostuvat position antamat toimintamahdollisuudet eikä position haltijan henkilö. Jossain määrin kaiketi myös kuitenkin henkilön henkilökohtainen status tai asema voi vaikuttaa uskottavuuteen positiosta riippumatta. On mahdollista analysoida, mikä on selonteon funktio, mitä sillä tavoitellaan ja mitä sillä

tavoitellaan tai tehdään. Myös kategoria on tässä tutkimuksessa hyödyllinen käsite. Eri subjektipositioista asiaan liittyvät toimijat voinee asettaa eri kategorioihin. Kategoria on analyysin apuväline, ei itsetarkoitus.

Tutkittavan ilmiön luonteesta johtuen faktuaalisen vaikutelman synnyttämisen keinot ja niiden tutkiminen on keskeisessä asemassa. Faktuaalisuutta synnytetään ehdottomuutta ilmaisevin sanoin ja ääri-ilmaisujen avulla. Myös passiivi-, minä- tai me-muoto voi lisätä faktuaalisuuden vaikutelmaa. Juhila (2016, 146–147) määrittelee faktuaalistamisstrategiat sellaisiksi vakuuttelun muodoiksi, joita käyttämällä tiedon totuusarvosta tulee niin suuri, että kyseinen versio vaikutta itsestään selvältä ja ainoalta oikealta; asiat pyritään saamaan näyttämään kiistattomilta tosiasioilta. Juhila on viranomaispuhetta tutkiessaan tunnistanut viisi faktuaalistamisstrategiaa, jotka hän nimesi seuraavasti:

1. itse todettuun vetoava strategia,
2. vaihtoehdottomuusstrategia,
3. kvantifioiva strategia,
4. sosiaalisiin normeihin tukeutuva strategia ja
5. asiantuntijuusstrategia.

Itse todettuun vetoavassa strategiassa puhuja vetoaa omaan läsnäoloonsa ja autenttiseen havainnointiinsa. Ulkopuolinen ei voi epäillä tai kyseenalaistaa kerrottujen tietojen totuusarvoa. Vaihtoehdottomuusstrategiassa tietyistä asiantiloista seuraa itsestään selvästi määrättyjä asioita ja asiat on mahdollista ja järkevää hoitaa vain yhdellä tietyllä tavalla ilman mutkistavia problematisointeja. Kvantifioiva strategia perustuu nimensä mukaisesti asiantilojen ja tapahtumien kvantifointiin. Kvantifointi ei välttämättä perustu numeeriseen esittämiseen, vaan myös määriä, osuuksia ja suhteita kuvaavilla ilmaisuilla voidaan faktuaalistaa asioita. Sosiaalisiin normeihin tukeutuvassa strategiassa normeilla Juhila tarkoittaa vakiintuneisiin käsityksiin ja tapoihin perustuvia, vaikeasti kumottavissa olevia periaatteita. Itsestäänselvyttä perustellaan esimerkiksi useampien ihmisten käsitysten tai kuvausten yhteneväisyydellä. Viides, asiantuntijuusstrategia, perustuu erityistietämykseen. (Juhila 2016, 151–171.) Juhilan jäsenitys sopii tähän tutkimukseen, koska tutkittavaan ilmiöön liittyy keskenään kilpailevia merkityksiä.

Tutkittava ilmiö voidaan kehystää monin eri tavoin. Tässä tutkimuksessa kehyksenä on kansanopisto-aste ja sen muotoutuminen ajassa. Kehyksen ei oleteta selittävän ilmiötä tai analyysia, mutta historiallinen kontekstualisointi auttaa orientoitumaan ilmiöön taustalla vaikuttaviin asioihin ja sen tehtävä on asemoida analysoitava aineisto osaksi laajempaa kokonaisuutta. Katsaus vapaasta sivistystyöstä ja kansanopistokentän muotoutumisesta luo analyysille tietyn kehyksen, mutta kehyksen sisäisiä tapahtumia analysoin aineistolähtöisesti (ks. Jokinen ja Juhila 2016, 273–276.) Alasuutarin (1999, 84–88) mukaan laadulliselle tutkimukselle on hyödyllistä aineisto, joka mahdollistaa monenlaiset tarkastelut. Näkökulmaa tulee voida tutkimuksen kuluessa vapaasti vaihtaa. Laadulliselle aineistolle on ominaista myös ilmaisullinen rikkaus, monitasoisuus ja kompleksisuus. Aineiston tulee olla pala tutkittavaa maailmaa, ikään kuin näyte siitä kielestä ja kulttuurista, jota ollaan tutkimassa. Aineisto voi siten olla eri tilanteissa ja eri tarkoituksiin suunnattuja tekstejä, puheita tai vuorovaikutustilanteita. Ne voivat kytkeytyä tutkittavaan ilmiöön erilaisin tavoin. Olennaista on, että tutkija pystyy määrittelemään kunkin aineisto-osan paikan tai roolin tutkittavassa ilmiössä. Tämä määrittely on osa analyysia ja antaa puolestaan tulkinnalle kehykset. (Oravakangas 2005, 20.) Tulkinta nojaa myös aina jonkinlaiseen esiyymmärrykseen. Koska asioilla ei ole merkityksiä itsessään, samasta aineistosta voidaan löytää erilaisia merkityksiä tutkijan esiyymmärryksestä riippuen. (Moilanen & Rähä 2018, 55–56.)

Laajempi viitekehys sivuaa kysymystä vapaan sivistystyön asemasta ja tehtävästä koulutuksen kentällä. Tutkimus on mahdollista liittää tuohon laajempaan kysymyksen kansanopiston roolista tänään. Diskurssianalyysin avulla arvelen pääsevänä selonteissa tehtyjen retoristen valintojen kautta kiinni myös arvoihin, koska toiminta (selonteko) heijastaa taustalla vaikuttavia asennetta ja arvoja. Tutkimus väistämättä sivuaa myös valtaa ja diskursiivisen vallan käyttöä.

3.2.4 Tutkimuksen kulku ja tutkijan positio

Halusin Oriveden Opiston alasajoa tarkastelemalla ymmärtää, miten kansanopistojen rooli yhtenä vapaan sivistystyön kentällä toimivista oppilaitostyypeistä on muuttunut ja mikä se asema on tänä päivänä. Kysymys kontribuutiosta

herätti myös kysymyksen kulttuurin ja sivistyksen arvosta ylipäätään tänä päivänä ja sai pohtimaan, onko kansanopistoate ja sen myötä kansanopisto toimintamuotona lopultakin aikansa elänyt ja sulauttaminen ammatillisiin oppilaitoksiin perusteltu kehityssuunta. Ilmiön taustalla näin arvojen muutoksen ja muuttumisen. Käsitteisiin liitetyt merkitykset muuttuvat ajan myötä. Mistä ylipäätään puhutaan, kun puhutaan sivistyksestä?

Aineistoni koostuu erityyppisistä teksteistä ja tutkin niitä diskurssianalyysin tarjoaman mahdollisuuden mukaan erilaisin painotuksin analysoinnin kohteena olevasta aineistosta riippuen. Tutkin, mitä merkityksiä Oriveden Opiston alasajoon ja sen syihin on liitetty, minkälaisista hegemonisista diskursseista merkityksiä on ammennettu, miten niitä on tuotettu, miten niitä on faktualisoitu ja miten faktaa on retorisesti konstruoitu. Merkityksellistämisen tavat ovat aina sidoksissa aikakauden diskursiiviseen ilmastoon, laajempiin kulttuurisiin merkityksiin, merkityksellistämisen tapoihin ja kielellisiin käytäntöihin (Jokinen ja Juhila 2016, 269).

Opiston vaiheet ja kohtalo on konkreettinen esimerkki ajankohtaisesta ja vapaan sivistystyön kentällä huoltakin herättävästä kehityskulusta ja oli siksi kiinnostava, vaikka Oriveden Opisto ei ollut minulle entuudestaan tuttu. Pyrin kääntämään ulkopuolisuuteni eduksi tutkimuksessa, mutta etu ei välttämättä kompensoi käytännön eteen tuomia haasteita, jotka hidastivat tutkimuksen etenemistä. Jouduin vaihtamaan tarkastelunäkökulmaa ja etsimään aineiston, joka oli mahdollista kohtuullisesti hankkia. En ole tavoittelemassa osallistumista ja sitä kautta syntyvää syvempää ymmärrystä, vaan pyrin juuri ulkopuolisen positiosta tekemään tulkintaa osallisten esiin nostamista asioita ja vertaamaan niitä yhteiskunnassa käytyyn julkiseen diskurssiin. Ulkopuolisen konstruoima kuva avaa opiston tunteville ehkä erilaisen näkökulman.

Luvussa kaksi olen kuvannut vapaan sivistystyön ja kansanopistoatteen yhteiskunnallisen merkityksen muuttumista ja sen tarkoituksena on antaa aineistoa laajemmin kehystävä konteksti ja käsitteellinen viitekehys. Narratiivia tutkimuksessani edustaa Oriveden opistosta vuonna 2010 julkaistu historiikki ja myös Kansanvalistusseurasta vuonna 2014 julkaistu historiikki. Molemmat historiikit on kirjoittanut Eero Ojanen. Alun perin opiston historiikin tehtävä oli tutustuttaa minut tutkijana aiheeseen eli mikä on Oriveden Opisto, mutta historiikkien tehtäväksi tuli myös antaa tulkintaa varten ymmärrystä siitä, mistä

merkitykset kumpuavat ja millaisten vaiheiden kautta tähän päivään on päädytty. Oriveden Opisto on perustettu vuonna 1909 ja historiikki on tehty ja ilmestynyt opiston 100-vuotisjuhlan¹ kunniaksi. Kirjassa on silloisen ylläpitäjän kirjoittamat loppusanat vapaan sivistystyön tulevaisuudesta.

Historiikin jälkeisiä vaiheita kuvaan ja konstruoin sanomalehdissä julkaistujen Oriveden Opiston ylläpitäjän vaihtumista koskevien uutisten pohjalta. Näistä uutisista on rakentunut meille ulkopuoliselle kuva opistosta ja sen merkityksestä. Nämä historiikkien kanssa yhdessä toimivat avaimina merkitysten tulkintoihin. Täydennän median tarjoamaa kuvaa saamastani haastattelu- ja tekstiaineistossa esiin tulleella ja kokoan niistä kuvan. Näin kuvasta rakentuu yhdenlainen näkökulma Oriveden Opiston alasajosta. Se ei tavoita koko todellisuutta, vaan on yhden tutkijan tulkinta.

Analysoitava aineisto koostuu adressin kommentteista ja opiston pelastamiseksi järjestetystä julkisesta paneelikeskustelusta laaditusta reportaasista. Adressi on kannanotto Oriveden opiston säilyttämisen puolesta. Adressi julkaistiin adressit.com -palvelussa ja keskustelukommentit oletan adressin allekirjoittaneiden kirjoittamiksi. Niinpä adressiin liittyvistä kommentteista rakentuu kuva opistosta sen olemassaolon puolustajien antamien merkitysten rakentamana. Tutkin ja tulkitsen heidän merkityksenantotapojaan. Paneelikeskustelussa huomioni kiinnittyy osallisten subjektipositioihin ja miten he niistä käsin toimivat. Erityisesti etsin ja tutkin faktuaalistamisstrategioita. Tutkimusraportissa on otteita aineistoista ja otteissa olevat lihavoinnit on lisätty analyysivaiheessa. Opiston näkökulmaa edustamassa tässä tutkimuksessa ovat rehtorin haastattelu ja sähköpostitse saadut vastaukset kysymyksiin. Kysymysrunko löytyy liitteestä 2. Opetushenkilöstön näkemystä valottaa aineistoon sisältyvän kertomus. esitän siitä otteita ja oman analyysini niistä.

3.3 Tutkimuskysymykset

Etsin merkityksiä, joita eri aineisto-osissa on liitetty Oriveden Opistoon ja sen alasajoon. Mietin, millainen kuva Oriveden Opistosta ja opiston alasajosta annettujen merkitysten avulla muodostetaan ja muodostuu. Korostuvatko jotkut merkitykset ja onko osapuolten välillä eroa siinä, miten ne tukeutuvat merkityksenannossa historialliseen ja yhteiskunnalliseen viitekehykseen? Tutkin

merkityksiä pääasiassa sellaisista aineistoista, jotka ovat olleet periaatteessa kaikille näkyvää ja julkisia. Tutkimus on aineistolähtöinen ja tulkinnassa käytän kehystenä vapaalle sivistystyölle ja kansanopistoliikkeelle annettuja merkityksiä ennen ja nyt. Näitä kehystäviä merkityksiä käsittelin aiemmin luvussa 2.

Alustavat tutkimuskysymykseni uudesta tarkastelutasosta ovat:

1. Minkälaisia merkityksiä Oriveden Opiston alasajolle rakentuu verkossa julkaistussa teksteissä?
2. Ketkä ovat osallisina mediassa julkaistuissa keskustelussa?
3. Millaisilla diskursseilla ja miten merkityksiä tuotetaan ja jäsennetään?
4. Onko osapuolten käymissä ja käyttämissä diskursseissa eroja?
5. Millainen on Oriveden Opistossa työskennelleiden subjektipositio ja minkälaisia merkityksiä he antavat Oriveden Opiston alasajolle?
6. Mitä Oriveden Opiston alasajo voi kertoa kansanopistojen ja vapaan sivistystyön asemasta koulutuksen kentällä?

Vastauksia ensimmäiseen ja toiseen kysymykseen etsin verkossa julkaistuista sanomalehtiartikkeleista koostuvasta aineistosta. Kolmas ja neljäs kysymys hahmottavat diskursseja, joita käytetään ja joiden avulla aineistossa tuotetaan alasajoon liitettyjen merkitysten diskursseja. Diskurssien välistä vuoropuhelua tutkimalla on tavoitteena selvittää, kenelle osapuolet puhuvat. Ovatko osapuolten käyttämät diskurssit samoja vai kilpailevatko ne keskenään. Sisätykö niihin ristiriitaisuutta? Viidettä kysymystä valottaa se osa aineistosta, joka koostuu rehtorien ja henkilökunnan selonteista ja tämän aineiston avulla pyrin vastaamaan siihen, millainen on heidän toimijan asemansa ja mitä merkityksiä he ovat liittäneet opistonsa alasajoon. Viimeinen kysymys liittyy Oriveden Opiston alasajon vapaan sivistystyön toimintakontekstiin.

4 ORIVEDEN OPISTO – PAIKASTA MIELIKUVAKSI

4.1 Oriveden Opiston tie KVS:n lippulaivaksi

Oriveden Opiston vaiheet on tarpeen asemoida ja suhteuttaa laajempaan kontekstiin eli vapaan sivistystyön kentässä tapahtuneisiin muutoksiin, jotka puolestaan ovat kytköksissä yhteiskunnassa tapahtuneisiin ja meneillään oleviin muutoksiin. Historiikki kattaa Oriveden Opiston vaiheet 1909–2009 eli historiikilla juhlistettiin opiston satavuotista taivalta. Oriveden Opistolla todetaan olevan ainutlaatuinen merkitys suomalaisessa kulttuurielämässä. Se on toiminut suunnannäyttäjänä vapaassa sivistystyössä ja taideopetuksessa. Se on tarjonnut kohtaamispaikan kirjallisuudesta, kuvataiteesta ja musiikista kiinnostuneille. Näitä asioita kukaan tuskin haluaa kiistää. Niitä lienee tarpeetonta myöskään toistaa. Olen poiminut historiikkeista sellaisia asioita, joilla näen mahdollisesti olleen vaikutusta tähänkin päivään. Ajattelen myös, että historiikkien tarkoitus on ensisijaisesti esittää kohteensa myönteisessä valossa.

Oriveden Opisto perustettiin kannatusyhdistyksen toimesta vuonna 1909. Opisto siirtyi Kansanvalistusseuran (KVS) omistukseen vuonna 1946. Oriveden Opisto toteutti pitkäaikaisen haaveen, sillä KVS:ssa oli pitkään suunniteltu omaa oppilaitosta, lähinnä kansankorkeakoulua. Kokonaan uuden oppilaitoksen perustamista ei kuitenkaan nähty realistisena. (Ojanen 2014, 142.) Haave olisi voinut toteutua aiemminkin, sillä kannatusyhdistys tarjoutui antamaan opiston KVS:n ylläpidettäväksi ensimmäisen kerran jo vuonna 1925. Ehdotuksesta käytiin keskusteluja, mutta keväällä 1927 KVS luopua ajatuksesta. Yhdeksi syyksi esitettiin, että korkeakoulutusoisten opettajavoimien saamisen varmistamiseksi ja muiden yhteistyökuvioiden vuoksi opiston tulisi olla pääkaupunki-seudulla (Emt., 80). KVS oli asettanut jo 1880-luvun lopulla työryhmän suunnittelemaan suomalaisen kansanopiston ohjelmaa ja toteutusta. Tuolloin

KVS suunnitteli itse perustavansa yhden tai useamman oman opiston, mutta kävikin niin, että monet muut ehdivät ensin ja Suomeen syntyi useita kansanopistoja muiden toimesta. KVS pyrki kattojärjestön rooliin siinä kuitenkin onnistumatta. Mutta vaikka KVS:sta ei tullut opistojen ylläpitäjää eikä kattojärjestöä, opistoliike muotoutui Kansanvalistusseuran kehittämien ideoiden pohjalta. Kun KVS ei löytänyt kansakorkeakoulun perustamiseksi sopivaa paikkaa opistolle, muut ehdivät siinäkin asiassa ensin ja myös Orivedellä otettiin kansankorkeakoulu-nimitys käyttöön. (Emt., 74–78.)

Oriveden Opisto joutui kesällä 1935 kriisiin talousvaikeuksien ja hallinnon epäselvyyksien vuoksi, koska opisto oli usean vuoden ajan nostanut valtionapua väärin perustein. Myös tuolloin opistoa tarjottiin KVS:n omistukseen ja edelleen kieltäytymisen syynä oli sijainti. Mutta kun vuonna 1945 Kansanvalistusseuran valtuuskunnan kevätkokouksessa kansankorkeakoulun perustaminen taas otettiin esille, nähtiin jo olemassa olevan opiston saaminen kokonaan uuden perustamista parempana vaihtoehtona. Aika oli kypsä, eikä Oriveden soveliaisuudesta enää tullut kiistaa. Myös kannatusyhdistyksen periaatepäätös opiston luovuttamisesta syntyi vaikeuksista. Opiston jatkuminen turvattiin ja uusi ylläpitäjä lupasi jatkossakin turvata paikalliset intressit. (Ojanen 2014, 107–109.)

Vuodesta 1953 Oriveden Opiston osana on toiminut Klemetti-Opisto¹, joka on tullut tunnetuksi kuoronjohtajakoulutuksesta ja kamarikuorostaan. Klemetti-Opisto on kokoomanimi Oriveden Opistolla järjestetyille musiikkikursseille. Opisto kehittyi 1960-luvulla voimakkaasti taideoppilaitoksen suuntaan, vaikka perinteinen yhteiskunnallis-humanistis-painotteinen kansanopistokoulutus säilyi pitkään elinvoimaisena. Opiston kuvataide-, musiikki- ja kirjoittajakoulutus nousivat 1970-luvulta lähtien valtakunnallisesti tunnettuun ja arvostettuun asemaan. Oriveden Opiston kirjoittajalinja on ollut alan edelläkävijöitä maassamme. Opistossa on eri aikoina toiminut monia muitakin linjoja tai koulutusaloja, esimerkiksi biologian, kasvatustieteen, tanssin ja teatterin alueilla. Peruskoululinja tarjosi aikoinaan aikuisille mahdollisuuden täydentää peruskoulutustaan, ja vuodesta 1997 osana opistoa on toiminut maan ainoa kirjoittajalukio. (Ojanen 2014, 148.)

Ojanen kuvaa Oriveden Opiston muodostaneen oman pienoismaailmansa. Opisto toi paikkakunnalle paljon väriä ja kulttuuria, järjestettiin paljon erilaisia

tilaisuuksia, joista myös paikkakuntalaiset pääsivät nauttimaan. Siitä huolimatta kylällä puhuttiin opiston kynnyksen olevan korkea. Ojanen kirjoittaa opiston ja yhteiskoulun välillä olleen ajoittain kilpailun tai kateuden henkeä. (Ojanen 2010, 165–166.) Ajan myötä yhä suurempi osa opiskelijoista oli kaupunkilaisnuoria, jotka eivät tunteneet maaseutupaikkakunnan oloja. Orivedelle hakeutuvat pienten paikkakuntien nuoret olivat hekin kulttuuriharrastuksineen pikemminkin poikkeuksia normista kuin keskivertonuoria. (Emt. 210–211.) 1970-luvulla opiskelun ja ajankäytön muuttuessa opiskelijat alkoivat viettää enemmän aikaansa kylällä ja heidän pukeutumisensa, hiusmuotinsa ja raisuksi kuvattu juhlimisensa herätti huomiota. Opistolaisten ja paikkakunnan suhteesta tuli pysyvä keskustelunaihe. Ennakkoluuloja ja erimielisyyksiäkin ilmeni. Paikkakuntalaiset kokivat opistolaisten muodostavan oman joukkonsa, ja opiston hipit oli paljon käytetty ja pitkäaikainen nimitys opistolaisista. Opisto järjesti gallupeja siitä, mitä mieltä kyläläiset olivat opistolaisista. Gallupien mukaan valtaosa kuitenkin suhtautui opistoon positiivisesti ja opisto ilmiöineen nähtiin olennaisena osana paikkakuntaa. Oriveden maine kulttuuripaikkakuntana rakentui paljolti opiston varaan ja toi Oriveden valtakunnalliseen tietoisuuteen. Kunnan päättäjät suhtautuivat opistoon myönteisesti ja johtokuntaan on kuulunut kunnan luottamushenkilöitä ja pitkään myös kunnan-, sittemmin kaupunginjohtaja. (Ojanen 2010, 228–229.)

Jo 1920-luvulla Oriveden Opiston ylpeyden aihe oli komea päärakennus, joka tuolloin mainittiin pohjoismaiden suurimmaksi asutuksi puurakennukseksi. Opistoalue suunniteltiin arkkitehdin avulla näyttäväksi kokonaisuudeksi. Alueelle tehtiin 20-vuotisjuhlan kunniaksi tekolampi ja ajatus siitä, että opiston henki asuu lammessa, lienee syntynyt tuolloin. (Ojanen 2010, 76–77.) Päärakennus paloi maan tasalle vuonna 1950 ja uljaan puulinnan korvasi vuonna 1952 valmistunut pelkistetty kivirakennus (emt. 129). Tämäkin rakennus joutui liekkien armoille lokakuussa 1971, mutta tulen leviämien onnistuttiin estämään eivätkä tuhot olleet yhtä massiiviset kuin edellisessä tulipalossa.

Opiston talousasiat näyttävät monesti jääneen varsinkin alkuvaiheen johtajien mielessä taka-alalle tarmon ja innostuksen kohdistuessa toimintaan. Historiikin loppuluvussa todetaan (vahvennukset lisätty):

Juhlavuoden aikana yhteiskunnallinen lama tai taantuma vaikuttivat **jälleen** opiston palvelujen kysyntään ja sen toimintaedellytyksiin. On vaikea ennakoida seurauksia tai edes niiden suuntaa uudella vuosikymmenellä. Tässä kaikessa **ei ole mitään uutta**. Opisto on **aina** ollut epävarma tulevaisuudestaan. Jo perustamisaikaan, sata vuotta sitten, kuultiin ääniä, joiden mukaan kansanopiston idea on jo vanhentunut. Sittenmin ennustuksia **kansanopistolaitoksen kriiseistä on kulttu** varmaan jokaisella vuosikymmenellä. Myös talous on **aina** ollut ongelma. Tällä hetkellä kiinteistöjen ylläpito on kallista ja velat rasittavat – mutta mahtakohan sataan vuoteen mahtua montakaan vuotta, jolloin juhlapuheissa tai vuosikertomuksissa **ei olisi puhuttu** siitä, että **juuri nyt** eletään tiukkoja aikoja? (Ojanen 2010, 85.)

Lainaus antaa vaikutelman asenteesta, jossa tuudittaudutaan ajatukseen, että kaikki jatkuu ennallaan ja epävarmoista oloista ei tarvitse kantaa huolta. Lama ja taantuma kuvataan asioina, joihin ei voi vaikuttaa ja joihin ei voi varautua. Ajattelutapa lienee tyypillinen kansanopistokentällä. Historiikki ehkä jopa romantisoi vaikeuksia ja uskoo kulttuurielämässä saavutetun statuksen kannattelevan opistoa jatkossakin kaikkien aikojen läpi. Lopulta kuitenkin ennen opiston toiminnalle tärkeinä pidetyistä kiinteistöistä tuli kohtalon kysymys Oriveden Opistolle.

Oriveden Opiston rehtorina 1989–98 toimineen Ilkka Hjerppen mukaan rehtorikauden alussa lähtökohdat olivat hyvät, joskin kiinteistöjen kunnossapito ja peruserparannus vaativat panostusta. Samaan aikaan Hjerppen aloittaessa rehtorin opettajakunta uudistui suurelta osin ja toimintaa alettiin innostuneina kehittää. Opistoon kohdistui paljon odotuksia kansanopistokentän sisällä. Oriveden Opistolla oli edelläkävijän maine ja siitä pyrittiin pitämään kiinni. Toimintaa painotettiin vähitellen entistä enemmän taideopintoihin. Säätiö ei ollut erityisen aktiivinen, mutta ei myöskään rajoittanut kehittämistä. Säätiön hallitus vastasi toiminasta, mutta opistolla oli oma johtokunta ja rehtorilla oli suhteellisen paljon itsenäistä päätösvaltaa. Mutta kun täyttää yksimielisyyttä rehtorin laatimasta kehityssuunnitelmasta säätiön hallituksen ei kuitenkaan syntynyt, ja Hjerppe päätti luopua tehtävästään. Valtion leikkauslinja pakotti opistot säästökuurille ja kehittämisen mahdollisuudet olivat heikentynet selkeästi. Kansanopisto ei kuitenkaan toimi markkinaehtoisesti, vaan vaatii yhteiskunnan tukea tehtävässään, joksi Hjerppe näkee laajan yleissivistyksen ja kulttuuri-aidon ylläpitäminen yhteiskunnassa.

4.2 Halu säilyttää 100-vuotias opisto

4.2.1 Kireä talous ja kovenevat arvot

Opiston rehtorina 2006—2012 toiminut Hannu Patamaa kertoi heti rehtorina aloittaessaan kiinnittäneensä huomiota talouslukuihin. Opiston tuloilla opistoa ei pystytä ylläpitämään. Vuonan 2003 oli tehty iso investointi ja rakennettu majoitustiloja. Investoinnin avulla oli ollut toive saada Humanistisen ammattikorkeakoulun yksikkö Orivedelle. Humanistinen ammattikorkeakoulu kuitenkin samaan aikaan keskitti toimintaansa, joten toive ei toteutunut. Investointiin oli ryhdytty ilman aiesopimusta ja sen toteuttaminen oli kasvattanut velkataakkaa. Kansanvalistusseuran silloinen hallitus ei kuitenkaan pitänyt velkojen kasvua ongelmana, koska seuralla oli Helsingissä keskeisellä paikalla kiinteistöjä, joista se sai kiinteää vuokratuloa. Lähtötilanteessa vuonna 2006 tavoitteena oli nollatulos ja että korkokulut pystyttäisiin hoitamaan. Vaikka korkojen maksu söi ison osan budjetista, budjetti kuitenkin saatiin tasapainoon vuonna 2011, samoin vuoden 2012 budjetti.

Kansanvalistusseura arvotti opiston toiminnan niin merkittäväksi seuran toiminnan kannalta, että sitä taloudellista huolta ei pidetty merkittävänä, sillä tavalla keskeisenä. (Patamaa 2017.)

Tultaessa vuoteen 2012 monet kansaopistoista olivat ajautuneet taloudellisesti ahtaalle vapaan sivistystyön valtionosuuksien leikkausten seurauksena. Kansanopistoyhdistys arvioi leikkausten johtavan toiminnan supistuksiin ja kansanopistoverkon harventumiseen. Valtionosuuksien leikkausten lisäksi Oriveden Opiston tulevaisuutta varjostivat vanhojen ja toimintaan nähden liian suurten tilojen ylläpito. Kansanvalistusseurassa oli valittu uusi toiminnanjohtaja Pekka Sallilan jäätyä eläkkeelle vuoden 2011 lopussa. Oriveden Opiston rehtorin näkökulmasta uuden toiminnanjohtajan visio alusta asti tuntui olevan Oriveden Opiston saaminen pois KVS:n toiminnasta. Uusi toiminnanjohtaja sai hallitukselta vapaat kädet toimia. Myös johtamistyyli muuttui.

Pekka Sallilan kanssa kaudellahan tässä ei ollut mitään ongelmaa. Pekan kanssa pystyttiin kattamaan yhdessä. Hän antoi opiston päättää omista asioistaan silleen suvereenisti ja kuunteli opiston mielipidettä. Mutta sitte vaihtu kerta heitolla. (Patamaa 2017.)

Syntyy vaikutelma, että KVS:n hallitus oli tehnyt tietoisin valinnan ottamalla saneeraajan toiminnanjohtajaksi antaen tälle tehtäväksi virtaviivaistaa toiminta ja organisaatio. Alun perin tavoitteena ei välttämättä kuitenkaan ollut ensisijaisesti päästä Oriveden Opistosta eroon, vaan ennen kaikkea saada talous vakaalle pohjalle. Perustamisasiakirjansa mukaan KVS on voittoa tuottamaton.

Opiston maine oli hyvä eikä kiinnostus kursseja kohtaan ollut hiipunut. Opistolta alettiin kuitenkin vaatia positiivista tulosta. Toiminnanjohtaja esitti hallitukselle laskennallisia ennusteita siitä, milloin Kansanvalistusseura olisi puilla paljailla, ellei mihinkään toimenpiteisiin ryhdyttäisi. Uusi toiminnanjohtaja johti tarpeen vaatiessa ohi rehtorin olemalla suoraan yhteydessä yksittäisiin opettajiin, ellei päässyt asiasta rehtorin kanssa yksimielisyyteen. Ei ole käytettävissä empiiristä tietoa siitä, mitä opettajat tuon tilanteen näkivät ja kokivat. Toiminnan tasolla he mukautuivat muutoksiin selviytyäkseen ja varmistakseen työpaikkansa, kuten Ylijoki ja Aittola (ks. s. 33) jäsenyyksessään kuvailivat ihmisten toimivan.

Ja sitten tämmösillä aloilla missä väkeä on työttömänä paljon semmosta aktiivista vastarintaa ei aleta (Patamaa 2017).

Patamaan mukaan opettajien reaktio tilanteeseen oli masennus ja kiinnostuksen lopahtaminen, jonka seurauksena myös kehittämistyö tyrehtyi. Tämäkin rehtori teki oman ratkaisunsa ja katsoi parhaaksi lähteä. Tuolloin säätiön hallinto oli jo rakennettu niin, että opistolla ei ollut enää päätösvaltaa hallituksen päättäessä muun muassa budjetista.

Lähtemispäätös ei kuitenkaan ollut helppo. Kansanopiston aika ei ollut ohi, eikä tehtäväkään ole mihinkään hävinnyt. Oriveden Opisto antoi taidealan koulutusta ja toista samanlaista ei ollut. Vuosien varrella osallistujilta saatu palaute oli osoittanut rehtorille, että yhteisöllisyysfunktio on edelleen tärkeä. Kun on rehtorina saanut seurata opistovuoden aikana nuorissa tapahtuvan kehityksen ja kypsymisen, on muodostunut näkemykseksi, että jokaisen alalle aikovan pitäisi viettää vuosi opistolla. Opistossa vietetyn vuoden jälkeen opiskelija tietää, sopiiko alalle vai ei. Kumpikin on tärkeä tieto. Oriveden Opiston käyneet ovat saaneet näkemyksen taiteentekemiseen, ja varsinkin musiikki-puolelta iso prosentti on lähtenyt jatko-opintoihin.

Monet viettävät väli vuoden avoimessa yliopistossa opiskellen mutta se on eri asia. Jos opiskelee kirjoittamista tai luovaa kirjoittamista, niin se on ihan erilaista kuin mitä se on tällaisessa oppilaitostyyppisessä paikassa. Et siinä mielessä täällä on erittäin valitettavaa että se meni. (Patamaa 2017.)

Vielä jälkikäteenkin haastateltavaa harmitti kaupungin passiivisuus.

Kaikki olisi saatu vielä pelastettua jos kunta olisi lähtenyt mukaan siihen. Esimerkiksi näitä kesäkurssit. Toistatuhatta ihmistä oli Oriveden Opistolla, joka viikko tulee kolme bussilastillista jotka eivät ole mitään köyhiä opiskelijoita, ne oli niitä itse maksavia.

Kyllä ne jätti aika paljon rahaa sinne Orivedelle.

Ja sitten kun meillä olisi ollut opettajaresursseja, et opettajat oli kyllä sillä tavalla avoimia et oli ideoita paljon miten kehittää eteenpäin, sehän oli vähän niinku semmoinen että pitää koko ajan markkinoida itteä, et kun ei valmisteta ihmistä mihinkään ammattiin pitää olla jotain todella hyvää tarjottavaa et ihmiset tulee. (Patamaa 2017.)

”Kaikella” puhuja viitanee itsenäisenä opistona säilymiseen. Kritiikki kohdistuu kunnalliseen päätöksentekoon ja sen hitauteen. Jos kuntapäätäjät eivät piittaa sivistysdiskurssin argumenteista, olisi edes opiston houkuttelemana kaupunkiin tulevan elinkeinoelämää elähdyttävän ostovoimaisen kävijäjoukon pitänyt saada kuntapäätäjät vakuuttuneiksi siitä, että opiston olemassaolo Orivedellä on puolustamisen arvoinen asia. On kuitenkin muistettava, että kuntien valtionosuuksien leikkaukset ovat heikentäneet kuntien mahdollisuuksia tarjota peruspalvelujakin.

Patamaan lähdettyä syksyllä 2012 Oriveden Opiston rehtoriksi tuli Vantaan aikuisopistossa 35 vuotta rehtorina toiminut Kaisa Väyrynen, joka mainittiin valtakunnallisesti tunnetuksi vapaan sivistystyön vaikuttajaksi. Rehtorin vaihtuminen saattoi osaltaan vauhdittaa tapahtumien kehityskulkua ja ohjata nopeammin Kansanvalistusseuran toivomaan suuntaan. Rehtori-valinnasta päättää ylläpitäjä ja voi valita tehtävään sellaisen henkilön, joka sitoutuu toteuttamaan määritellyn toimeksiannon. Siihen viittaa Opettaja-lehdessä julkaistu Kaisa Väyrysen haastattelu muutama kuukausi sen jälkeen, kun hän oli aloittanut uudessa tehtävässään Oriveden Opistolla:

- Otin **muutosjohtajan** pestin, toteaa opistoa syksystä alkaen johtanut Kaisa Väyrynen
- Tehtävän on nyt saada talous kuntoon, säilyttää brändi ja opiston toiminta vankalla pohjalla
- Yt-neuvottelut alkoivat kuuden työntekijän vähentämiskaavalla.
- Neuvottelujen tuloksena irtisanottiin kirjastonhoitaja ja yksi opettaja jäi eläkkeelle.

Työilmapiiri on säilynyt tyynenä, vaikka kansaopiston keskustelemaan päätöksentekoon tottuneita muutosvauhti aluksi oudoksutti.

Väyrynen sanoo ottavansa johtajana tilaa, valtaa ja vastuuta.

Väyrysen oma ehdotus on kaksinapainen: talvikurssit eli pitkät kansaopistokurssit ja kirjoittajalukio siirtyisivät Tampereelle, kesäkurssit jäisivät Orivedelle.

- Uskon, että tässä vaihtoehdossa on eniten voittajia.

Ehdotusten toteutuminen edellyttää Oriveden kaupungilta rahoitusta sekä yhteistyötä kansalaisopiston, lukion ja muiden kulttuuritoimijoiden kanssa. Väyrynen lähentäisi vapaan sivistystyön toimintamuotoja ja yhdenmukaistaisi niiden lainsäädäntöä entisestään.

- Eroja toki on, mutta vapaan sivistystyön henki on siinä, että opiskelu on omaehtoista eikä sitä ole sidottu tiukkoihin opetussuunnitelmiin.

(Opettaja 17/2013)

Väyrynen asemoi itsensä selkeästi muutosjohtajaksi. Hän oli Oriveden Opistolle tullessaan 60-vuotias. Muutosjohtajan positio legitimoitui toimimaan autoritaarisesti ja tekemään mahdollisesti kipeitä ratkaisuja ja leikkauksia. Muutoksia pystyy helpommin viemään läpi organisaation ulkopuolelta tuleva henkilö, joka tässä tapauksessa lisäksi on suhteellisen pian jäämässä eläkkeelle, eikä sitten tule enää olemaan ainakaan suoranaisesti tekemisissä muutosten seurausten kanssa. Ulkopuolelta tullut ehkä myös näkee tilanteen toisin kuin toimintakulttuurin sisäistänyt ja toimintatapoihin sosiaalistunut ja pystyy siksi toteuttamaan tarpeellisia muutoksia.

Heti syksyllä 2012 Opistolla käytiin yt-neuvottelut. Oli alettu pohtia myös muuttoa Tampereelle, mikä lehtikirjoitusten mukaan herätti yleistä vastarintaa. Pienen, mutta merkityksellisen vihjeen henkilöstön reaktioista antaa Väyrysen kommentti keskustelemaan päätöksentekoon tottuneista, joita muutosvauhti aluksi oudoksutti. Muutosvastarinta on normaali reaktio. Näkyvän vastarinnan laantumisen ei välttämättä ole merkki muutoksen varauksettomasta hyväksymisestä, vaan alistumisesta. Alla oleva Kirjastolehdessä julkaistu kirjoitus käsittelee myös yt-neuvottelujen seurauksena tehtyä irtisanomista, tällä kertaa kirjastoalan ammattilaisen näkökulmasta. Viestit on ristiriidassa Väyrysen työilmapiiristä antaman kuvan ja irtisanomisesta kirjaston toiminnalle koituneiden seurausten kuvaamisen osalta.

Orivedeltä kantautuu huolestuttavia viestejä: kirjoittajalinjastaan tunnetun Oriveden opiston kirjastonhoitaja irtisanottiin joulukuussa ja siitä lähtien kirjasto on ollut heitteillä. **Tilanne on tulehtunut ja opettajia on kielletty puhumasta asiasta.** Kirjastolehti jututti asianosaisia.

Ihmetystä on herättänyt kirjaston joutuminen ensimmäiseksi säästökohteeksi, kun 25 vuotta kirjaston pyörittänyt kirjastonhoitaja – –

irtisanottiin joulukuussa.

Opiston rehtori Kaisa Väyrynen toteaa valtionosuusleikkauksien vaikeuttaneen opistojen tilannetta koko Suomessa. ”Talouden tasapainottamiseksi on ollut pakko tehdä säästötoimenpiteitä. Opetushenkilöstöä emme voi karsia ja näin säästö kohdistui kirjastonhoitajaan.”

Väyrynen vakuuttaa kirjastoan jatkavan toimintansa. ”Kirjastoa ei ole missään vaiheessa ajateltu hävittää, se on osa opistoa ja henkilökunnan ja opiskelijoiden avointa oppimistilaa.”

Jos kirjastopalvelut säilytetään opistossa, täytyy jonkun hoitaa muun muassa aineiston hankinta ja rekisteröinti. Väyrynen ei ole asiasta huolissaan. ”Jatkossa jaamme kirjallisuus- ja lehtimäärärahat opintolinjoittain. Hankinnat tehdään linjajohtajien ja opettajien suunnitelmien perusteella. Samoin tietopalveluja tulevat opettajat hoitamaan.”

[Irtisanottu kirjastonhoitaja] puolestaan uskoo, ettei kirjasto voi toimia ilman ammattihenkilökuntaa. [Kirjastonhoitaja] on vastannut kaikesta kirjaston toiminnasta.

[Irtisanotun kirjastonhoitajan] mielestä kirjasto on tärkeä työväline opiskelijoille. ”Opiston kirjasto oli oppilaitten käytössä vuorokauden ympäri, kaupunginkirjastolla taas on melko suppeat aukioloajat, eikä siellä ole kirjoittamisen opetuksen arvosankirjoja.”

Oriveden kaupunginkirjaston kirjastotoimenjohtaja yhtyy näkemyksiin. ”Kaupunginkirjasto ei pysty tarjoamaan opistolle kirjastopalveluita eikä korvaamaan niitä.”

[Kirjastotoimenjohtaja] myös toteaa, että oppilaitoskirjastojen hoitamiseen tarvitaan enemmän ammattitaitoa, substanssiosaamista ja kokemusta kuin mitä kaupunginkirjasto tällä hetkellä pystyy ja ehtii tarjota.

Kirjastolehden saaman tiedon mukaan opiston kirjasto on tammikuusta lähtien ollut kaaoksessa, palautetut kirjat lojuvat miten sattuu, itsetäytettäviä lainalappuja ei ole ja lehdet häviävät jäljettömiin. Luotettavan lähteen mukaan **tilanne on tulehtunut ja opettajia on kielletty puhumasta opiston asioista julkisuudessa.** (Kirjastolehti 24.4.2013.)

On ymmärrettävää, että kirjastoalan lehti suhtautuu kriittisesti asiaan. Mutta huomio kiinnittyy tyystin toisenlaiseen kuvaukseen työilmapiiristä: Kirjastolehdessä kuvataan tilannetta tulehtuneeksi ja että opettajia on kielletty puhumasta opiston asioista julkisuudessa. Artikkelissa on käytetty ammattilaisten faktapuhetta. Kirjastossa tarvitaan ammattitaitoa ja toisaalta Oriveden kaupunginkirjastossa ei ole korvaavia resursseja.

On vaikea uskoa kirjastonhoitajan irtisanomisen tuovan tavoiteltuja säästöjä, pikemminkin kuluilla on taipumus todellisuudessa kasvaa seurauksena ratkaisuihin, joissa tehtävät hajautetaan useammalle. Tehtävien lisäämisestä toimenkuvaan seuraa kompensatio palkkaan. Uuteen tehtävään vaadittava aika on pois jostakin muusta. Opetushenkilöstössä ei Väyrysen mukaan ollut karsimisen varaa, mutta jatkossa resursseja riittää kirjastohankintojen suunnitteluun ja tietopalvelujen hoitoon. Osa aiemmista työtehtävistä valuu joko jonkun muun tehtäväksi tai jää kokonaan hoitamatta. Vaikka kirjasto ei olisi

kaaoksessa, hoidon puute heijastuu opetukseen ja haittaa opiskelua. Väyrynen sanoo, että kirjastoa ei ole missään vaiheessa ajateltu hävittää. Kun väite tai lupaus esitetään rehtorin positiosta, siihen saadaan tarvittavaa uskottavuutta päätöksentekijän positioon kuuluvasta vastuusta ja luotettavuudesta. Mutta seuraava vaihe alkuun pannussa prosessia saattaa kuitenkin olla luonnollinen toteamus, että koska kirjasto ei enää täytä sille asetettuja tehtäviä, se onkin järkevintä sulkea kokonaan.

Neuvotteluja käytiin sekä Oriveden että Tampereen kaupungin kanssa. Oriveden opisto ja Voionmaan opisto aloittavat yhteistyöneuvottelut. Niiden tarkoituksena oli yhdistyä vuoden 2015 alussa. Tämän uutisen Oriveden opiston puolustajat ottivat vastaan mielihyvin. Voionmaan opisto oli vuonna 1951 perustettu viestintään erikoistunut kansanopisto, jota ylläpiti Väinö Voionmaan säätiö. Yhdistyminen ei kuitenkaan toteutunut. Hanke kaatui kauppahinnan maksukiistaan. KVS vaati koko kauppasumman maksamista kokonaisuudessaan heti, Voionmaa tarjoutui maksamaan kauppahinnan osissa (Patamaa 2017). Herää kysymys, oliko asetetun kansanopiston kannalta kohtuuttoman ehdon tarkoituskin kaataa kauppa. Voionmaan opisto yhdistyi vuoden 2016 alusta Kiljavan opiston kanssa ja muutti Ylöjärveltä Tampereelle ja muutti nimekseen Voionmaan koulutuskeskus.

4.2.2 Ei kaupunkiopistoon olisi lähdettykään

Harju (2003, 10–12) määrittelee kansalaistoiminnan ihmisen aktiiviseksi toiminnaksi itsestä ulospäin, yhdessä toimien, yhteiseksi hyväksi. Kansalais-toiminnan ensimmäinen tunnusmerkki on ihminen, joka on aktiivinen kansalainen ja toimii konkreettisella tavalla. Toisena tunnusmerkkinä on toiminnan suuntautuminen itsestä poispäin. Kansalaistoimintaan liittyy yhteisöllinen ulottuvuus: toimitaan eri tavoin yhdessä muiden ihmisten kanssa yhteiseksi, ei omaksi hyödyksi. Oriveden Opiston tapauksessa yksittäisten kansalaisten keinona yhdessä vastustaa ja yrittää vaikuttaa oli adressi. Adressin allekirjoittamalla ihminen määrittelee subjektionsa Oriveden Opiston säilyttämisen kannattajaksi. Adressi kommentteineen edustaa tässä tutkimuksessa opiston säilyttämistä puoltavaa puheetta.

Adressi Oriveden Opiston puolesta avattiin joulukuussa 2012 ja ensimmäisen vuorokauden aikana se keräsi jo yli 300 allekirjoitusta. Tämän luvun otsikko on lainattu adressin keskustelukommentista. Adressi löytyy osoitteesta https://www.adressit.com/oriveden_opisto_sailytettava_orivedella ja sen teksti on seuraava (korostukset alkuperäisessä tekstissä):

Oriveden Opistoa ylläpitävän Kansanvalistusseuran Säätiö on pohtinut Opiston siirtämistä Tampereelle. Säätiö perustelee sitä sillä, että siirto olisi yksi keino oppilaitoksen talouden parantamiseksi. Kuitenkin säätiön hallituksen keväällä 2012 teettämän Oriveden Opiston toimintamallianalyysin raportissa opiston yhtenä nykyisenä vahvuutena todetaan: *"Talouden perusteet kunnossa: vakavarainen säätiö ylläpitäjänä, 2 valtionosuuslähde (vapaa sivistystyö ja lukio)"*

Kun Keski-Hämeen Kansanopiston Kannattajayhdistys ry. teki 22.11.1946 lopullisen päätöksen lakkauttamisestaan, niin se luovutti samassa yhteydessä omaisuutensa Kansanvalistusseuralle opistotoiminnan jatkamiseksi Orivedellä. Kansanvalistusseuran valtuuskunta on puolestaan hyväksynyt opiston siirtymisen seuran omistukseen 29.11.1946 ja päättänyt ottaa opiston vastaan ylläpitääkseen opistotoimintaa Orivedellä. Säätiön sääntöjen mukaan säätiölle lahjoitettujen varojen käytössä on noudatettava lahjoittajien antamia määräyksiä.

Säätiön asiasta antaman tiedotteen mukaan *Oriveden Opistolla on hyvä maine ja se on tunnettu brändi*. Oriveden Opistolla on todella suuri merkitys suomalaiselle vapaalle sivistystyölle ja kulttuurielämälle. Opiston historiallinen merkitys on kuvattu hyvin mm. Eero Ojasen tekemässä opiston satavuotista toimintaa käsittelevässä historiategoksessa: *Asuuko henki lammessa*. Tänä päivänä opiston merkitys näkyy vahvasti kirjallisuus-, musiikki- ja koko kulttuurielämässä. Oriveden Opiston brändi perustuu paitsi laadukkaaseen opetukseen, jota opiston väki on tehnyt ja tekee koko ajan, myös opiston sijaintiin hyvien kulkuyhteyksien päässä kaikkialta Suomesta ja samalla kauniissa maaseutumaisessa ympäristössä.

Me allekirjoittaneet katsomme, että Oriveden Opistoa ei tule missään nimessä siirtää pois Orivedeltä ja vetoamme siihen, että Kansanvalistusseuran säätiö toteuttaisi sääntöjensä mukaista tehtävää sivistystyön edistäjänä ja jatkaisi opistotoiminnan kehittämistä Orivedellä.

Adressitekstissä tuodaan esiin opiston säilyttämistä puoltavia seikkoja. Ensin kyseenalaistetaan fakta-argumentein ylläpitäjän eli Kansanvalistusseuran peruste vedota opiston ylläpidosta aiheutuviin taloudellisiin vaikeuksiin. Säätiön itse laatiman raportin mukaan talouden perusteiden on todettu olevan kunnossa. Seuraavaksi vedotaan alleviivaten säätiön sääntöihin, joiden mukaan säätiölle lahjoitettujen varojen käytössä on noudatettava lahjoituksen antajan antamia määräyksiä. Tänä päivänä säännöstä ei kyseistä kohta enää löydy, joten adressi lienee vauhdittanut ainakin sääntömuutokseen, vaikka säännök-

sen olemassaolo ei olekaan estänyt Opiston toiminnan alasajon aloittamista ja myöhemmin kokonaan siirtämistä pois Orivedeltä. PRH:n Virre-palvelun mukaan säätiön viimeisen sääntömuutoksen rekisteröintipäivä on 18.4.2016, kun sitä edellinen sääntömuutos on rekisteröity 7.12.1992. Kun adressin laatija on laatimishetkellä ollut KVS:n säätiön hallintoneuvoston jäsen, ei liene syytä epäillä adressissa mainitun säännön sisältöä ja voimassaoloa vuonna 2012 joulukuussa. Sääntömuutosten tekemiseen KVS:n nykyisten (2018) sääntöjen mukaan riittää 2/3 enemmistö hallintoneuvoston kokouksessa läsnä olevista jäsenistä.

Säätiön mainitaan tiedotteessaan tuoneen esille Oriveden Opiston hyvän maineen ja tunnetun brändin. Adressissa opiston sijainnin merkitys liitetään brändin muodostumiseen. Adressi ilmaisee mielipiteen, johon allekirjoittaneet haluavat yhtyä. Analyysin kohteena ovat adressin keräämät kommentit. Kommentteja oli 81 kpl ja 63 kpl niistä oli kirjoitettu vuoden 2012 loppuun mennessä. Voi olettaa kommenttien olevan Oriveden Opiston säilyttämisen puolustajien kirjoittamia ja adressin tekstin vaikuttaneen kommenttien sisältöön, eli että kommenteissa esimerkiksi halutaan vielä vahvistaa adressissa mainittua opiston merkitystä suomalaiselle vapaalle sivistystyölle. Luin kommentit läpi ja luokittelin ne keräämällä samansisältöiset yhteen. Kommenttien pituus vaihteli ja yhden kommentoijan kommentti saattoi sisältää eri kategorioihin luokittelemiani merkityksiä. Tähän työhön lainatuissa kommenteissa on alkuperäinen numerointi. Mahdolliset tekstin lihavoinnit olen lisännyt analyysivaiheessa. Nimesin kategoriat henkilökohtaisen kokemuksen myötä syntyneeksi merkitykseksi ja merkitykseksi suomalaiselle kulttuurielämälle sekä Lammen henkeen eli paikkaan, internaattipedagogiikkaan ja paikallisen elinvoiman säilymiseen liitettyihin merkityksiin. Henkilökohtaisen kokemuksen yhdistin lopulta kategoriaan Oriveden Opiston merkityksestä koko suomalaiselle kulttuurielämälle.

Lisäksi kommenteissa spekulointiin alasajon syitä ja tehtiin ehdotuksia opiston pelastamiseksi. Syyn tunnistaminen voi itsessään tarjota myös ratkaisumahdollisuuden. Aluepolitiikkaa käsitteleviin kommentteihin kietoutui kritiikkiä KVS:n johtoa ja johdon motiiveja kohtaan. Kommentoija ei voi odottaa johdon tunnustavan virheensä ja muuttavan palautteen vuoksi politiikkaansa. Valtaa pitävillä ei ole tarvetta taipua. Esittelen kategoriat esimerkkikommenttien avulla.

Otteiden numerointi on alkuperäinen, mutta kommenttia on voitu lyhentää ja se on voitu jakaa. Lihavoinnit olen lisännyt analyysivaiheessa.

Monilla kommentoijilla oli *henkilökohtainen kokemus* opistossa olosta opiskelijana tai opettajana. Tämän seikan esiin tuoneille oli tärkeää kuvailla aikaa, jonka itse viettänyt Orivedellä. Kommentoijat käyttivät vakuuttamisen keinona itse todettuun vetoavaa strategiaa (Juhila 2016, 151): opiston erityislaatuisuuden voi ymmärtää vain siellä itse ollut. Opistolla vietetty aika oli monelle ollut käänteentekevä kokemus. Opiston käyneet muodostivat keskenään perheen ja tähän perheeseen halutaan kuulua, sillä sen jäsenillä on merkittävä rooli Suomessa kaikilla taiteen aloilla. Perheeseen kuulumisessa nähdään sadan vuoden tuoma statusarvo, joka pitää olla ja pysyä myös ulkopuolisten silmin tunnistettavana. Opiston toiminnan jatkuminen takaisi, että vakiintunut sosiaalinen normi (emt. 165) Oriveden Opiston erityislaatuudesta säilyisi.

#49

Säilyttäkää tämä maaginen paikka!

Oriveden opiston musiikkilinja antoi elämälleni uuden suunnan ja avasi ovet useampaan opiskelupaikkaan. Oriveden miljöö opettajineen, tiluksineen ja taiteilijasieluineen on aivan mahtava paikka ja voin rehellisesti sanoa opistovuoden olleen elämäni paras vuosi!

#12

Oriveden opisto on tarjonnut vuosikymmenet erittäin korkealaatuista kulttuurialan opetusta. Ilman musiikkilinjaa ko. laitoksessa en olisi tällä hetkellä ammattimuusikko, enkä valmistuva musiikkipedagogi!

#61

Ei kosketa, vai koskettaako kuitenkin? [– –]

Minä haluan, että **tulevaisuudessakin voin ylpeästi sanoa opiskelleeni Oriveden opistolla** siten, **että muutkin ymmärtävät, mistä puhun.**

Oriveden opisto on Brändi isolla alkukirjaimella, mikä häviää helposti Opiston kadottaessa uniikkiutensa vaikkapa Tampereella. Tällä hetkellä opisto on niin tunnettu, että mainitessani opiskelujeni sijoittuvan Orivedelle, ensimmäinen kysymys kuuluu, liittyykö opisto niihin jotenkin. Muualle siirtyessään jäisikö opistosta jäljelle muuta kuin opiskelijoiden ja opettajien muistikuvat oppilaitoksena, joka antoi niin paljon ja otti niin vähän?

Oriveden opistolla opiskelu on lauseen kirjaimellisimmassa merkityksessä muuttanut koko elämäni suunnan ja tarjonnut uskomattoman (pian) kolmevuotisen kokemuksen. [– –]

Kommentoijat halusivat nostaa esiin *perinteen jatkumisen tärkeyden* ja perinteikkyyden sekä korostaa Oriveden Opiston merkitystä koko Suomen kulttuurielämälle. Sivistysdiskurssissa perinteet ja maine korkeatasoista opetusta

antavana laitoksena on pelastamisen arvoinen asia ja myös sitä merkitystä vahvistetaan käyttämällä faktuaalistamisen keinona sosiaalisiin normeihin tukeutuvaa strategiaa. Todisteeksi arvosta ja merkityksestä lueteltiin nimekkäitä opiskelijoita kautta aikojen. Mutta kenelle kommentin #33 kirjoittaja osoittaa pyyntönsä? Imperatiivimuodon johdosta sen voi tulkita käskyksi muille. Suurempaa henkilökohtaista olisi osoittanut esimerkiksi me-muodolla ”pelastakaamme”.

#1

Pitkät perinteet velvoittavat; **jo** kesäkurssillaan Oriveden Opisto on maan merkittävimpiä mm. musiikin opinahjoja, jossa parissa viikossa **helposti** saadaan vuoden talviopetusta vastaava kehitys aikaiseksi!

Tunnen opiston talviopetusta, oppilaita ja opettajia **jo yli kolmenkymmenenkin** vuoden ajalta, ja näen, **ettei ole mikään** hukkaan mennyt.

#42 Juuria ei kannata harkitsematta katkaista

Minä uskon, että Oriveden kesäkurssien pysyvyys on tärkeä osa niiden olemusta. **Minä** olen viettänyt Orivedellä lähes puoli vuotta elämästäni, yhteensä noin 15 kesäkurssilla, oppilaana, kuorolaulajana ja opettajana. **Minulle** jokaisella Opiston puulla ja kivellä on historiansa, jokaisessa rakennuksessa on jotain, joka on osa minua. Jos kesäkurssit olisivat jatkossa muualla, kokisin jonkun katkaiseen monta tärkeää juurtani. Enkä varmasti ole ainoa.

#30 Perinteikkään Oriveden opiston paikka on Orivedellä!

Suuri joukko Suomen eturivin kuoronjohtajista ja -laulajista ovat saaneen **korvaamatonta** opetusta Oriveden opiston kesäkurssilla. Myös monien muidenkin musiikin alojen ammattilaiset ovat saaneet kipinän musiikkiin juuri Orivedellä. **Älkää nyt** ihmeessä tuhotko hyvää opinahjoa.

#33 **Pelastakaa** Oriveden Opisto!

Kirjailijat eivät synny tyhjästä. – – Oriveden Opiston sanataiteen linja on maamme **perinteikkäin, vanhin ja monipuolisin** kirjailijakoulu.

Kirjoittajalinjalta tai kesäkursseilta ovat hakeneet oppia **kymmenet** kirjailijat, mm. [– –]

Oriveden Opisto on **poikkeuksellinen** opinahjo ja ehtymätön inspiraation lähde, jota ilman suomalainen kirjallisuuselämä olisi merkittävästi köyhempi.

#42

[– –] Oriveden Opisto ja Klemetti-opisto ovat tärkeä osa suomalaisen kuoromusiikin historiaa ja nykyisyyttä; kuoronjohdon opiskelijoiden kautta myös osa sen tulevaisuutta. Tällaisen perinteen **rakentaminen vie vuosikymmeniä**, mutta sen tuhoaminen vain yhden lyhytnäköisen päätöksen tekemisen ajan.

#46 Oleellinen osa suomalaista kulttuuria

Oriveden Opisto on ollut **aina** tärkeä osa suomalaista kulttuuria. Sen toimintaa on **jatkuvasti** kiitetty. Olisi **suuri menetys** koko Suomen kansalle jos opisto lakkautettaisiin.

#61

[– –] Oriveden opisto tuottaa paljon kulttuuria ja paljon kulttuurintekijöitä. Antakaa nuorille mahdollisuus vielä tulevaisuudessakin. Älkää hukuttako tätä historiaa suurempiin aaltoihin.

Monien kommentoijien mielestä nimenomaan *paikka(kunta), ympäristö ja miljöö* ovat aivan olennainen osa Oriveden Opiston brändiä. Ja juuri paikkakunnan pienuus oli se valttikortti, jonka ansiosta keskitytään opiskeluun, kun ei ole houkutusia häiritsemässä. Miljöö tarjoaa puitteet niin yhteisöllisyyden kehittämiseen kuin omassa rauhassa opiskeluun samanhenkisen yhteisön tuella ja ympäröimänä. Lammen henkeä ei voi siirtää muualle. Kommentin 21 kuvaus ympäristöstä on esimerkki kouriintuntuvista ja elävöittävästä yksityiskohdista, joilla vahvistetaan autenttista vaikutelmaa (ks. Juhila 2016, 151).

#5

Orivesi ei itsessään sisällä niin paljon erilaisia "ärsykeitä" kuin vaikkapa Tampere, joten opistolla pystyi keskittymään **sataprosenttisesti** itse asiaan - ja sellaista keskittymismahdollisuutta kaipaamaan joskus vieläkin. Sitä paitsi opistomiljöö rakennuksineen on kaunis ja viihtyisä. Kyllä Opiston kuuluu olla Orivedellä!

#13

[– –] Oriveden Opisto **ei koskaan** voi olla Oriveden opisto muualla. Oriveden miljöö mahdollistaa tiiviimmän aineopiskelun kuin esimerkiksi Tampere. **Joka puolelta maata** saapuvat opiskelijat tuovat iloista paikallisväriä paikkakunnalle. – –

#14

– – En toivoisi Opiston siirtämistä, sillä yhdyn edellisen kommentoijan mielipiteeseen siitä, että Oriveden Opisto ei voi koskaan olla sama opisto muualla. Uskon Opiston menettävän, ei ehkä rahallisesti mutta muilla arvoilla mitattuna, paljon jos se siirretään. – –

#18

One of the real benefits of studying in Orivesi is the place itself, which lends itself to real study and contemplation. Certainly, its original mission would be derailed with a move to Tampere.

#21

Ehdoton edellytys kaikkeen siellä koettuun on PAIKKA, LUONTO, Siellä lammenranta-istunnot, puunvarjoluennot, aikaiset aamukävelyt avojaloin kasteruohossa auringon noustessa, tai ymmärtävän silmäparin kohtaaminen sanattomassa iltahämyssä eivät olisi rikastuttamassa kurssilaisten elämää, jos opisto sijaitsisi kaupungin pakokaasupieruissa, tekniikan louskutuksessa, keinotekoisessa äänimaailmassa. – – Ei kaupunkiopistoon olisi lähdettykään.

#49

[– –] Olen Tampereelta kotoisin ja se on ihana kaupunki, mutta en olisi

kiinnostunut opistosta, jos se olisi Tampereella, isossa kaupungissa. Oriveden maaginen miljöö oli kuin lapsuuden mielikuva Harry Potter kirjasarjan Tylypahkasta. Maaginen paikka!

#70

Oriveden Opiston kuvataidelinja oli minulle vuonna 1999 houkutteleva vaihtoehto juuri siksi, että se **ei** ollut Tampereella. Huomasin pian että sisäoppilaitos pienellä paikkakunnalla on loistava ympäristö: on helpompi keskittyä opintoihin, kun ei ole kaupungin hässäkkää eikä kotipaikkakunnan totuttuja kuvioita ympärillä.

Internaattipedagogiikkaa ei myöskään millään muotoa pidetä aikansa eläneenä opiskelumuotona, päinvastoin opiskelu internaatissa nähdään tehokkaana. Sen nähdään säilyttäneen funktionsa ihmisenä kasvamisen prosessissa. Poikki-taiteellisuus avaa mahdollisuuden yhdistää erilaista osaamista, mikä omalta osaltaan edistää ihmisenä kasvua. Ihmisenä kasvun mahdollisuuden tunnistavat nuoret opiskelijat ja sen vahvistavat varttuneemmat. Myös erilaisuuden kokemuksesta seuraava mahdollinen syrjäytymisen riski pienenee itsetuntemuksen ja -luottamuksen kasvaessa (#61). Oma koettu erilaisuus näyttäytyy uudessa valossa ja asettuu uusiin mittasuhteisiin. Kommenteissa internaattipedagogiikan merkitystä faktualisoidaan niin itse todettuna (esim. #14 ja minä- ja me-muodon käyttö) kuin asiantuntijuuden avulla (#20).

#14

Opiskelen itse tällä hetkellä Oriveden Opiston kirjoittajalukiossa ensimmäistä vuottani. Opisto on **jo alle puolessa vuodessa** antanut **enemmän kuin mikään** koulu aiemmin. – – Opisto myös kasvattaa ihmisenä, mikä on mielestäni tärkeää tulevaisuuden kannalta. [– –]

#20

[– –] Oriveden kampus on nähtävä oppimisympäristönä, jollaista **tänä päivänä tarvitaan** ehkä kipeämmin kuin koskaan. Olisi sääli romuttaa **yli sata vuotta** rakennettu brändi hetkellisen voitontavoittelun huumassa. Se ei sovi sivistysjärjestölle. Kansanvalistusseura on yleishyödyllinen järjestö!

#33

[– –] Sisäoppilaitoksessa pienellä paikkakunnalla talven aikana opiskelu on huomattavasti tehokkaampaa kuin jos samat kurssit olisivat Tampereella. Muiden taiteenalojen (kuvataide, musiikki) opetus samassa koulussa suo **harvinaisen** mahdollisuuden poikkitaiteellisuuteen. – –

#43 Opistossa ihmisenä kasvun mahdollisuus!

Kasvava nuoriso tarvitsee opiston tyyppisiä opiskelupaikkoja, joissa ryhmä tukee kokonaisvaltaista oppimista. Yhdessä kasvaminen innovatiivisessa, opiskelumuonteisessa, luonnonläheisessä ympäristössä antaa loppuelämälle hyvät eväät. Tämän tyyppinen opiskelu on **sijoitus omaan elämään** ja sijoitus kasvaa korkoa koko elämän ajan!!!

#61

[– –] Kun jo kesäkurssit ovat kuulostelujen mukaan inspiroineet uusille urille ja vuoden linjalla oleminen avannut uusia sielunmaisemia, voidaan vain pohtia miten paljon kolme vuotta idyllisessä internaatissa, luovuuden tyyssijassa vaikuttavat meidän lukiolaisten koko loppuelämään. **Me** olemme aloittaneet täällä alaikäisinä, kotoa nuorina poismuuttaneina. Olemme kasvaneet täällä huomaamaan sen, että vaikka olisimme olleet outolintuja alemmilla asteilla, meistä voi tulla vaikka mitä. – –

Nekin, jotka eivät itse ilmoita olevansa Oriveden Opiston kasvatteja, näkivät opiston *seutukunnallisen merkityksen* ja suhtautuvat kriittisesti keskittämiseen, millä talousdiskurssissa synergiaetujen avulla katsotaan saavutettavan kustannusten pienenemistä ja kilpailukyvyn parantumista. Herää kuitenkin kysymys Oriveden Opiston erityislaadusta ja vetovoiman vahvuudesta, jos sen pelkää hukkuvan Tampereella massaan. Eikö substanssi riitä kilpailussa veto-voimasta muun mahdollisen, mutta erilaisen tarjonnan kanssa? Tampereella asuva puolestaan voi kokea paikan eksoottisena ja erilaisena elämyksenä.

Jotkut näkevät keskittämisen osana aluepoliittista valtapeliä ja jonkun mielestä on kyse päättävässä asemassa olevan henkilökohtaisen agendan toteuttamisesta. Tampere koetaan uhaksi, riippumatta siitä, toimiko se asiassa aktiivisesti vai ei, koska keskittäminen on yleinen kehityssuunta. Konsultin käyttäminen talouden tervehdyttämisessä on johdon kannalta helppoa, koska päätöksissä on mahdollisuus piiloutua konsultin ehdotuksen taakse ja näennäisesti ulkoistaa vastuu kipeistä päätöksistä konsultin kontolle. Konsultti tekee työnsä ensisijaisesti toimeksiantajan etua ajatellen, eikä välttämättä arvioi muille aiheutuvia seurauksia. Tämän tutkimuksen aineisto on sen laatuinen, että siitä ei löydy vahvistusta oletukselle konsultin käytöstä.

#7

Tämä suunnitelma lopettaa opistotoiminta Orivedellä on järkyttävä ja lyhtynäköinen! Tämä ei jää tähän. Nyt kaikki Opiston ystävät miettimään a. keinoja parantaa Opiston toimintaa b. estämään tämä idioottimainen ajatus, joka on **konsultin luomus**.

#28

Kyllä elämää soisi olla muuallakin, kun vain suuremmissa keskuksissa.

#16 Opisto Orivedellä

Syntyperäisenä orivesiläisenä pyydän pitämään opiston Orivedellä. Siellä se vaikuttaa ympäristöönsä ja tulee itse huomatuksi. Tampereella se **hukkuu paljouden sekaan**.

#17

Olen itse Tampereelta kotoisin, käynyt Opistolla sarjakuvakurssin, ja ehdottomasti sitä mieltä, ettei kannata siirtää Tampereelle! – – En usko, että Opisto tulee olemaan entisensä, jos se siirretään Tampereelle. **Isojen kaupunkien** ei tarvitse omia hyviä asioita!

#6

Pudotuspeli kansanopistokentässä on menossa mutta enpä olisi uskonut Oriveden opiston olevan näin suuressa muutoksen tarpeessa, onhan se aina ollut yksi kansaopistotoiminnan lippulaivoista. Orivedellä voisi herätä vaikka yhdistämään kansalaisopiston ja Oriveden opiston toimintoja, jos sillä voisi oppilaitosten pyöryksen resursseja paremmin hyöty-käyttää. Lienee tätä jossain vaiheessa harkittukin mutta en tiedä miksi asia ei ole edennyt. Toimipaikan siirto tuskin on ratkaisu asiaan ja ainakin se vie paljon erityisesti henkistä perintöä pesuveden mukana. Jos tilaa on runsaasti tyhjillään niin miksei onnetoman keskuskoulun opetusta järjestetä osin opiston tiloissa?

#15 Keskitysvoimat

Keskittävät poliittiset voimat, – – – vyöryttävät. Meno on nyt historian kovinta. **Suuryksiköt ovat tavoitteena vallassa olevilla.** Mikä silloin kestääkään! Oriveden opisto menee, aluesairaalat, keskussairaala, ambulanssiyrittäjät, ammattiopetusyksiköt... – –

#20

Yksityinen säätiö saa tietysti tehdä rahoillaan mitä haluaa, mutta minun maalaisjärkeni sanoo, että koulutuksesta koituu kustannuksia Tampereellakin. Kuuluvat siellä tilavuokriakin perivän. Orivedelle jää kiinteistöt velkoineen ja kiinteistökuluineen. Niin paljoa en usko Kansanvalistusseuran nettoavan koulutuksella Tampereella tai muualla, että sillä katettaisiin nämä kaikki.

#64 Orivesi OK

Tampereen ahneudelle on pistettävä stoppi. Suuri ei ole kaunista, eikä edes toimivaa. Se on usein hengetöntä ja latteaa mitä suurempiin kokonaisuuksiin mennään. Oriveden on syytä pysyä erossa Tampereesta, sillä kasvu tulee joka tapauksessa suuntautumaan ympäristökuntiin lähivuosina. – –

#52

Vuosi sitten saatiin Kansanvalistusseuraan tähti, kirkas ja loistava. Niin loistava, että se heijastaa valoa ympärilleenkin. Ja ympäristö heijastaa takaisin, erityisesti lähiympäristö. Ilman tätä peilausta tähti ei olisikaan niin säkenöivä. ..ja heitä ympäröi ihmeellinen valo.. Minne tuo tähti on matkalla? Maailmanmaineeseenko? Miten sinne pääsee? Etsimällä joku surkea??? maalaisopisto vaatimattomine sisältöineen, sellainen, jolla on hallussaan se tärkein, koulutuksen järjestämisen oikeus. Siinä on tie. Tärkeintä on tähden lento!

#55

Onko Tampereelle muutto KVS:n hallintoneuvoston hyväksymä vai huseeraako tätä jokunen ihminen omanaan ideana? Miksei hallintoneuvosto ota missään asiaan kantaa, Sirpa Pietikäinen, nyt on aika puuttua peliin. Onko P. Arhinmäkeen otettu yhteyttä?

Jotkut miettivät vaihtoehtoja heittämillä ilmaan kysymyksiä, jotka kuitenkin jäävät vaille vastauksia. Ongelmana on toimivaltaisen neuvotteluosapuolen löytäminen. Ylläpitäjä tutkii vaihtoehtoja, joiden tutkimiseen sillä on intressi. Intressi on tavallisesta taloudellinen. Tosin Kansanvalistusseura kertoo visionsa olevan luoda yhteiskuntaa, jonka tärkein arvo on sivistys. Arvoiksi mainitaan yhteistoiminta, vastuullisuus, yhdenvertaisuus ja uudelleen ajattelu. Yhdenvertaisuusarvo kuvataan seuraavasti: "[t]oimimme yhdenvertaisuuden puolesta ja edistämme koulutuksellista tasa-arvoa sekä kaikkien mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan." Uudelleen ajattelu puolestaan kuvataan seuraavasti: "[k]yseenalaistamme ja ajattelemme uudelleen, jotta voimme puuttua epäkohtiin ja hakea niihin ratkaisuja" (KVS:n toiminta-ajatus, <https://kansanvalistusseura.fi/kansanvalistusseura/esittely/>).

#38 Oriveden Opiston taustayhteisö vaihtoon? Onko keskusteltu mahdollisuudesta, että jos Kansanvalistusseura ei ole kiinnostunut opistotoiminnasta, seura lahjoittaisi opistorakennukset ja toiminnan alkuperäisin ehdoin kannatusyhdistykselle tms. joka ottaisi toiminnan vastuulleen? Tätä vaihtoehtoa kannattaisi tutkia, ettei käy kuten taannoin Viittakiven opistolle, jonka toiminnan taustayhteisö Suomen Settlementiliitto ry ilmoitti siirtävänsä Hämeenlinnaan, mutta myi kiinteistön Hauholla ja lakkautti opiston toiminnan.

#59

Eräässä kommentissa on ehdotettu, että Kansanvalistusseura myisi kalliin kiinteistön Helsingistä ja toimisto siirrettäisiin Orivedelle, jossa on ylimääräistä tilaa. Kuulostaisi järkevältä. Onko tätä vaihtoehtoa tutkittu?

#63

Eihän Kansanvalistusseuran tarvitse olla Helsingissä. Siirtäkää se ja jättäkää todellisen työn tekijät rauhaan.

Kansanvalistusseura ei ole kokenut tarpeelliseksi arvioida tai pohtia asemapaikkansa sijaintia. On epätodennäköistä, että kommentin #63 *siirtäkää*-kehotus tavoittaa siirtämisestä päättävät. Se on taisteluhuuto muille opiston säilyttämistä ajaville. KVS kertoo: "Työskentelemme oppimisen asiantuntijana ja palvelujen tuottajana. Teemme elinikäisen oppimisen vaikuttamistyötä Suomessa ja maailmalla. Edistämme sivistynyttä ja moniäänistä keskustelua, joka pohjautuu kriittiselle ajattelulle ja tutkitulle tiedolle." (ks. KVS:n toiminta-ajatus, <https://kansanvalistusseura.fi/kansanvalistusseura/esittely/>). Kun KVS on määritellyt toiminta-alueekseen koko maailman, on sillä voitu perustella ja sijoittuminen Helsinkiin ja myös pysyminen siellä.

Adressi luovutettiin kesäkuussa 2013 Kansanvalistusseuran hallinto-neuvostolle ja hallitukselle. Tällöin adressin allekirjoittaneita oli 3686. Adressi oli vetoamus Kansanvalistusseuralle. Valtava määrä ihmisiä kirjoitti nimensä adressiin. Oliko sillä valtaa ja seurauksia tuottavia vaikutuksia? Ainakin Oriveden Opiston ympärille syntyneitä kohua pyrittiin rauhoittamaan Helsingin Sanomien mielipidepalstalla 18.12.2012 julkaistulla kirjoituksella, jonka laatijoina ovat Kansanvalistusseuran toiminnanjohtaja Tapio Kujala ja Oriveden Opiston rehtori Kaisa Väyrynen:

Oriveden opistoa ollaan pelastamassa
Julkisuudessa on esiintynyt huolta siitä, että Kansanvalistusseura haluaisi ajaa alas Oriveden opiston toimintaa. Pelko on aiheetonta ja spekulatiot perättömiä. Säätiön hallituksen tulevaisuustyössä opistoa ollaan vahvistamassa ja varmistamassa, että opisto voi jatkaa elinvoimaisena oppilaitoksen kenties toiset sata vuotta. (Helsingin Sanomat 18.12.2012.)

Nimet ja subjektipositiot on julkaistussa kirjoituksessa ilmaistu selkeästi ja niillä on tavoiteltu uskottavuutta. Kansalaisten pelkoa pyritään vähätteleämään, eikä mitään konkreettista mainitun tulevaisuustyön sisällöstä kerrota.

4.2.3 Ylläpitäjä määrittää pelastamisen kohteeksi brändin

Oriveden Opiston kohtalosta järjestettiin paneelikeskustelu helmikuussa 2013. Analysoitavana aineistona on paneelista kirjoitettu Kritiikin Uutisissa julkaistu reportaasi. Suomen arvostelijoiden liitto (SARV) julkaisi sen verkkosivuillaan (<https://www.kritiikinuutiset.fi>). SARVin 2018 toimintasuunnitelman mukaan Kritiikin Uutiset käsittelee taidekriittikkä eri alojen näkökulmista. Se edistää analyttistä ja kriittistä keskustelua eri taiteenalojen, kulttuurin ja median kysymyksistä. Alla olevan ingressin mukaan paneelin tarkoituksena oli pohtia keinoja yli 100-vuotiaan opiston pelastamiseksi, mutta Oriveden Opiston tilanne liitettiin myös osaksi suurempaa kokonaisuutta ja käytetään kriisi-sanaa, mikä jo etukäteen pohjustaa vaikutelmaa voimattomuudesta ja että ollaan sellaisten ongelmien äärellä, joita isommat voimat ohjaavat

Suomen kuuluisimpiin lukeutuvan taidekoulun jatko on kysymysmerkki. Kriisi heijastaa Suomen yleissivistävän koulutuksen ongelmia laajemminkin. (Kritiikin Uutiset 2.3.2013.)

Aineisto on ajalta ennen ylläpitäjävaihdosta. Kun konstruktiivisen luonteensa vuoksi kieli ei vain kuvaa, vaan myös merkityksellistää, järjestää, rakentaa ja uusintaa sosiaalista todellisuutta ja luo merkityssysteemejä (Jokinen, Juhila & Soininen 2016, 26), on analysoitava tekstikin osin reportaasin kirjoittajan konstruoima tuotos paneelista. Etsin netistä mahdollista tallennetta paneelista verratakseni sitä reportaasiin, mutta sellaista en ole löytänyt.

Diskurssianalyysi auttaa lisäämään ymmärrystä todellisuuden muotoutumisen prosesseista ja diskurssien tunnistaminen on helpompaa jälkikäteen. Kun tutkin reportaasia vuonna 2018, voin nähdä paneelin tai ainakin siitä laaditun kirjoituksen funktion ja arvioida sen seurauksia tuottavaa luonnetta ja pohtia, miten tämä paneeli osaltaan on muokannut ilmiötä. Joulukuussa 2012 oli avattu edellisessä kappaleessa mainittu adressi ”Oriveden Opisto säilytettävä Orivedellä” ja allekirjoitusten keräys oli käynnissä paneelin järjestämisen aikaan. Tammikuun lopussa adressi oli kerännyt allekirjoituksia jo yli 3 500. Olisiko paneelia järjestetty ilman adressia?

Diskurssianalyysi tukeutuu konstruktionistiseen näkökulmaan ja siinä teoreettinen viitekehys muodostuu viidestä oletuksesta, joita olivat kielenkäytön sosiaalista todellisuutta rakentava ja seurauksia tuottava luonne, rinnakkaisten ja keskenään kilpailevien merkityssysteemien olemassaolo, toimijoiden kiinnittyminen näihin merkityssysteemeihin ja merkityksellisen toiminnan kontekstisidonnaisuus. Oletukset painottuvat eri tavoin tutkimuksesta riippuen. (Jokinen ym. 2016, 26). Tässä analyysissä painotus selkiytyy analyysin myötä. Paneelikeskustelun kontekstina on reportaasin otsikkona ollut Oriveden opistokriisi. Tässä kontekstissa paneelikeskustelu on luonteeltaan todellisuutta konstruoiva ja sillä on seurauksia tuottava luonne. Lähtökohtaisesti voi olettaa toimijoiden kiinnittyvän keskenään kilpaileviin merkityssysteemeihin.

Ensimmäiseksi huomioni kiinnittyi paneelin kokoonpanoon ja siihen, mitä osallistujat edustavat. Jätin nimet lainauksiin, koska kyseessä on internetissä julkaistu teksti, joka on kaikkien saatavilla. Paneelin henkilöt toimivat julkisissa asemissa. Heidän subjektipositionsa määrittänyt nimen perässä mainitun aseman mukaan ja heidän toimintakontekstinsa määrittänyt sen roolin mukaan. Analyysi ei kohdistu henkilöön, vaan siihen, mistä asemasta, mitä ja miten hän asiasta puhuu. Analyysitekstissä viitataan puhujaan nimikirjaimilla.

Paneelin jäsenet olivat:

Sirpa Pietikäinen, KVS:n hallintoneuvoston pj (vsta 2011)

Anna Kontula, vasemmiston kansanedustaja ja kaupunginvaltuutettu

Oras Tynkkynen, vihreiden kansanedustaja ja kaupunginvaltuutettu

Juha Kuusisto, Oriveden kaupunginjohtaja

Tapio Kujala, KVS:n toiminnanjohtaja (2011–2015)

Ilkka Hjerppe, KVS:n säätiön hallintoneuvoston jäsen

Paneelin puheenjohtajana toimi Markku Arantila

Paneeli järjestettiin Orivedellä. Puheenjohtajana toiminut Arantila on Orivedellä asuva kuvataiteilija, joka on toiminut opettajana Oriveden Opistossa. Paneelissa oli kuusi jäsentä: Kansanvalistusseuran hallintoneuvoston puheenjohtaja, vasemmiston kansanedustaja ja kaupunginvaltuutettu Tampereen kaupunginvaltuustossa, vihreiden kansanedustaja ja kaupunginvaltuutettu Tampereen kaupunginvaltuustossa, Oriveden kaupunginjohtaja, Kansanvalistusseuran toiminnanjohtaja ja Kansanvalistusseuran säätiön hallintoneuvoston jäsen.

Reunaehtokontekstina on osallistujalistan perusteella tietystä instituutionaalista asemasta esitettävä puhe ja sillä voi olettaa olevan käytännön merkitystä. Paneelin jäsenet edustivat kukin jotain nimettyä tahoa eli kullakin oli annettuna asemansa mukainen positio. Subjektipositio-käsite kuvaa selonteon antajan tai toimijan asemaa ja toimintaedellytyksiä ja -mahdollisuuksia merkityssysteemissä. Puhuja omaksuu ja organisaatio voi asettaa edustajalleen tietyt rajat ja reunaehdot, mutta niillä ei voi eikä pidä selittää toiminnan syitä, vaan on pohdittava, miten toimijat viittaavat näihin perusteisiin tai tuottavat ne itsestään selvinä (Jokinen 1999, 42–43). Tutkin, miten keskustelijat itse positioivat itsensä ja miten he käyttävät asemansa antamaa positiota.

Käytän paneelin jäsenten lausumista käsitettä selonteko. Etsin selonteista merkityssysteemejä, jotka tukeutuvat yhteiskunnassa käytäviin diskursseihin. Analyysi on analyttistä siltä osin, kun etsin puheesta strategisuutta. Rakennetaanko faktuaalisuutta niin, että sillä syrjäytetään muita tulkintoja (Jokinen, Juhila & Suoninen 1999, 12). Faktuaalistamisstrategiota esiin tuomalla voi kyseenalaistaa käytettyjä argumentteja ja analysoida valtaa kriittisemmin. Poststrukturalistisemmin orientoitumalla voi myös kysyä, kenen ääni on vaiennettu tai pyritään vaientaman ja millä keinoin. Ilmeisesti yleisöllä on ollut mahdollisuus esittää kysymyksiä paneelille. Yleisön esittämiä

kysymyksiä ei kuitenkaan reportaasissa ole yhtä lukuun ottamatta, ei myöskään paneelin puheenjohtajan mahdollista puheenvuoroa.

Tämän aineiston analyysiin sopii kriittinen diskurssianalyysi. Kriittisen diskurssianalyysin lähtökohtana on yleensä oletus joidenkin alistussuhteiden olemassaolosta ja tutkimuksen tehtäväksi asettuu niiden kielellisten käytäntöjen tarkastelu, joilla näitä suhteita ylläpidetään ja oikeutetaan (Jokinen ja Juhila 2016, 301) ja analyysissa huomio kiinnittyy merkitysten tuottamistapaan eli miten-kysymyksiin ja merkitysten tuottamisen retoriikkaan.

Paneelin kokoonpano ja ajankohta huomioon ottaen saa sen vaikutelman, että paneelin jäsenet ovat otsikosta huolimatta pikemminkin altavastajan kuin ongelmanratkaisijan roolissa. Opistorakennus on laitettu myyntiin ja paneelin jäsenten tehtävänä on saada muut ymmärtämään ja hyväksymään, miksi ja miten tähän on päädytty. Kuten Hjerppe, säätiön hallintoneuvoston jäsen, puheenvuorossaan toteaa:

”Nyt se on ikävää, kun **päätökset on tehty** ja talo on myynnissä. **Nyt ikään kuin yritetään pelastaa sitä mitä pelastettavissa on.**” (Kritiikin Uutiset 2.3.2013.)

Minkälaisia selontekoja paneelin jäsenet tässä tilanteessa antavat ja millaista kuvaa todellisuudesta he luovat, kun teemana ja kontekstina on kuitenkin Oriveden Opisto ja sen pelastaminen? Minkälaisia merkityksiä he antavat pelastamiselle? Tutkin, mitä tulkintarepertuaareja he käyttävät puheenvuoroissaan, mitä faktuaalistamisstrategioita he käyttävät ja mihin diskursseihin he tukeutuvat argumentoinneissaan. Mikä on taustalla vaikuttava hegemonisen diskurssi? Koska olen taustaltani myös liiketaloustieteilijä, minulla on taipumus hyväksyä taloudesta esitettävät tunnusluvut faktoina ja ehkä vaikea kyseenalaistaa niiden kiistattomuutta. Toisaalta tunnistan talouspuheen retoriikan.

Mitä tein? Luin tekstin läpi ja mietin, miten se rakentaa ja sillä rakennetaan lukijan käsitystä Oriveden Opiston merkityksestä. Löytyykö jäsenlistan pohjalta syntyneelle vaikutelmalle tukea? Onko keskustelijoilla selkäsi havaittava yhteinen päämäärä, ovatko he vuorovaikutuksessa vai onko kyse yleisölle esitetyistä monologioista. Vallitseeko paneelin jäsenten kesken konsensus? Miten valta näkyy? Lihavoin tekstistä mielestäni ilmiötä konstruoivat ilmaisut. Samalla kirjoitin ilmaisuista mieleen nousseet ajatukset. Merkityssystemien

tunnistamiseksi (Suoninen 2016, 53–60) etsin eroja ja yhtäläisyyksiä, sanomisen tapoja ja mielle yhtymien käyttöä, mitä lausumilla tehdään sekä myös interdiskursiivisuutta. Lisäksi etsin argumentointistrategioita. Pohdin myös, missä suhteessa kommentti on annettuun subjektipositioon. Mitä strategioita puhuja käyttää (analyttinen diskurssianalyysi), voisiko asian nähdä toisin (kriittisempi diskurssianalyysi). Kiinnitin huomiota myös siihen, kuka on äänessä tai kelle kirjoittaja on antanut palstatilaa. Mitä puheella tehdään, tai pikemminkin, mitä se saa aikaan eli minkälaisen kuvan antaa opiston kriisistä. Vuorovaikutuksen interdiskursiivisuuden tutkiminen on hankalaa, jos ja kun paneelista laaditun reportaasin tekstit saattavat olla irrallisia lainauksia sieltä täältä. Taustana reportaasissa kerrotaan:

Suomen vanhimpiin kuuluva opisto, 1909 perustettu Oriveden opisto, etsii uutta toimintaympäristöä. Opistorakennus on laitettu myyntiin, ja opistoa ollaan muutamassa Tampereelle. Ongelmana on KVS:n mukaan **kestämättömät kiinteistökulut**. Peruskorjauksineen ne **uhkaavat koko säätiön toimintaa**. **Opisto** on rakennuttanut **tarpeettomia** lisäsiipiä kymmenisen vuotta sitten ja **haaskannut rahaa** uudistuksiin. Samalla taloustilanne on kurjistunut, mikä uhkaa nyt opiston olemassaoloa. (Kritiikin Uutiset 2.3.2013.)

Suomen vanhimpiin kuuluva viestii arvosta ja tukeutuu arvodiskurssiin. Myyntiin laittaminen kerrotaan passiivissa, tekijää ei haluta tuoda esiin. Kestämättömät kiinteistökulut on lauserakennevalinnalla asetettu syylliseksi. Ongelman vakaavuutta painotetaan toteamalla niiden uhkaavan koko KVS:aa. Opisto on asetettu subjektiksi eli toimijana vastuuseen 10 vuoden takaisista ratkaisuksista, joiden silloisista perusteista ei ole tietoa. Rahaa todetaan haaskatun. Oletettavasti kukaan ei päättä rakentaa tarpeettomia lisäsiipiä. Tarpeettomuus lienee käynyt ilmi myöhemmin ja investointi kääntynyt haaskaukseksi. Tarpeettomuus ei myöskään tarkoita samaan kuin käyttökelvottomuus. Taloustilanteen kurjistuminen kelpaa aina perusteluksi. Kulut kiinteistöstä eivät kuitenkaan poistu lopettamalla opiston toiminta.

Sirpa Pietikäinen **taustoitti rooliaan** kriisissä kertomalla, että **hallintoneuvoston puheenjohtajana** hän **valvoo** kolmea asiaa: säätiön ja seuran lainmukaisuutta ja tarkoituksenmukaisuutta. ”Oriveteen liittyy tunteita. Tätä opiston toimintaa pitää **selvästi** tehdä. Kysymys on, että onko se teknisesti ja taloudellisesti **mahdollista**. Onko **meillä** rahat tähän? Säätiön varallisuudella on **hukkaamiskielto**. Ydinpääomaa ei saa syödä, **se on laissa**. Tämä on myös **näkökulmani** tähän aiheeseen.” (Kritiikin Uutiset 2.3.2013.)

Hallituksen puheenjohtaja ei halua henkilökohtaisesti ottaa vastuuta tilanteesta, koska erikseen tuo esiin, että on paikalla tietyssä roolissa, jossa tehtävän on nimenomaan valvoa. Faktuaalistamisen strategia perustuu lain velvoittavuuteen ja rationaalisen päätöksenteon välttämättömyyteen. Puhuja ilmaisee empatiaa ja sanoo haluavansa, että opiston toimintaa jatketaan. Puhuja palaa kuitenkin talousdiskurssiin ja tuo esiin rationaalisen ajattelun pakon, faktojen kiistattomuuden ja lainsäädännön, joka sitoo kädet ja jota on noudatettava. *Meillä*-sanaa käyttämällä tuo ongelman ja KVS:n rahanpuutteen yhteiseksi asiaksi. Faktuaalistamisen keinoina ovat vaihtoehdottomuus ja asiantuntijuus.

Mahdollisen opiston Tampereelle muuttamisen etuja Pietikäinen **ei suostunut** pohtimaan: "Mun vastaus ei ole, että Tampereella on tai ei ole etuja. **En etsi etuja**, vaan yritän löytää käsillä oleviin ongelmiin **vastausta**." (Kritiikin Uutiset 2.3.2013.)

SP asemoi itsensä ulkopuoliseksi, eikä halua ottaa suoraan kantaa esillä olevaan Tampereelle muuttoon. Paikalla kuitenkin on kaksi Tampereen kaupunginvaltuutettua. Sanomalla "En etsi etuja" puhuja viestii jonkinlaista ristiriitaa, on tarkka sanoissaan ja puhuu kieli keskellä suuta. Miksi ei kerro, mikä KVS:n säätiön tahtotila tässä asiassa on?

Oras Tynkkynen kertoi, että Tampereen näkökulmasta opisto olisi tervetullut. Mitään **intressiä houkuttella** opistoa muuttamaan ei kuitenkaan ole. "Opisto on ylivoimaisesti tärkeimpiä tekijöitä Orivedelle. Raideyhteydet ja koulutus ovat selvästi isoimpia tekijöitä paikkakuntien houkuttelevuudelle." (Kritiikin Uutiset 2.3.2013.)

OT ei halua esittää Tamperetta negatiivisessa valossa ja aktiivisena toimijana alasajon edistämisessä. Kommentti on pikemminkin opiston Orivedellä säilyttämistä puoltava, koska toteaa koulutustarjonnan vaikuttavan houkuttelevuuteen.

Anna Kontulan mielestä Oriveden opisto ei ole olemassa talousbudjettien takia, vaan koulutuksen ja kasvumahdollisuuksien. **Nykyisessä toimintamallissa** paikkakunta on keskeinen tekijä. "Meidän täytyy löytää **ratkaisuja** talouskuvioon, ilman että kajotaan hyvään perustoimintaan. **Tampereella ei ole mahdollista** toteuttaa sellaista yhteisöopetusta, jota **sisäoppilaitos** täällä tuottaa. Indeksikorotuksista tämä asia ei voi olla kiinni. Tämä kysymys on **paikallinen**." (Kritiikin Uutiset 2.3.2013.)

AK puoltaa sivistyksellisiä arvoja samalla taitavasti pohjustaen internaattityyppisestä toiminnasta luopumista ilman, että tarvitsee leimata se aikansa eläneeksi ja kalliiksi. Näin AK onnistuu pitämään Tampereen imagon puhtaana.

Määrittämällä kysymyksen paikalliseksi AK asettaa itsensä ja Tampereen ulkopuoliseksi. Mitä AK tarkoittaa paikallisella, kun ylläpitäjän kotipaikka on Helsinki?

Tapio Kujalan mielestä opiston tilanne kiteytyy säätiön kiinteistöongelmaan laajemmin: 9000 neliön tilojen **ylläpitoon kuuluu vuodessa 700 000 euroa**. Kun koko budjetti on 1,9 miljoonaa, menee rahaa väärin asioihin. (Kritiikin Uutiset 2.3.2013.)

TK hyödyntää taloudellisen kannattavuuden diskurssia, faktuaalistamisen strategiana on pragmaattisuus, kiistämättömät numerot ja iso kuva, asiantuntijapuhe ja -positio. Vetoamien budjettiin herättää kysymyksen, onko menobudjetin loppusumma kiinteä, eli tilojen ylläpidosta vapautuva 700 keur käytettävissä siten johonkin muuhun?

Pietikäinen painotti **kriisin syvyyttä**: ”Kiinteistöjen kokonaiskulut kunnostuksineen maksavat noin **2 miljoonaa vuodessa seuraavat 15 vuotta**. Sellaista rahaa ei ole. Meidän **pitäisi löytää** uusia pysyviä tuloja. Kysymys **jokaiselle taholle** on ’kuinka paljon **te voitte tulla vastaan**’, täytyy myös pohtia, löytyisikö yksityistä rahaa opiston säilyttämiseen.” (Kritiikin Uutiset 2.3.2013.)

Samoin SP käyttää taloudellinen kannattavuus -diskurssia, faktuaalistamisstrategiana ovat kiistämättömät numerot, tosin nyt kokonaiskulut ovat melko hulppeat verrattuna ylläpitokuluihin, ja joista kummatkin SP esittää faktoina, joita ainakaan artikkelin lukija ei voi todentaa mistään. Selonteko on asiantuntijapuhetta, jolla puhuja haastaa kuvitteellisen vastapuolen. Haastaminen viestii, että muut vaihtoehdot ovat epärealistisia. Interdiskursiivisuus edelliseen puheenvuoroon, eli SP komppaa KVS:n toiminnanjohtajaa.

Ilkka Hjerppe muistutti, että Tampereellakin tarvitaan jotkut tilat, eikä **muutto varsinaisesti ratkaise** talousongelmaa. ”Aikanaan opisto on synnytetty niin, että tämän seudun ihmiset ovat keränneet ja lahjoittaneet varat opistoon. Tällä perinnölläkin on merkitystä.” (Kritiikin Uutiset 2.3.2013.)

IH tekee yrityksen ongelman uudelleenmäärittelemiseksi. Toteamus siitä, että toiminnan jatkuminen joka tapauksessa edellyttää toimitiloja, on olennainen. Sivistysdiskurssissa perinteet velvoittavat pysymään totutussa.

Juha Kuusiston mukaan Oriveden kaupunki haluaa yksituumaisesti **säilyttää opiston paikkakunnalla**. Nyt **haetaan** yhteistyökeinoja. Hän taustoitti, että kaupungin viime vuodet ovat olleet hyviä, mutta että nyt on selkeästi **näköpiirissä huonoja aikoja**. ”Olemme joutuneet jo karsimaan

kotihoitoa ja vanhustyötä. Väestön ikärakenne kasvattaa vanhushpalveluita nopeasti. Peruskorjaukset ovat myös todella kalliita.” (Kritiikin Uutiset 2.3.2013.)

Oriveden kaupunginjohtaja ilmaisee kaupungin halun säilyttää opisto paikkakunnalla, mutta rahaa ei löydy kunnaltakaan, koska hoidettavana lakisääteiset velvoitteet ja niistäkin on jouduttu karsimaan. Ei käy ilmi, miten ja kuinka aktiivisesti yhteistyökeinoja etsitään. Kuuluu myös poliittiseen retoriikkaan olla periaatteessa säilyttämisen kannalla.

Kontula antoi kritiikkiä opiston näköalattomuudelle: ”Opiston nuorimmat rakennukset ovat kymmenvuotiaita. Herää kysymys, miten **pitkäjänteisesti** opiston **toimintaa on suunniteltu**, jos tästä nykytilanteesta ei tuolloin ollut minkäänlaista aavistusta?” (Kritiikin Uutiset 2.3.2013.)

AK:n puhe edustaa jälkiviisautta, jossa taaksepäin katsomalla syy siirretään nimettömälle taholle, jonka osaaminen voidaan kyseenalaistaa ilman, että kenenkään läsnäolijan tarvitsee ottaa koppia ja vastuuta näköalattomuudesta.

Pietikäinen kertoi, että pohjimmiltaan kyse on sivistyksestä: ”Mikä on **kansansivistyksen rooli**, sen mikä ei ole eurolla ostettavissa? Emme voi tehdä kaupallista kansansivistystä. Meidän täytyy rahoittaa se yhdessä. Tämä on se syy, miksi olen itse mukana. **Meidän** täytyy pohtia, mikä merkitys tällaisella työllä on. **Mä olen hädissäni siitä**, mistä me löydetään ne rahat, millä tää tehdään. Rahapohja ja velkapohja, joka meillä nyt on, ei vaan riitä. Mistä me löydetään se potti? Tää on se mihin meidän pitäisi nyt keskittyä. Eikä opiston tehtävän painottamiseen, se on itsestään selvää.” (Kritiikin Uutiset 2.3.2013.)

SP pyrkii vetoamaan tunteisiin ja romantisoimaan. Puhuja asettaa talousongelman läsnäolijoiden yhteiseksi puhumalla me-muodossa. Onko käytetyn retoriikan pyrkimyksenä sitouttaa kuulijat näköpiirissä olevaan ratkaisuun?

Opiston entinen rehtori Hannu Patamaa kertoi yleisöpuheenvuorona, että opintojen maksullisuus on jo kipukynnyksellä. ”Kun opiskelija maksaa majoituksesta ja opinnoista opintotuen ja täyden opintolainan, ei jää mitään käteen. Opiston taloustilanne vaatisi 8000 opintoviikkoa vuodessa nykyisillä valtiontuilla, jotta budjetti ei menisi tappiolle.” (Kritiikin Uutiset 2.3.2013.)

Tämä ainut reportaasissa mainittu yleisöpuheenvuoro on Oriveden Opiston entisen rehtorin. Tuomalla tämän esiin reportaasin kirjoittaja asemoi puhujan asiantuntijaposition. Puhuja viitaa valtiosuuksiin ja toimintaa ulkopuolelta määrääviin seikkoihin ja tulee näin vahvistaneeksi käsitystä, että toiminnan jatkaminen on mahdotonta.

Tynkkynen pohti **konkreettisia keinoja ongelman ratkaisemiseen**. Nuorisotakuu, eli valtion takaama opiskelupaikka, voisi olla reitti saada lisää opiskelijoita. Lisäksi hän lupasi ottaa esille Pirkanmaan kouluasioita Tampereen kunnanvaltuustossa (30 % opistolaisista tulee Tampereelta). (Kritiikin Uutiset 2.3.2013.)

OT on ainoa puhujista, joka etsii ja esittää konkreettisia ratkaisuja opiskelijapulaan, vaikka sitä ei ole nostettu ongelmaksi. Keskittäminen on kuitenkin OT:n mielestä perusteltua, koska Tampereella olisi valmiiksi potentiaalisia opiskelijoita ja markkinointi olisi helpompaa.

Kontula painotti aikataulun **kiireellisyyttä**. Opiston kirjastonhoitajan työsuhde on jo sanottu irti, ja kirjasto on nyt heitteillä. Jos ongelmaa pitkitetään, se alkaa näkyä opiston perustoiminnassa laajasti. (Kritiikin Uutiset 2.3.2013.)

AK hoputtaa päätöksentekoon. Kiireellisyyden korostaminen ja hoputtaminen voi lietsoa paniikkia ja estää näkemästä vaihtoehtoja ja lamaannuttaa.

Kujala syytti opistoa itseään ongelmista: ”Jos oli **ajoissa** reagoitu, ei tässä tilanteessa välttämättä oltaisi. Koska opiskelu on maksullista, se vaikuttaa opiskelijamääriin. Markkinointia on tehty, mutta ehkä se on kohdistettu väärin. Opetusministerin olemme jo tavanneet, sieltä ei apua tullut.” (Kritiikin Uutiset 2.3.2013.)

Ketä Kansanvalistusseuran toiminnanjohtaja syyttää reagoimattomuudesta? Miksi KVS itse ylläpitäjänä ei ole reagoinut ajoissa? Mikä ylipäätään on ajoissa? Vrt. Kontulan puhe, tässäkin passiivilla käyttämällä näennäisesti voi esiintyä korrektisti kohdistamatta syytöstä varsinaisesti kehenkään tiettyyn, mutta samalla eliminoidaan myös puolustautumisen mahdollisuus (esim. kenen ja miten olisi pitänyt reagoida valtionavun määräytymisen muutoksiin?) Opistoilla on ollut taipumus elää kuplassa, jossa uskotaan ja toivotaan että kaikki jatkuu samanlaisena. Toisaalta voi kai olettaa Kansanvalistusseuralla ylläpitäjänä olleen valtaa, osaamista ja aikaa ohjata toimintaa oikeaan suuntaan.

Kuusisto painotti, että **henki** on vahva opiston säilyttämisen puolesta. ”**Pitäisi olla varmuus**, että opisto jää tänne, **jotta** katseen voisi nostaa pidemmälle. Lukio on esimerkki, josta kunta ja opisto hyötyvät yhdessä. Kirjastotoimintaa on mahdollista ehkä yhdistää. Vastaavia pikkupuroja voisi olla vaikka kiinteistöjen yhteiskäyttö tai siivous.” (Kritiikin Uutiset 2.3.2013.)

Kommentti kuvastaa kunnallisen päätöksenteon kankeutta ja vaikeutta toimia proaktiivisesti. Kommentoija edustaa kaupunkia ja heittää pallon ylläpitäjälle

odottaen jonkinlaista vakuutta: onko ylläpitäjällä aitoa halua sitoutua ja etsiä ratkaisuja. KVS ei anna vastausta.

Hjerppe pohti, että tätä keskustelua olisi pitänyt käydä vuosi sitten, kun Kujala tuli hommiin. "Nyt se on ikävää, kun **päätökset on tehty** ja talo on myynnissä. Nyt ikään kuin yritetään pelastaa sitä mitä pelastettavissa on." (Kritiikin Uutiset 2.3.2013.)

Kommenttiin voi katsoa sisältyvän kritiikkiä. Päätökset tehdään ensin, ja sitten vasta kysytään. Kommentoijan asema on ristiriitainen: hän on paikalla KVS:n hallintoneuvoston jäsenenä, hän on opiston entinen rehtori (1989–1999) ja paneelin pitoaikana allekirjoittamiselle avoinna olleen adressin alkuunpanija. Adressin avaaminen vahvistaa vaikutelmaa, että arvokeskustelua ei KVS:n hallituksessa ole käyty.

Pietikäinen painotti, että **kaikki ovat samaa mieltä siitä, että Oriveden opisto pitäisi saada säilytettävä.** "Kyse on myös laajemmasta kehityksestä. Yhteinen päämäärä on sivistys, joka on ainakin minulle iso ja tärkeä johtotähti. **Innovaatiot** ja **talous** syntyvät koko yhteiskunnan fiksuudesta, luovuus on sen ymmärtämistä, mihin yhteiskunnan osa-alueita tarvitaan. Sosiaaliset innovaatiot ovat yli puolet meidän taloudesta – se miten me jeesitään toisiamme. Kansanopistoilla on iso paikka sivistysarvoissa." Kritiikin Uutiset 2.3.2013.)

Onko pyrkimyksenä löytää yhteisymmärrystä? Hyvää tahtoa löytyy joka leiristä, mutta viime kädessä rahan annetaan ratkaista. Tekeekö opistotoiminnan arvokkaana esittäminen alasajon helpommaksi viedä läpi? Toimiiko se kontrastina, jossa oikeutus tulee uhrin arvosta; näin tärkeää asiaa emme uhraisi, ellei olisi aivan pakko. Paneelissa ei esimerkiksi ollenkaan kyseenalaistettu säännöllisesti esille tulevaa kysymystä, onko kansanopistojen aika ohi. Ei myöskään puhuttu järjestämisluvasta vaikka se on konkreettinen asia.

Pietikäinen myös painotti, että nyt **eletään viimeistä** H-hetkeä: "Opistosta on selvitystyö meneillään, ja siitä järjestetään ylimääräinen kokous hallintoneuvostossa. **Meillä pitää olla** vedenpitäviä lukuja, **meidän pitää tietää** mitä kustannukset ovat ja mitä **meiltä odotetaan** tulevaisuudessa. Korkotaso tulee nousemaan, kaikki kulut yhteenlaskettuna tässä **eletään kestävyysvajeessa**. 90-luvun laman jälkeen **en suosittelen** sulkemaan silmiä tältä asialta. Kun **eduskunnan puolelta nyt on talkoissa mukana porukkaa**, toivotaan että hallitukseltakin saadaan toisenlainen vastaanotto. Toivon että asianosaiset ottavat yhteyttä vaikka muhun, jos tulee uusia ideoita. Yritetään kaiken saatavissa olevan tiedon pohjalta löytää kaikki keinot, joilla opisto saadaan pelastettua." (Kritiikin Uutiset 2.3.2013.)

Tässäkin puheessa luodaan vaikutelmaa kiireestä. Miksi ei ole tai ole ollut aikaa miettiä? Vahva tukeutuminen talousdiskurssiin ja muistutus siitä, että talous viime kädessä ratkaisee. SP esittää vaatimuksen vedenpitävistä luvista, vrt. kunnanjohtajan vastaava kommentti. Eikö KVS voi itsenäisesti päättää, mihin panostaa? Faktuaalistaminen oman/yhteisen kokemuksen avulla viittaamalla 90-luvun lamaan. Kestävyyssvaje² on talouspolitiikassa käytetty termi, joka kuvaa julkisen talouden velkaantumista tilanteessa, jossa julkiset menot kasvavat väestön ikääntymisen takia. Valtiovarainministeriön määritelmän mukaan ”kestävyyssvaje tarkoittaa, paljonko julkisen talouden rahoitusasemaa tulisi parantaa välittömästi, jotta julkisen talouden velkaa ei tarvitsisi lisätä, kun väestön ikääntyminen alkaa kasvattaa julkisia menoja. Kestävyyssvaje muodostuu kolmesta tekijästä: nykyisen julkisen velan tulevista korkomenoista, julkisen talouden nykyisestä alijäämästä sekä tulevien alijäämien nykyarvosta.” Keihin SP viittaa puhuessaan eduskunnan talkoissa mukana olosta? Käykö kansaedustajien mukanaolo paneelissa todisteeksi siitä, että kaikki tehtävissä oleva Oriveden Opiston pelastamiseksi on tehty?

Suoninen (2016, 53–60) sanoo erojen ja yhtäläisyyksien etsimisen luontevaksi tavaksi tunnistaa merkityssysteemejä. Paneelissa yhteisenä asiana esitettiin halu ratkaista Oriveden Opiston ongelma. Ongelmana nähtiin taloudellinen kannattamattomuus. Ja kun ongelma on näin määritelty, ja syylliset löydetty poissaolevista, on helppo perustella jo tehdyt ratkaisut samoihin talouden argumentteihin tukeutuen: myydään rakennukset ja annetaan kiinteistökulut jonkun toisen hoidettavaksi. Myyntiargumenttina se ei kuitenkaan liene kovin hyvä. Rakennusten myyminen ei ratkaise Oriveden Opiston ongelmaa. Vapaan sivistystyön arvoa ja opiston perinteitä ei kukaan kyseenalaista, mutta opiston pelastaminen nähdään eri tavoin, konkreettisesti tai symbolisesti. Toisille juuri sijainti on merkityksellinen niin perinteiden, kuin Oriveden elinvoiman säilyttämisen kannalta. He haluavat pelastaa Orivedellä yli sata vuotta toimineen opiston miljöön mukaan lukien. Paneelin jäsenten enemmistön mielestä säilyttämiskriteeri toteutuu nimen säilyttämisellä ja pelastamiseksi riittää, että brändi elää – hyödyn voi nauttia joku muu. Brändin, vaalimisen ja säilyttämisen varjolla brändin hyöty on siirtymässä pois Orivedeltä, eikä jatkossa hyödytä ainakaan taloudellisesti Orivettä. Kannattavuus ja keskittäminen ovat tänä päivänä talousdiskurssin teesejä. Niiden taustalla on koko yhteiskunnan

läpäisevä uusliberalistinen talousajattelu, ja se jäsentää lähes kaikkea toimintaa nyky-yhteiskunnassa. Julkiseen hallintoon uusliberalistiset käsitteet on ujutannut New Public Managementin (NBM) mukainen tehokkuus- ja tuottavuusajattelu.

Interdiskursiivisuus ilmenee sivistysdiskurssin ja talousdiskurssin kilpailussa. Niitä ei suoran aseteta vastakkain, mutta talousdiskurssi vie voiton, koska pitää olla jalat maassa ja suhtautua ongelmiin pragmaattisesti ja hyväksyä talouden realiteetit ja lainalaisuudet, oli asia sivistyksellisesti ja humanista näkökulmasta miten tärkeä ja arvokas tahansa. Mietin, miten tulkita Pietikäisen puhetta, jossa hän vetoa taloudellisiin seikkoihin ja samalla kuitenkin voimakkaasti tuo esiin, miten arvostaa sivistystyötä. Löysin Jokisen ym. (2016, 49) esimerkistä maininnan antirasismipuheeseen aina liitetystä henkilökohtaisesta pahoittelusta ja että pragmaattinen realismi vapauttaa puhujan vastuusta tehdä asian hyväksi mitään. Pahoittelu kuuluu käytettyyn retoriikkaan.

Sanomisen tavoilla on todellisuutta konstruoiva merkitys. Käytettiin paljon passiivia, jonka avulla asioiden kulkuun saa vääjäämättömyyttä (vrt. markkina-voimadiskurssi). Me-muotojen käyttämisellä voi tavoitella yhteisöllisyyttä, yhteistä vastuuta ja sitoutumista, välttämättömien päätösten hyväksymistä ja niihin sopeutumista. KVS:n edustajat pitäytyivät rooleissaan ja annetuissa subjektipositioissa. Vain Hjerppen tilojen tarvetta koskevan kriittisen kommentin voi ajatella olevan ristiriidassa KVS:n yleisen linjan kanssa. Sisäinen ristiriita näytti Hjerppen edullisessa valossa. Minkälaista valtaa käyttää reportaasin kirjoittaja? Odotin Kritiikin Uutisilta ehkä nimensä mukaan kriittisempää ja kyseenalaistavampaa otetta KVS:n edustajien lausumien esittämiseen.

Taloudelle ja talouden lainalaisuuksille on annettu itsenäinen ja faktuaalinen asema tilanteen kehittymisessä. Ei voi hallita/estää? Mietin, mikä olisi se entä jos -kysymys? Kaikki halusivat pelastaa Oriveden Opiston. Keskustelijat kuitenkin ymmärtävät pelastamisen kukin omalla tavallaan. Reportaasin perusteella sai sen vaikutelman, että järjestetty paneeli oli lähinnä vain yleisöä varten järjestetty esitys, mutta jossa kellään ei ollut aikomustakaan tehdä mitään tai ainakaan antautua aidosti rakentavaan keskusteluun mahdollisista muista vaihtoehdoista.

Adressi Oriveden Opiston pelastamiseksi luovutettiin kesäkuussa 2013 KVS:n hallintoneuvostolle ja hallitukselle. Tällöin allekirjoittaneita oli 3686.

Adressilla tavoiteltiin opiston säilymistä Orivedellä ja adressi saavutti tavoitteensa eli opisto säilyi, joskin vain väliaikaisesti.

4.3 Uudeksi ylläpitäjäksi Ahlmanin koulun säätiö

4.3.1 Orivesi goes Ahlman

Kansanvalistusseura piti päätöksensä luopua opiston ylläpidosta ja se liitettiin Tampereella toimivaan Ahlmanin ammatti- ja aikuisopistoon, jota ylläpitää yksityinen Ahlmanin koulun Säätiö. Oppilaitos tarjoaa yli 18 -vuotiaille toisen asteen ammatillista ja aikuiskoulutusta. Kansanvalistusseura luovutti kansanopiston ylläpitämisluvan Ahlmanin koulun Säätiölle, jolloin Oriveden Opisto siirtyi liikkeen luovutuksena 1.1.2015 Säätiölle. Samalla Oriveden Opiston olemassaolo itsenäisen kansanopistona päättyi. Olisiko paneelikeskustelun perusteella voinut ajatella toisenlaista lopputulosta?

KVS tiedottaa ePressissä (<https://www.epressi.com/>) 8.10.2014:

Ahlmanin ammattiopisto ja Oriveden Opisto yhdistyvät Pirkanmaalle synty uusi monialainen osaamiskeskus, kun Ahlmanin ammattiopisto ja Oriveden Opisto yhdistyvät. Oriveden Opisto liitetään Ahlmanin ammattiopistoon 1.1.2015. Vastuu koulutustoiminnasta siirtyy Ahlmanin koulun säätiölle. Oriveden Opiston nykyinen ylläpitäjä on Kansanvalistusseura.

- Ahlmanin tavoitteena on luoda Itä- ja Pohjois-Pirkanmaan alueelle maaseudun elinvoimaisuutta vahvistava koulutusyksikkö osana opiston työelämän palvelu- ja kehittämistehtävää, sanoo Säätiön johtaja, rehtori Tarja Hovila.

Yhdistymisellä turvataan vapaan sivistystyön ja lukiokoulutuksen jatkuminen Orivedellä. Samalla opiston koulutustoiminta monialaistuu.

- Vuodenvaihteen jälkeen Ahlmanin koulun Säätiö vastaa sekä koulutustoiminnasta että henkilöstöstä. Kummankin oppilaitoksen henkilökunta kannattaa yhdistymistä, sanoo Oriveden Opiston rehtori Kaisa Väyrynen.

Oppilaitosten ylläpitäjät ovat neuvotelleet yhdistymisestä viime kesästä saakka. Opetusministeriön rakenne- ja rahoitusuudistus **kannustaa** oppilaitoksia aiempaa isompiin ja monialaisempiin yksiköihin, joissa vapaa sivistystyö sekä ammatillinen koulutus kohtaavat. Yhdistymisellä turvataan monipuolisen ja tasokkaan koulutuksen jatkuminen ja kehittäminen sekä Orivedellä että Tampereella. (ePressi 3.10.2014.)

Tiedote antaa varsin valoisan kuvan tulevaisuudesta. Sanojen yhdistäminen ja yhdistyminen käyttö tosin antaa kuvan tasa-arvoisemmasta liitosta kuin mistä oli kyse. Huomio kiinnittyy myös aktiiviin lauserakenteeseen, jolla opetus-

ministeriön uudistuksen sanotaan kannustavan oppilaitoksia isompiin yksiköihin, joissa vapaa sivistystyö ja ammatillinen koulutus kohtaavat. Kannustamiseen liittyy tietynlaista pakottamista. Kannustaminen on linjassa ja seurausta OKM:n rakenne- ja rahoitustyöryhmän vuoden 2014 ehdotuksiin ylläpitäjälähtöisesti toteutettavista rakenteellisista uudistuksista, joissa ylläpitäjiä niin ikään kannustettiin täyttämään taloudelliset edellytykset ylläpitämisluvan peruuttamisen uhalla. Oriveden Opiston rehtori kertoo kummankin oppilaitoksen henkilökunnan kannattavan yhdistymistä. Tällä ehkä pyritään antamaan vaikutelma, että kannattaminen olisi varauksetonta, mutta mitä muita vaihtoehtoja henkilöstöllä käytännössä voisi olla? Sama onnistumisesta ja valoisasta tulevaisuudesta kertova viesti sisältyy KVS:n ePressissä 31.10. 2014 julkaisemassa yhdistymisen vahvistumisesta kertovassa lehdistötiedotteessa, jossa yhdistyminen nimetään pilotiksi, jolla turvataan vapaan sivistystyön koulutuksen jatkuminen Orivedellä. Mukaan liitetään myös lukiokoulutuksen jatkumisen turvaaminen Orivedellä. Samalla tiedotteessa kuitenkin paikallisuus laajennetaan tarkoittamaan Pirkanmaata paikallisen näkökulman alkaessa tulla abstraktimmaksi.

Opetus- ja kulttuuriministeriö (OKM) hyväksyi Oriveden opiston yhdistämisen Ahlmanin koulun säätiön kokonaisuuteen. Samalla Kansanvalistusseura luopuu opiston ylläpitämisestä Orivedellä. Yhdistymisen myötä Pirkanmaalle syntyy uusi monialainen osaamiskeskus, jossa kohtaavat kansanopiston, lukion ja ammatillisen koulutuksen opiskelijat.

Yhdistyminen **toimii pilottina** koko vapaan sivistystyön kentälle, jota Opetusministeriön rakenne- ja rahoitusuudistus kannustaa aiempaa isompien ja monialaisempiin yksiköihin. Tavoitteena on saada vapaa sivistystyö ja ammatillinen koulutus kohtaamaan.

Pirkanmaan järjestelyillä **turvataan** monipuolisen ja tasokkaan koulutuksen jatkuminen ja kehittäminen sekä Orivedellä että Tampereella. Samalla turvataan vapaan sivistystyön ja lukiokoulutuksen jatkuminen Orivedellä. Ahlmanin koulun säätiölle siirtyvät myös opiston kiinteistöt.

Kansanvalistusseuran toiminnanjohtaja Tapio Kujala sanoo yhdistymisen olevan **lottovoitto Oriveden kaupungille** ja alueen elinvoimaisuudelle.

Mahdollisuuksia vielä laajempaa opistokokonaisuuteen on olemassa. - Järkevää yhteistyötä pitää tehdä, jotta tulevaisuuden koulutusympäristöjä voidaan kehittää. **Perinteet ja koulutuksen rakenteet eivät saa estää** sitä. Opiston tiloihin mahtuu vielä lisää opiskelijoita. Siksi olisi luontevaa, jos Oriveden kaupungin lukio ja vaikkapa kansalaisopisto yhdistettäisiin jatkossa uuteen monialaiseen opistoon. (ePressi 31.10.2014.)

Yhdistämisen vertaaminen lottovoittoon on metafora, johon lukija toivoisi konkreettisempia perusteluja kuin avautuvat mahdollisuudet. Tämänkaltaisilla lausumilla voidaan myös pohjustaa vastinetta mahdolliselle tulevalle kritiikille

mahdollisuuksien käyttämättä jättämisestä, jos pilotti jostain syystä epäonnistuu. Miksi Oriveden kaupungin lukion tai kansalaisopiston liittämistä ei ole aikaisemmin pidetty luontevana ja eteenpäin viemisen arvoisena asiana? Opiston säilyttämistä ajaneiden perinteiden merkitykseen vetoaminen kuitenkin mitätöidään samoin kuin tarve ja perusteet vapaan sivistystyön kentän erilaisten koulutusmuotojen olemassaololle enää tulevaisuudessa.

Kaisa Väyrynen: Oriveden Opisto voisi antaa puitteet maahanmuuttajien koulutukseen

[– –] Oriveden Opiston pian eläkkeelle jäävän rehtorin Kaisa Väyrysen mukaan Opisto on valmis antamaan puitteet maahanmuuttajien koulutusta varten, **mikäli kaupunki aktivoituu** asiassa.

Opetusneuvoksen arvonimen juuri saaneella Väyrysellä oli aikanaan keskeinen rooli maahanmuuttajakoulutuksen kehittämisessä Vantaan aikuisopistossa, jossa hän ennen 3-vuotista Orivesi-pestiään ehti toimia esimies- ja johtotehtävissä 30 vuotta.

Kolme vuotta Oriveden Opiston rehtorina toiminut Väyrynen jäi joululta ensin vapaille, maaliskuussa hän jää eläkkeelle.

Työntäyteinen rupeama Opiston rehtorina on ollut antoisa.

– Kaikki on lopulta sujunut hyvin pienistä vastoinkäymisistä huolimatta.

Voionmaa-kuvion kaatuminen oli valtava pettymys, mutta sitten tuli Ahlman.

Vuosi on menty tällä konseptilla, ja olen ollut tyytyväinen, Kaisa Väyrynen pohtii. (Oriveden Sanomat 22.12.2015.)

Opistolla nähdään vapaan sivistystyön uusi tehtävä maahanmuuttajien kouluttamisessa mahdollisuutena, joskin toimijuus asiassa jätetään kunta-päättäjien kontolle. Rehtorin kommentti mukailee KVS:n toiminnanjohtajan lottovoitto-komenttia eikä aiempien lehtiartikkelien valossa anna kuvaa, että opiston roolin neuvotteluissa tai toimijana Oriveden Opiston tulevaisuutta koskevissa päätöksissä olisi ollut kovinkaan vahva. Aluksi kurssitoiminta jäikin Orivedelle, mutta muutokset jatkuivat ja 20.9.2016 annetun lehdistötiedotteen mukaan opetus Orivedellä päätettiin lopettaa kokonaan.

Ahlmanin koulun Säätiön hallitus on kokouksessaan 19.9. päättänyt keskittää Säätiön ammatillisen ja vapaan sivistystyön opetustoiminnan Tampereen kampukselle syksyyn 2018 mennessä. Päätöksen taustalla ovat koulutukseen kohdistuvat rahoitusleikkaukset sekä niistä seuraava tarve tehostaa toimintaa ja leikata kustannuksia. Ratkaisun tavoitteena on mahdollistaa opetustoiminnan jatkuminen aiemmassa laajuudessaan ja turvata henkilöstön työpaikat. (Lehdistötiedote 20.9.2016)

Keskittämisen perusteluna vedotaan koulutukseen kohdistuneisiin rahoitusleikkauksiin. Keskittäminen saa oikeutuksen siitä, että sen avulla turvataan

työpaikkoja, mikä kuuluu talousdiskurssin perusteeseihin. Aamulehti kuitenkin kertoo, että kaikkien työpaikat eivät säilyneet.

Yllätyspotkut: Ahlmanin ammattiopiston rehtori irtisanottiin – tuki opetuksen jatkamista Orivedellä
13 vuotta Ahlmanin ammatti- ja aikuisopiston rehtorina työskennellyt Tarja Hovila irti-sanottiin tehtävästään Ahlmanin koulun säätiön hallituksen kokouksessa 19. syyskuuta.
Irtisanominen astui voimaan välittömästi ilman työssäolovelvoitetta ja ilman yhteistoiminta-menettelyjä.
Samassa hallituksen kokouksessa päätettiin siirtää Oriveden opiston vapaan sivistystyön koulutus Ahlmanin Veisun kampukselle Tampereelle syyslukukauden 2018 alusta lukien.
Hovila valmisteli yhdessä Oriveden opiston eläkkeelle jääneen rehtorin Kaisa Väyrysen kanssa opetustoiminnan jatkoa, johon liittyi olennaisesti Orivedellä toimineiden linjojen jatkaminen paikkakunnalla.
Ahlmanin koulun säätiön hallituksen puheenjohtaja, Virtain kaupungin hankepäällikkö Heidi Tanhua kiistää, että Hovilan irtisanomisella ja Oriveden opiston toiminnan siirrolla Tampereelle olisi yhteyttä keskenään.-
En voi kommentoida henkilökysymyksiä julkisesti, sanoo Tanhua [– –]
(Aamulehti 28.9.2016.)

Ilmeisesti kokouksen asialista on edennyt uutisoidussa järjestyksessä, eli irtisanomisesta on päätetty ennen päätöstä siirtää Oriveden Opiston toiminta kokonaan Tampereelle, vaikka irtisanotun rehtorin tekemä opetustoiminnan Orivedellä jatkumisen valmistelutyö mitätöityikin vasta siirtopäätöksen tekemisen myötä. Otsikossa päätökset on liitetty toisiinsa ja yhteyttä lukijan silmissä vahvistaa loppuun lisätty yhteyden kiistävä viranomaisen lausuma, vaikka viesti on päinvastainen. Utisen saamissa kommentoissa irtisanominen nähdään Ahlmanin sisäisenä valtapelinä. Tällöin henkilöiden edustamien asioiden merkitys voi jäädä toissijaiseksi.

4.3.2 Uusi pelastamiskampanja - uusikaan ylläpitäjä ei sitoudu

Huolimatta siitä, että Aamulehden uutisessa luotiin mielikuvaa rehtorin irtisanomisen ja opetuksen Orivedeltä pois siirtämisen mahdollisesta yhteydestä toisiinsa, opetuksen siirto uutisoitiin seuraukseksi valtionhallinnon toimenpiteistä, jonka edessä rationaalinen toimija on joutunut tekemään ratkaisunsa. Syy etäännytetään ja syylliseksi nimetään valtiontaloudessa tehdyt rahoitusleikkaukset. Toisessa uutisessa kansanliike vaatii päätöksen uudelleenarviointia eettisten ja taloudellisten perusteluiden osalta. Sivistyspuhe on väistynyt ja hegemonisen talousdiskurssin rinnalle on nostettu eettisiä arvoja punnitseva

moraalidiskurssi. Onko oikein tehdä päätökset pelkästään taloudellisin perustein? Kansalaisliike vetoaa säätiön hallitukseen moraalisiin perustein, koska päätösten lainmukaisuutta ei voi kiistää. Kansalaisliike lauserakenteen subjektina viestii joukosta ihmisiä, joilla on yhteinen mielipide.

Kansanopisto: Oriveden brändi ajetaan alas – vapaa sivistystyö ammattiopetussäästöjen maksumieheksi

Orivedellä otettiin tyrmistyksellä vastaan päätös Oriveden opiston siirtämisestä 2018 osaksi Ahlmanin kampusta. Oriveden keskustaan jää tyhjilleen 8 000 neliötä opiston kiinteistöjä.

Ahlmanin koulun säätiön päätös lopettaa vuonna 2018 opetus maan-kuulussa Oriveden opistossa on tyrmännyt täysin orivesiläiset. (Aamulehti 1.10.2016.)

Oriveden Opisto: Vapaa kansalaisliike vaatii keskeytystä siirtoon

Kansalaisliike järjestää mielenilmaisun Oriveden opiston edustalla tiistai-
11. lokakuuta kello 17.30. Paneelikeskustelu alkaa opistolla samaan aikaan.

– – Oriveden opiston toiminnan jatkon puolesta taisteleva vapaa kansalaisliike vaatii kaikkien Tampereelle siirtoon tähtäävien valmistelujen keskeyttämistä välittömästi.

Siirto on kansalaisliikkeen mukaan arvioitava eettisiltä ja taloudellisista perusteluiltaan uudelleen.

Vapaa kansanliike on varma, että Ahlmanin koulun säätiö voi jatkaa yhteistä kehittämistä Oriveden kaupungin ja muiden paikallisten koulutusalan toimijoiden kanssa.

– – Opiston idyllisen kampusalueen säätiö aikoo myydä. – –

Ahlmanin koulun säätiön toimitusjohtaja Timo Jaakkola on ilmoittanut julkisesti, että perusteena opiston yllättäen tehdylle siirrolle ovat ammatillisen koulutuksen valtionosuusleikkaukset, jotka pienentävät Ahlmanin säätiön ammatillisen koulutuksen valtionosuuksia 500 000 eurolla.

Vaje aiotaan kansanliikkeen mukaan kattaa siirtämällä Oriveden opisto Tampereelle.

– – Kansanvalistusseura myi toiminnan Ahlmanin koulun säätiölle sitä varten, että toiminta pystyy säilymään Orivedellä. Kauppatilanteessa on toimittu luottaen siihen, että toiminta jatkuu Orivedellä. – –

- Pyydämmekin, että säätiön hallitus harkitsisi asiaa vielä uudelleen ja tekisi uuden omaehtoisen päätöksen asiassa.

(Aamulehti 8.10.2016.)

Opetuksen lopettamispäätös ymmärrettävästi kuitenkin yllätti ihmiset Orivedellä ja siihen reagoitiin eri tahoilla. Oriveden Sanomien uutisointi tuo esiin paikallisen näkökulman. Myös kaupunginjohtaja kritisoi päätöstä pitäen säätiön toimintaa lyhytjänteisenä. Aiemmin KVS:n paneelikeskustelussa kaupunginjohtajan peräänkuuluttamat vakuudet sitoutumisesta asettuvat ymmärrettävään valoon kaupungin päätöksenteon näkökulmasta.

Oriveden Opiston siirtoaikheet tyrmistyttävät

[– –] Oriveden Opiston siirtoaikheet Tampereelle saavat kovaa kritiikkiä muun muassa niin Oriveden kaupunginjohtajalta Juha Kuusistolta, Opiston entiseltä rehtorilta opetusneuvos Kaisa Väyryseltä kuin kirjailija Risto Ahdilta.

- Tuntuu oudolta ja lyhytjänteiseltä, että vajaa pari vuotta sitten Ahlmanin koulun säätiö halusi Oriveden Opiston osaksi toimintaansa ja yhdessä kaupungin kanssa Ahlman näki potentiaalia ja kehittämismahdollisuuksia täällä ja lisäksi vielä säätiö juuri osti kiinteistöt, sitten ei olekaan yhtäkkiä tahtoa jatkaa Orivedellä, Kuusisto ihmettelee. [– –]
(Oriveden Sanomat 27.9.2016.)

Oriveden Opiston puolustajia kutsutaan mielenilmaukseen

– – Opiston on pysyttävä Orivedellä, ja kansanopistolupa on Oriveden!

– Pitäisikö Orivedellä hiljaa tyytyä Ahlmanin säätiön päätökseen. Se osti Opiston kiinteistön elokuussa 2016 ja päätti luopua siitä 19.9.2016.

Pitäisikö meidän luovuttaa yksi suomalaisen kulttuurielämän tärkeimmistä maamerkeistä pois? Mielestäni ei, kirjoittaa Tiina Kuisma sosiaalisessa mediassa.

– Minua myös järkyttää Ahlmanin säätiön menettelytapa ja se, kuinka Oriveden Opistoa, Orivettä paikkakuntana ja sen ihmisiä voidaan kohdella näin. Eikö vain vähän aikaa sitten hyvässä luottamuksessa tehdyillä päätöksillä ole mitään luottamuksen suojaa? Kuisma kysyy.

Mielenilmaisu, jonne kaikkia Opistosta huolta kantavia kutsutaan, alkaa huomenna tiistaina 11.10. kello 17.30 Opiston edustalla.

Ahlmanin säätiö järjestää samaan aikaan Klemettisalissa keskustelutilaisuuden, jonka aiheena ovat Oriveden Opiston ja Ahlmanin koulun säätiön toimintaa koskevat suunnitelmat.

(Oriveden Sanomat 10.10.2016.)

Jälkimmäisessä uutisessa kansanliikkeen puheessa korostuu nyt moraalidiskurssi. Säätiön katsotaan menetelleen kunniattomasti. Mutta kansalaisliikkeen saama tuki voi jäädä vähäiseksi, kun ihmisiä pyydetään apuun vetoamalla siihen, että Orivettä ja orivetisiä on kohdeltu väärin. Ahlman säätiön järjestämästä paneelikeskustelun sisällöstä ei löytynyt uutista, joten keskustelutilaisuudessa käytyä moraalidiskurssia ei voi arvioida. Siirtopäätöksen seurauksena Oriveden kaupunki kuitenkin vetäytyi kumppanuudesta kaavaillussa kiinteistöyhtiössä ja otti aikalisän. Kiinteistöt ovat olemassa Orivedellä ja ne ovat Ahlmanin säätiön omistuksessa.

Orivesi ei halua kiinteistöjä

Oriveden kaupunki ei lähde Ahlmanin koulun säätiön kumppaniksi kiinteistöyhtiöön, joka käsittäisi Oriveden Opiston tiloja. Kaupunginhallitus katsoi, ettei kaupungilla ole tarvetta Opistolta vapautuville tiloille. Kaupunki on aiemmin ilmaissut kiinnostuksensa lähteä mukaan keskinäiseen kiinteistöyhtiöön, joka mahdollisesti muodostettaisiin Klemetti-salista. Ahlmanin koulun **säätiön ilmoitettua Oriveden Opiston kaikkien toimintojen siirtämisestä** Tampereelle on **kaupungin kiinnostus kiinteistöyhtiöön** kuitenkin **hiipunut**. Oriveden Opiston kiinteistöt siirtyivät

Ahlmanin koulun säätiölle elokuussa. Pian tämän jälkeen säätiö kertoi siirtävänsä kaikki opiston toiminnot Tampereelle. Kiinteistöjen omistus jää kuitenkin Ahlmanille. Nyt kiinteistöt ovat myynnissä. (Oriveden Sanomat 15.11.2016.)

Ahlmanin verkkosivuilla olleen Kesän 2017 Oriveden opistoa koskevan kurssi-tiedotteen mukaan päätöstä toimeenpannaan päätetyssä aikataulussa. Houkuttimena kerrotaan idyllin helposta saavutettavuudesta. Se nimittäin löytyy vain viiden kilometrin matkan päästä Tampereelta.

Juhannuksen jälkeen kurssit siirtyvät Tampereelle Ahlmanin tilan kauniisiin maisemiin. Tila on vain viisi kilometriä Tampereen kaupungin keskustasta. Paikalle on helppo tulla niin bussilla kuin omalla kyydillä.

4.4 Opistolaisten mietteet opistonsa alasajosta

Julkisuudesta poissa ollut keskeinen ryhmä on opiston henkilöstö, joiden elämään alasajo konkreettisesti vaikutti. Pyysin Oriveden Opiston henkilökuntaan kuuluneilta kirjoitelmia siitä, miten he kokivat alasajon. Saamani kuvaus heijastaa Oriveden Opistossa alasajon aikaan olleen henkilökunnan tunteja. Kuvauksessa on kertomuksen tapahtumarakenne eli se on tapahtumakulun kuvaus, joka vastaa kysymykseen mitä on tapahtunut (Heikkinen 2018, 172). Henkilöstö oli saanut toistamiseen pettyä ylläpitäjänsä päätökseen. Seuraavat lainaukset ovat Oriveden Opiston henkilöstön edustajan (OO) kirjoitelmasta.

Vuonna 2014 Kansanvalistusseura, Suomen **vanhin ja arvovaltaisin** sivistysjärjestö, **päätti** luopua kuvataide-, musiikki- ja sanataideopetusta tarjoavasta Oriveden Opistosta ja keskittää toimintansa ulkomaille. Tämän **päätöksen** se teki tilanteessa, jossa suomalaisen sivistyksen ja kulttuurin elinmahdollisuuksia muutenkin oltiin kaventamassa **valtion** toimesta. Tilanteessa, jossa suomalaisen nuorison – etenkin poikien kulttuurinharrastus ja lukutaito olivat kääntyneet alasuuntaan. (OO 2017.)

Aloitus käyttää strategiaa, jossa korostaa KVS:n moraalista velvollisuutta toimia ensisijaisesti suomalaisen sivistyksen ylläpitämiseksi ja edistämiseksi alkuperäisen toiminta-ajatuksensa mukaisesti. Kontrastia lisätään korostamalla Kansanvalistusseuran eturivin asemaa sivistysjärjestönä ja toteamalla, että kun uhka toiminnalle tulee oman maan sisältä, valtion toimesta, KVS:n pitäisi keskittää voimansa suomalaisen kulttuurin elinmahdollisuuksien turvaamiseksi eikä tähdätä toimintaa ulkomaille.

Kansanvalistusseuran **päätös** oli suuri pettymys **henkilökunnalle**, joka oli rakentanut laadukasta opinahjoa pakottavaan yhteiskunnalliseen tarpeeseen. **Emme** voineet ymmärtää, miksi sivistysjärjestö, joka oli aikanaan perustettu suomalaisilla rahoilla kotimaisen nuorison avustamiseen ja tukemiseen, näki yllättäen tarpeelliseksi siirtää fokuksensa muualle: myyttiseen Beetlehemien kaupunkiin, sikäläisen journalismikoulutuksen tukemiseen.

Se oli pettymys myös opiskelijoille, uusille ja niille vanhoille, jotka olivat ponnistaneet kohti sivistys- ja taide-elämän ammatteja nimenomaan juuri Orivedeltä, kansanopistosta. (OO 2017.)

Tekstistä välittyä pettymyksen aiheuttama moraalinen närkästys ja isänmaallinen eetos. Ollaan ylpeitä omasta opistosta ja sen toiminnasta. Tekstissä käytetään sanoja *päätti* ja *päätös*, mikä viittaa siihen, että KVS olisi toisinkin voinut päättää. Päätös nähdään pikemminkin valintana kuin vaikkapa taloudellisen pakon sanelema. Taloudesta puhumista pidetään sopimattomana sivistysarvojen yhteydessä. Sivistys on arvo- ja tahtokysymys. KVS:n fokukseen valitsemaa kohdetta ei nähdä yhtä tärkeänä, mikä tekee arvostelun helpommaksi. Monikon ensimmäisen persoonan käyttämisellä viestitään, että mielipide on kaikkien yhteinen.

Kansanvalistusseura oli antanut osviittaa kulttuurinäkemysiensä väljähtymisestä jo vuonna 2013 lopettamalla ylläpitämänsä Etäopiston, tilanteessa, jossa digitaalinen media oli nousemassa yhä vain tärkeämmäksi sosiaalisesti ja pedagogiseksi kanavaksi toisistaan etäällä asuvien ihmisten välillä. Kansanvalistusseuralla oli Etäopistossa hallussaan valmis brändi ja opinahjo työssäkäyvien, kokopäiväkoulutuksissa opiskelevien ja maaseudulla syrjässä asuvien sivistämiseen. KVS päätti **ilman perusteluja** luopua tuosta ajan hermolla elävästä sosiaalista media hyödyntävästä opinahjosta, ja samalla menetettiin laaja kirjo etämuotoista koulutusta yhteiskunnallisista aineista kielikoulutukseen, jotka olivat monille olleet ainoa mahdollisuus tutustua näihin aloihin. (OO 2017.)

KVS:n aiemmat toimet, esimerkiksi päätös luopua etäopistosta, nähdään merkiksi Oriveden Opiston edustamien kulttuuristen arvojen hylkäämisestä. Ilmeisesti viestintään ei panostettu Etäopistosta luopumisen yhteydessä, koska asia nostetaan esille. Toimiva brändi ja olemassa olevat resurssit jätettiin käyttämättä *ilman perusteluja*. Voinee kuitenkin perustellusti olettaa, että kansanopistoissa ollaan selvillä valtionhallinnon viimeaikaisista päätöksistä ja niiden vaikutuksista vapaan sivistystyön oppilaitosten ylläpitäjiin. Etäopistosta luopumisen arvostelun voi tulkita niin, että sitä pidettiin virheenä sekä strategisesti että taloudellisessa mielessä.

Yleinen käsitys henkilökunnan keskuudessa oli, että Kansanvalistus-seuran ei olisi tarvinnut minkään järkiperustelujen nojalla luopua valtakunnallisesti merkittävästä vapaan sivistystyön koulutuksestaan. Koulutus oli laadukasta, ja eri alat täydensivät toisiaan. Opiston talous oli kunnossa ja ylimääräisiä avustuksia saatiin vuosikymmenien ajan sekä valtiolta että yksityisiltä rahoittajilta – suuriakin summia. Vaikka niin **väitettiin**, oppilaitoksessa ei ollut liikaa tyhjää tilaa, kuin ehkä avarilla käytävillä ja melko harvoin käytössä olleessa juhlasalissa, kuten luonnollista onkin. Jos **KVS olisi malttanut** odottaa pari vuotta, se olisi saanut lavean digitaalisen pelialan täydentämään koulutustarjontaansa alan, joka nykyään voi hyvin ja kasvaa opiston uuden ylläpitäjän suojeluksessa. (OO 2017.)

Yleinen käsitys -sanapari on yksi esimerkki faktuaalistamisstrategioista. Enemmistön käsityksellä katsotaan olevan painoarvoa. Kirjoituksessa kiistetään niin talouden heikkous kuin tilojen väitetty vajaakäyttökin. Vapaa sivistystyö elää muun yhteiskunnan kulloistenkin trendien mukaan, niitä seuraten, ja toiminnan sopeuttaminen ottaa aina aikansa. Pitkän ajan kuluessa sisäistetty ja ehkä tiedostamaton erilaisena kouluna identifioidun kansanopiston tapa ajatella ei anna liikkumavaraa nähdä asiaa laajemmasta perspektiivistä.

Kansanvalistusseura on **malliesimerkki** siitä, miten kansallisesti ja kansainvälisesti merkittävä instituutio voi rappeutua, kun se on **ajautunut** sellaisen ihmisten johdettavaksi, joilla ei ole aikaa, halua tai kykyä arvokkaaseen tehtäväänsä. Historiantutkimus tulee osoittamaan, mitä näistä ominaisuuksista KVS:n korkeimmalta johdolta puuttui vuosina 2012 – 2014, kun se määrätietoisesti lähti kalvamaan **meidän kaikkien suomalaisten** yhteistä henkistä omaisuutta, merkittävää sivistys- ja taideoppilaitosta, Oriveden Opistoa. (OO 2017.)

Moraalipuhe kohdistetaan Kansanvalistusseuran johdolle nimeämättä ketään. Näin pyritään suojautumaan mahdollisilta ikäviltä seurauksilta. Ainoa tarkennus tehdään määrittämällä aika, jolloin tehdyt päätökset ovat johtaneet Oriveden Opiston alasajoon. Alasajon katsotaan olleen Kansanvalistusseurassa tavoitteena eikä suinkaan syntyneen sivutuotteena muihin tavoitteisiin pyrittäessä.

Suuri pettymys opiskelijoille ja henkilökunnalle, laajat tuntiopettajajoukot mukaan lukien, oli sekin, että **Oriveden kaupunki** ei halunnut pelastaa maineikasta kansanopistoa ottamalla sen ylläpidettäväkseen. Miksi ei, siitä historiantutkimus ottakoon selvän. Monissa suomalaisissa kunnissa ja kaupungeissa kansalaisopisto ja kansanopisto on yhdistetty toimivaksi vapaan sivistystyön kokonaisuudeksi, mutta mämmiläläisille tämä malli ei kelvannut. Eipä silti, Oriveden kaupunki (lue: kaupungin johto ja suurin osa luottamushenkilöistä) on aina muutenkin suhtautunut nihkeästi ja torjuvasti maineikkaaseen opistoonsa. Se on ollut kenties liian valtakunnallinen ja kansainvälinen sopiakseen ahtaaseen itäpirkanmaalaiseen ajattelukuvioon. (OO 2017.)

Myös kaupunki saa oman osuutensa kritiikistä. Käytetään tunnelatautunutta *halunnut*-verbiä ja haluttomuus henkilöityy kuntapäittäjiin ja kaupunginjohtajaan. Muiden kuntien tapaan Oriveden hallintosäännön mukaan kaupunginjohtaja johtaa kaupunginhallituksen alaisena kaupungin hallintoa, taloudenhoitoa ja muuta toimintaa. Kaupunginjohtaja vastaa asioiden valmistelusta kaupunginhallituksen käsiteltäväksi ja toimii kaupunginhallituksen esittelijänä. Opiston arvoa ei ymmärretä, vai onko niin, että opistossa on eletty kuplassa.

Syksyllä 2014 Oriveden Opiston pelastajaksi ilmoittautui tamperelainen Ahlmanin koulun Säätiö, joka myös sai seuraavana vuonna haltuunsa yhden Suomen merkittävimmistä ja tunnetuimmista kansanopistoista. Oriveden kaupunkia ei näytä yhtään haittaavan päätös, että opiston toiminta myös siirretään Tampereelle. Ja kuuluisan arkkitehdin Bertil Strömmerin suunnittelema päärakennus **jää tyhjänä paikoilleen** kuin haamulinna ja sen sivurakennukset autiota hautausmaata täydentäviksi kalmankammioiksi. Oriveden kaupungille jää se, minkä se ansaitsee. Oriveden Opiston taide- ja pelikoulutuksien opiskelijoita odottaa vilkas ja antoisa elämä Pohjoismaiden suurimman sisämaakaupungin, merkittävän kulttuurikaupungin Tampereen keskustan liepeillä. Ehkä näin oli tarkoitettu? (OO 2017.)

Teksti pyrkii osoittamaan opistoväen, entiset ja uudet opiskelijat mukaan lukien, yksimielisesti pitävän myös uuden ylläpitäjän, Ahlmanin koulun säätiön, ratkaisuja opiston suhteen kyseenalaisina, moraalisesti tuomittavina ja lyhytnäköisinä. Ahlmania sitovat sen oma historia ja perinteet, ja kun pidempiaikaista sidettä Oriveden Opistoon ei ole ehtinyt syntyä, on lopettamispäätös helpompi tehdä. Toimilupa on hyödyke, josta halutaan ensisijaisesti taloudellista hyötyä. Muistetaan kuitenkin, että Oriveden Sanomissa 15.11.2016 olleen uutisen mukaan Oriveden kaupunki reagoi Ahlmanin päätökseen opetuksen pois siirtämiseen Orivedeltä vetäytymällä kiinteistöyhtiöhankkeesta.

Analysoitu teksti on väkevä kannanotto ja osoittaa, että alasajo on nostanut pintaan voimakkaita tunteita. Tekstistä voi löytää aikaisemmissa tutkimuksissa (esim. Jokinen ym.) havaittuja oppilaitosmuodon historiasta kumpuavia käsityksiä kansanopiston sivistystehtävästä ja sen mittaamisesta. Vapaan sivistystyön oppilaitoksissa ei ole koettu tarpeelliseksi tai relevantiksi mitata tuotettua sivistyshyötyä. Hyödyn on katsottu ilmenevän välillisesti pidemmän aikavälin vaikutuksina yhteiskunnassa. Näitä vaikutuksia on arvioitu Wider benefits –tutkimuksessa. Onko mahdollista tämäntyyppisillä tutkimuksilla vakuuttaa päättäjät niin kauan kuin heidän päätöksiään ohjaa lyhyen aikavälin

tulosvastuu? Kansanopistolla on myöskin ollut oma kulttuurinen kontekstinsa, johon kuuluu kansanopistopedagogiikka ja internaatti. Tekstissä olemassaolon oikeutus perustellaan menneisyydellä ja perinteikkyydellä. Mutta tuodaan esiin myös valmius ja halu muutokseen ja yhteistoimintamahdollisuuksiin paikallisella tasolla, esimerkkinä yhdistymiseen kansalaisopiston kanssa, mutta nämäkin päätökset ovat olleet muiden kuin opiston käsissä.

5 YHTEENVETO, POHDINNAT JA JOHTOPÄÄTÖKSET

5.1 Tutkimuksen tulokset

Tutkin, millaisia merkityksiä Oriveden Opiston alasajolle rakentui verkossa julkaistun uutisoinnin pohjalta. Aineistona käytin hakusanalla Oriveden Opisto löytyneitä lehtiartikkeleja ja lehdistötiedotteita sekä Pelastakaa Oriveden Opisto! –adressia ja adressin keskustelukommentteja. Ylläpitäjän päätös luopua Oriveden Opistosta loi asetelman, jossa opiston säilyttämistä puolustavat nousivat julkisesti vastustamaan päätöstä pyrkimyksenä saada päätös muuttumaan ja opisto säilymään Orivedellä. Näin kategorioiksi määrittyivät Oriveden Opistoa ylläpitävä taho ja Oriveden Opiston säilyttämisen puolustajat.

Ketkä sitten edustivat osapuolia alasajosta mediassa käytävissä diskursseissa? Julkisessa mediassa äänensä halusi kuuluviin ja omasta aloitteestaan esiintyvät Oriveden Opiston säilyttämisen puolustajat. He määrittivät itse subjektionsa. Sen sijaan ylläpitäjän edustajat esiintyvät julkisuudessa pikemminkin olosuhteiden pakosta ja asemastaan johtuen annetusta subjektionsa käsin.

Ne, joita alasajo konkreettisimmin koski, eli Oriveden Opiston henkilöstöön kuuluvat ja kuuluneet, eivät esiintyneet mediassa, eivät olleet osallisena julkisessa keskustelussa, eivätkä myöskään olleet tätä tutkimusta aloittaessani valmiita astumaan esiin. Tämä kertoo myrskyn silmässä olevien subjektionsa ja toimijuuden haavoittuvuudesta. Analysoitavana ollut saamani kirjoitelma kuitenkin paljastaa, miten voimakkaasti opiston alasajoon reagoitiin ja ylläpitäjän toimintaa arvosteltiin ankarasti. Uutisissa Oriveden Opistoa edusti rehtori. Oriveden kaupunkiin kohdistettiin odotuksia niin opiston Orivedellä säilyttämistä puolustavien kuin ylläpitäjänkin suunnalta, mutta kaupungin toiminta ei mediassa näyttäytynyt opistoasiassa proaktiivisena.

Puolustajat olivat opistossa aiemmin työskennelleitä ja siellä eri aikoina opiskelleita ihmisiä. Puolustajat avasivat nettiadressi kerätäkseen nimiä opiston säilyttämisen puolesta osoittaakseen, ei pelkästään, miten tärkeänä he opiston säilyttämisen Orivedellä näkivät, vaan myös vedotakseen ylläpitäjän aikanaan sopimuksessa antamaan sitoumukseen opiston säilyttämisestä. Adressin tekstiä, tiedotteita ja keskustelukommentteja käytin aineistona, josta etsin Oriveden Opistoon liitettyjä merkityksiä. Kommenteissa julki tuodut merkitykset mukailivat paljolti 2014 julkaistusta historiikista jo lukemiani määritelmiä opistosta. Oriveden Opisto oli satavuotisen olemassaolonsa aikana muotoutunut monialaiseksi taideopistoksi, jota on kulttuuripiireissä pidetty kansanopistojen lippulaivana, jossa tarjotaan laadukasta kuvataiteen, musiikin ja kirjoittamisen opetusta. Oriveden Opisto oli puolustajille henkilökohtaisesti omana opinahjona tärkeä ja opiston luoma perinne nähtiin niin paikallisesti kuin myös valtakunnallisesti kulttuurisesti merkittävä ja tuleville polville säilyttämisen arvoisena. Arvo kiinnitettiin olemassaolon jatkuvuuteen, ”että muutkin ymmärtävät, mistä puhun”. Puolustajat olivat oppineet puhumaan Oriveden Opistosta brändinä ja tähän brändiin kuului laadukkaan opetuksen lisäksi siellä opiskelleiden mielestä olennaisena osana opiston sijainti Orivedellä ja paikan miljöö, 1920-luvulla syntynyt lammen henki, jota ei voi siirtää muualle. Lammen henki ilmentää grundvigilaista internaattipedagogiikkaa. Lisäksi puolustajat nostivat esille opiston tärkeän seutukunnallisen merkityksen.

Mitä ilmeisimmin adressin julkaisun ansiosta ylläpitäjä järjesti paneelikeskustelun, jonka tarkoituksena kerrottiin olevan pohtia keinoja Oriveden Opiston pelastamiseksi. Paneelista julkaistussa reportaasissa kuvattiin, miten ylläpitäjä perusteli päätöstään luopua opiston ylläpidosta. Varteenotettavia ehdotuksia opiston pelastamiseksi ei ollut valmisteltu eikä esitetty, vaan otsikosta poiketen ylläpitäjä huolimatta tiedossa olevasta ja tunnustetusta opiston kulttuurista arvosta ja merkityksestä pyrki faktuaalistamisstrategiaa käyttäen perustelemaan luopumisensa syyt pelkästään talousdiskurssista tutuista karua kieltä puhuvista taloudellisista tunnusluvuista johtuvaksi.

Paneelissa tuotettiin uusi brändidiskurssi. Itse opiston pelastamisen sijaan alettiinkin puhua brändin säilyttämisestä. Ylläpitäjä ei katsonut olevan edellytyksiä perua päätöstä luopua Oriveden Opiston ylläpidosta. Keinoksi tehdyn päätöksen loppuun saattamiseksi, toteuttamiseksi ja toteutukselle siunauksen

saamiseksi tuli lupaus säilyttää brändi. Foulcalt esittää diskurssin strategisena kenttänä, jossa taktikat siirtyvät puolelta toiselle. Brändipuhe valjastettiin nyt palvelemaan ylläpitäjän tavoitetta. Sen avulla pohjustettiin brändin siirtäminen Ahlmanin säätiölle. Opiston Orivedellä säilyttämistä puolustavat olivat puhuneet brändistä sisällyttäen siihen olennaisena osana paikan. Nyt paikka irrotettiin brändistä ja samalla opiston rakennukset muuttuivat brändille taakaksi, josta piti hankkiutua eroon.

Tutkin diskurssianalyysin keinoin Oriveden Opistolle ja opiston tarjoaman opetuksen säilyttämiseksi annettuja merkityksiä ja miten merkityksiä konstruointiin. Puolustajat reagoivat ylläpitäjän päätöksiin, joten tutkin opiston kohtalosta päättävien julki tuomia perusteluja alasajolle ja niiden faktuaalistamistapoja. Faktuaalistamisen tapoja etsin käyttämällä hyväksi Juhilan nimeämiä faktuaalistamisstrategioita ja niille annettuja tunnusmerkkejä. Aineistostani löysin kaikkien Juhilan kuvaamien strategioiden käyttöä kummallakin osapuolella, mutta painotukset ja diskurssit, joissa niitä käytettiin, olivat erilaiset. Merkityksiä tuotettiin ja jäsennettiin tukeutuen joko sivistys- tai talousdiskurssiin, joista jälkimmäinen sai paneelikeskustelussa hegemonisen diskurssin aseman. Puolustajat ammensivat sivistysdiskurssista ja vetosivat perinteen tärkeyteen. Heidän käyttämässään strategioissa koroistui itse todettuun vetoava strategia ja sosiaalisiin normeihin tukeutuva strategia. Päättäjät puolestaan tukeutuivat talousdiskurssiin käyttäen vaihtoehtomuusstrategiaa ja kvantifioivaa strategiaa. Oravakankaan tutkimuksen käsittein ylläpitäjän kehyksenä painottui koulutuspoliittinen kielipeli, koska pyrkimyksenä oli täyttää OKM:n asettamia tavoitteita. Puolustajien kehyksenä toimi kasvatuksellinen kielipeli, johon kuuluu sivistysarvojen korostaminen.

Opiston säilyttämistä puolustavien itse määrätty subjektipositio näyttäytyi poleemisena. Päättäjillä oli aseman tuoma tunnistettava subjektipositio, joka tuki heidän toimuuttaan, mutta myös määritteli toimintakontekstille rajat ja toiminnalle normit. Puolustajat argumentoivat vapaan sivistystyön kulttuurisessa kontekstissa sivistysdiskurssin käsittein, ylläpitäjät käyttävät talousdiskurssin ontologiaa. Merkityssystemit eivät kohdanneet, koska niiden ihanteet ja arvot eivät kohdanneet. Interdiskursiivisuus ilmeni talous- ja sivistysdiskussin keskenään kilpailevien ihanteiden kieltämisenä. Talousdiskurssin kehystä käyttävät tunnustivat kyllä sivistykselliset arvot, mutta ne voidaan uhrata tai niitä

on syytä tarkastella kriittisesti ajassa toisin kuin talouden arvoja, jotka ovat määräävässä asemassa rationaalisia ratkaisuja tehtäessä. Vastaavasti sivistysarvoja korostavat pitävät talouden argumentteja toissijaisina suhteessa sivistyksen merkitykseen.

Miten opiston alasajosta käyty diskurssi on kytköksissä yhteiskunnan ja ylläpitäjän arvoihin? Kansanopistot eivät perinteisesti ole olleet osa virallista koulutusjärjestelmää. Yhdistämällä kansanopistot muihin koulutusmuotoihin ne tulevat osaksi virallista koulutusjärjestelmää ja vapaa sivistystyö joutuu hakemaan oikeutuksen markkinatalouden järkipäisestä hyötyajattelusta. Käsitteen sivistys kannattajat ovat vastustaneet valistuksen hyötyajattelua, mutta joutuvat sopeutumaan liikkeenjohdolliseen yrityskulttuuriin. Sivistysvaje ja sivistyshyöty määritellään kilpailukyvyyn mittareilla mitaten, euroina.

5.2 Johtopäätökset

Ojasen tekstin mukaan monet Oriveden Opiston rehtoreista näyttävät lähteneen huonon ilmapiirin takia. Ensimmäinen jäi kiinni taloudellisista väärinkäytöksistä, joskin toki tunnustettiin myös opiston hyväksi tehty panos. Taloudellisia kriisejä on ollut tämän tästä. Osa on ollut itse aiheutettuja, osa on liittynyt koulutuksen kentällä tapahtuneeseen murrokseen ja valtionavun määräytymisperusteiden muutoksiin, joista on aina seurannut kriisi kansanopistokentällä. Vaikka Ojanen painottaa kirjoittamassaan historiikissa opiston historiaa henkilöhistorian sijaan, kina ja näkemuserot ylläpitäjän ja opiston johdon välillä tuli tekstissä vähän väliä esille. Sama ilmiö näyttää toistuneen historiikin jälkeisenä aikana. Näyttää siltä, että niin opiston vaiheissa kuin Kansanvalistusseuran päätöksissä moni asia on riippunut kulloinkin päättämässä olleista henkilöistä ja heidän keskinäisistä suhteistaan. Tästä esimerkkinä niin Oriveden Opiston siirtyminen Kansanvalistusseuran omistukseen kuin pois sen omistuksesta. Omistajan edustajan näkemys on myös alasajossa ollut määräävä asia, ja mitä kauemmaksi päätöksenteko kohteesta siirtyy, sitä helpommin päädytään valtataistelu-asemiin, jolloin paikalliset merkitykset väistyvät.

Kuusela on todennut, että vaikka yhteiskunta tuotetaankin yksilöiden tekojen seurauksen, ei yhteiskunnan toimintaa ole tarkoituksenmukaista palauttaa vain yksilöihin. Ihmiset saavat tai ottavat erilaisia toimijapositioneja ja

toiminta määräytyy sekä tilannetekijän että normin mukaan ja asenne valitaan kulloisenkin tilanteen ja kontekstin mukaan. Gergen kuitenkin on todennut myös petollisuuden lisääntyvän moninaisiin totuuksiin perustuvassa yhteiskunnassa. Ihminen voi samanaikaisesti joutua toimimaan ristiriitaisissa positioissa, puun ja kuoren välissä. Valintojen kaikkia seurauksia voi olla vaikea ennustaa.

Oriveden kaupungin ja kaupunkilaisten suopeus paikkakunnalla sijaitsevaan suomalaisen kulttuurielämän lippulaivaan on vaihdellut, mutta opiston merkitys paikkakunnan elinvoimalle on kuitenkin aina ymmärretty sekä päättäjien että kuntalaisten keskuudessa. Oriveden Opiston vaiheet ja kohtalo on kytköksissä opiston ylläpitäjän ja yhteiskunnassa kulloinkin vallitseviin arvoihin ja päämääriin. Tänä päivänä on kysymys siitä, pärjäämmekö ilman valinnanvapautteen perustuvaa vapaan sivistystyön organisaatioiden tarjoamaa kansansivistystä pelkästään työmarkkinoita palvelemaan ammattikasvatukseen keskittymällä. Opetus- ja kulttuuriministeriö ajaa rationaalista asialinjaa, kansanliike romantisoi. Sivistyksellä on kussakin ajassa erityiset haasteensa ja jännitteensä, ja on rohjettava kysyä, mitkä ne kulloinkin ovat (Ojanen 2011, 14–15). Muutosten läpiviemisessä liiallinen avoimuus harvoin tuo ongelmia. Päättäjillä on kuitenkin taipumus valmistella ja tehdä vaikeimmat päätökset salassa viestinnän vaikeuden ja hitauden vuoksi. Viestintää kuitenkin on tärkeässä roolissa muutoksen tekemisessä ensin siedetyksi, sitten ymmärretyksi ja lopulta hyväksytyksi.

Tutkimukseni lähtökohtana oli alunperin saada kuuluville muutoksessa mukana olleitten ääni ja subjektiivinen kokemus Oriveden Opiston kohtalosta, nostaa yleisempään tietoisuuteen ehkä jotain sellaista, mikä ei muuten tulisi laajemmin tietoon. Tämä kokemus odottaa edelleen vuoroaan tulla kuulluksi. Mutta opettajatkin elävät Gergenin mainitsemissa useissa todellisuuksissa ja jäseninä muissakin ontologisissa todellisuuksissa kuin Oriveden Opiston todellisuudessa. Heidän käsityksensä voivat muuttua olosuhteiden muuttuessa ja ajan kuluessa. Tutkimukseen sisältyvän aineiston perusteella kuitenkin voi huomata, että opistolaisten näkemys oman toimintansa tarpeellisuudesta on vahva ja Oriveden Opiston tapauksessa henkilöstön käsitys tilanteen toivottomuudesta ja järkevästä ratkaisusta tilanteen korjaamiseksi poikkesi ylläpitäjän käsityksestä. Osapuolet tunnistivat ja tunnustivat toistensa argumentit, mutta priorisoivat niitä eri tavalla. Tuotetuista diskursseista ei

löytynyt sellaista interdiskursiivisuutta, joka aidosti vahvistaisi yhteistä arvopohjaa ylläpitäjän ja opistolaisten näkemyksen välillä.

Valtakunnan tasolla tarkasteltuna Oriveden Opiston yhdistäminen Ahlmanin ammattiopistoon ei ole ainutlaatuinen ratkaisu. Vuosien 2004 ja 2015 välisenä aikana kansanopistojen lukumäärä on laskenut 87:stä 76:een (12 %). Osa kansanopistoista on lopetettu kokonaan, osa on yhdistänyt voimansa. Osa kansanopistoista on Oriveden Opiston tavoin ollut mukana oppilaitosmuutorajoja ylittäneissä fuusioissa ja tällöin on kansanopisto paria poikkeusta lukuun ottamatta yhdistetty johonkin toisen asteen ammatillista koulutusta järjestävään organisaation. (Saloheimo 2016, 20; Harju 2016, 68–69.)

Oriveden Opiston viime vaiheet ovat osaltaan seurausta hallituksen käynnistämän rakennepoliittisen ohjelman toimeenpanosta. Valtionosuuksien leikkausten arvioitiin oleellisesti vaikuttavan vapaan sivistystyön oppilaitosten ylläpitäjien vakauteen ja OKM:n vapaan sivistystyön rakenne- ja rahoitusryhmä suositteli ylläpitäjiä arvioimaan kykynsä täyttää vaatimukset ammatillisten ja taloudellisten edellytysten osalta ja tarpeen vaatiessa yhdistämään toimintansa muihin saman koulutusmuodon, toisten vapaan sivistystyön koulutusmuotojen tai muiden alojen koulutusmuotojen yhteyteen. (OKM 2014:25.) Oppilaitosfuusioita on tehty toimintakyvyn ja tehokkuuden parantumiseen vedoten. Fuusioista muodostuu trendi, jossa tehty fuusio legitimoii seuraavan ja normalisoi keskittämisen jo ennen kuin tiedetään, saavutettiinkö se, mitä tavoiteltiin. Päälimmäiseksi yhteiseen muistiin jäivät perusteluina kulujen karsimistarpeet ja keskittämisen edut, kun palvelut halutaan viedä sinne, missä muutkin palvelut ja ihmiset ovat. Työnjako purkautuu. Maaseudulle perustetut kansanopistot viedään kaupunkiin.

Liittämällä Oriveden Opiston vaiheet isompaan viitekehykseen ja vapaan sivistystyön diskurssiin ja käsitteisiin voi hahmottaa asioiden monisyisyyttä. Näitä käsitteitä ovat uusliberalistinen (koulutus)politiikka, vapaan sivistystyön ajassa muuttuva sivistystehtävä, kansanopistojen ja kansanopistopedagogiikan rooli yhtäältä kysyntään vastaajana ja toisaalta kysynnän herättäjänä.

Tutkittavan ilmiö oli prosessi, joka näytti etenevän vaiheittain. Ensin pelastettavana oli Oriveden Opisto. Pelastamistarve perusteltiin perinteikkyydellä ja Oriveden Opiston vahvan ja hyvämaineisen brändin olemassaololla. Brändi nousi tutkimuksessa olennaiseksi asiaksi. Brändiä oli rakennettu 100

vuotta. Opistolaiset katsovat luoneensa Oriveden Opiston brändin, jossa laadukas opetus yhdistyy paikkaan. Aineiston perusteella monen mielestä Oriveden Opiston brändiin on kuulunut olennaisena osana paikka, sijainti nimenomaan Orivedellä, pienellä paikkakunnalla. Siihen on sisältynyt miljö ja lammen henki, internaatti. Kaikki kietoutuvat brändissä yhteen. Haluttiin säilyttää brändi, mutta brändi ei suojannut Oriveden Opistoa. Kun halutaan säilyttää brändi, mitä halutaan säilyttää? Tämän tutkimuksen tarpeeseen riittänee Wikipedian määritelmä brändistä:

Brändi on tavaramerkin ympärille muodostunut positiivinen maine...
Brändin identiteetti on ne mielleyhtymät, joita brändin luoja pyrkii vahvistamaan.
Ja sitten se suuri paljastus, joka aina aika-ajoin tuppaa brändistä höpötellessä ihmisiltä unohtumaan. *Brändin rakentamisen tehtävä on kasvattaa myyntiä nyt ja tulevaisuudessa.*

Brändi muuttui tai muutettiin kauppatavaraksi. Ylläpitäjänä pitkään toiminut Kansanvalistusseura hyödynsi yllä olevan määritelmän sisältämää ajatusta brändistä ja käänsi alun perin säilyttäjien käyttämän argumentin omaksi edukseen. Tuotettiin uudensisältöinen brändidiskurssin, jossa Oriveden Opiston brändistä riisuttiin pois itse opisto ja tavoitteeksi asetettiin tuon riisutun brändin säilyttäminen tai sen muiston vaaliminen Oriveden Opiston pelastamisen sijasta. Mitä voisi opiston puolustaja siinä vaiheessa sanoa, kun ylläpitäjä lupaa, mitä on pyydetty, eli säilyttää brändin, olkoonkin, että sen sisältö ei enää ole pyytäjän tarkoittama? Ulkopuolinen ei eroa välttämättä heti huomaa. Alkuperäinen brändi jää mieleen niille, jotka ovat olleet sen vaikutuspiirissä. Entä, kun heitä ei enää ole? Brändi muuttuu muistoksi ja lammen henki haihtuu.

Brändiä tärkeämpi houkutin uudelle ylläpitäjälle lienee kuitenkin ollut toimilupa ja sen tuoma mahdollisuus lisärahoituksensaamiseen. Toimilupaa ei juurikaan aineiston mediaosuudessa käsitelty ennen kuin se oli jo siirtynyt Ahlmanin haltuun. Toimilupa ei vaadi brändiä, se on itsesään houkutteleva. Ahlman sai haluamansa toimiluvan kylkiäisenä brändin.

Mikä loppujen lopuksi oli kansalaistoiminnan rooli? Kansalaistoiminta näyttäytyi hidasteena, mutta ei varsinaisena esteenä vallanpitäjille. Kansalaisliike voi nostaa ajamansa asian julkisuuteen, mutta siltä puuttuu positio neuvotteluosapuolena.

Henkilökunta sopeutuu muutokseen. Yksilön on psyykkisesti terveellistä hyväksyä muutos ja suhtautua siihen myönteisesti. Uutisoimalla parantuneista ja uusista mahdollisuuksista tarjoavista olosuhteista voidaan vielä jälkikäteen vaikuttaa merkityksiin ja vähentää opiston säilyttämisen puolesta kampanjoineiden pettymystä ja turhautumista. Yhdelle Orivedellä opettajana toimineelle se on tuonut henkilökohtaisella tasolla hyviä asioita elämään.

Oriveden Opiston kuvataiteen koulutuspäällikkö **Sampsa Virkajärvi** on yksi niistä opettajista, jonka asemapaikka vaihtui Orivedeltä Tampereelle. Hän tuntee muutosten keskellä haikeutta, mutta ilmassa on myös uuden alkua.

- Olen loppujen lopuksi tyytyväinen, että muutos tapahtui. Uskon, että saamme enemmän synergiaetua, kun olemme Tampereella. Myös eläinten läheisyys on inspiroivaa, ja haaveilen jo lähimaidosta, josta voi valmistaa maalien sideaineena käytettävää kaseiinia, Virkajärvi kertoo. Erityisen iloinen hän on uusista kuvataiteen tiloista, jotka kunnostettiin Ahlmanin vanhaan konehalliin.
- Orivedellä kuvataiteen tilat eivät olleet lähelläkään tätä tasoa. Täällä meillä on valoa ja avaruutta. (Tamperelainen 3.6.2018.)

Tilaongelma ratkesi juohevasti, kun Ahlmanilta yllättäen löytyikin Tampereelta vajaakäytössä olleet tilat.

Oriveden opistolle löytyi lopulta helposti tilaa Ahlmanin kampukselta.

- Rakennuskanta on ollut vajaakäytöllä. (Tamperelainen 3.6.2018)

Oriveden Opiston puolustajille alasajon oikeutus legitimoitiin vielä kertaalleen käyttämällä talousdiskurssille tyypillistä kvantifioivaa ja vaihtoehdottomuusstrategiaa. Voinee todeta, että Oriveden Opisto joutui yhdeksi pelinappulaksi opetus- ja kulttuuriministeriön ohjaamassa oppilaitoskentän rakenneuudistuksessa, jossa ylläpitäjiltä edellytetään taloudellista ja toiminnallista tehokkuutta toiminta.

5.3 Tutkimuksen arviointi ja ajatuksia jatkotutkimuksesta

Lopputulos eli opiston kohtalo oli työn viimeistelyn aikaan tiedossa. Opisto on ajettu alas. Kohteena ollutta ilmiötä olisi mahdollista tarkastella monesta näkökulmasta ja tasosta. Sain huomata monen asian vaikuttaneen lopputulokseen ja alasajolle annettuihin merkityksiin. Jouduin pohtimaan, mitä minun tutkijana pitää tietää tai ymmärtää kontekstista. Konteksti liittyy asian taustan ja paikan hahmottamiseen. Taito hahmottaa konteksti on taitoa määrittää

tutkimusilmiö suhteessa johonkin ja kontekstuaalinen paikantaminen puolestaan ilmiön sijoittamista valittuihin yhteyksiin. Valinnat suuntaavat tutkimuksen sitoumukset. Konteksti ja teoreettiset sidokset mahdollistavat tulkinnan. (Laitinen 2010, 45.) Tutkimus toi ilmi osapuolten vaikeuden löytää yhteiset käsitteet ja diskurssi, kun analyysitaso oli asemien ja ryhmien välinen taso

Vaikka analyysi olisi kontekstisidonnaista, vaikutelma on tärkeässä roolissa tulkinnoissa. Tekstin tuottaja voi retoriikassaan ottaa huomioon mikä kulloisessa kontekstissa ja positiossa kuulostaa tai näyttää hyvältä. Lehtijutun kirjoittaja toimii enemmän tai vähemmän välittyvän vaikutelman moderaattorina. Asioiden kuvaaminen on epätäydellistä, ellei siihen kytkeydy jonkinlaista kategorisaatiota, ja kategorioiden tekeminen sisältää aina valintaa (Juhila & Jokinen & Suoninen 2012, 52). Tutkimuksessa tein kaksi kategoriaa sen mukaan, oliko suhtautuminen Oriveden Opiston säilyttämiseen Orivedellä. Puolustajien kategoria oli selvä, toiselle puolelle päätyivät ylläpitäjät. Onn yö selvää, että asetelma on yksinkertaistettu versio todellisuudesta. Sacks on esittänyt, että yksityisinä, ihmismielen sisäisinä pidetyt asiat voidaan nähdä sosiaalista järjestystä luovina tekoina (emt. 33). Oriveden Opiston säilyttämistä puolustava kansalaisliike loi sosiaalista järjestystä pyrkiessään haastamaan talousdiskurssin hegemoniaa. Adressilla oli seurauksia tuottava vaikutus.

Työstä tuli osittain narratiivi, jolla viittaan narratiiviseen tietämisen tapaan ja synteessin tekemiseen (vrt. Heikkinen 2018, 182). Kokosin yhteen tapahtumien kulkua ja Oriveden Opiston vaiheita ajalta, jotka johtivat ylläpitäjän vaihtumiseen. Tutkijana tiedostan tehneeni tulkinnat omasta kokemusmaailmastani käsin ja konsturoin mielikuvani sen pohjalta. Jotta lukija voisi arvioida tulkintojani, olen käyttänyt tekstissä runsaasti aineistolainauksia, jotta lukija voisi arvioida tekemiäni tulkintoja. Tämän vuoksi tutkimuksessa on myös suhteellisen laaja, joskaan ei täydellinen kansanopistokentän kuvaus.

Oriveden Opiston osalta opiston henkilöstöön kuuluvien oma kokemus alasajosta on edelleen kuulematta. Äänen antaminen heidän kokemukselleen auttaisi ymmärtämään, mitä prosesseja ne ihmiset kokevat, joiden työolosuhteisiin kajotaan heidän näkemystään sen kummemmin kuulematta. Yleisesti ottaen ei ole poikkeuksellista, että näin käy. Päättäjille työntekijä on yksi tuotannon tekijä. Mutta valmius ja halu oman kokemuksen kertomiseen ja jakamiseen on ehkä kypsynyt henkilöstöön kuuluneiden keskuudessa ja he

voivat nähdä kokemuksensa merkityksen kansanopistojen tulevaisuuden määrittelyä palvelevana ja antaa sen tutkijan käyttöön. Toki kokemus on jo muuttanut muotoaankin ja suhteutuu pitkälti siihen, mikä on kunkin nykytilanne.

Toiseksi kiinnostavaksi tutkimuskohteeksi nousee Oriveden Opiston brändi ja sen säilyminen ja säilyttäminen. Kuinka kauan brändi säilyy elävänä ja voiko sitä uusintaa? Kauanko Ahlman voi Oriveden Opiston brändiä hyödyntämällä markkinoida kurssejaan? Helmikuussa 2018 Ahlman markkinoi kesän kirjoittajakursseja käyttämällä ilmaisua ”tauttua Oriveden Opiston laatua”, jota nyt tarjolla Tampereella. Löysin Tamperelaisesta saman vuoden kesäkuussa julkaistun artikkelin, jossa kerrottiin järjestetystä Orivesi goes Ahlman - tapahtumasta. Siinä Oriveden Opisto siirretään historiaan:

Oriveden Opiston muutto Tampereelle on nyt loppusuoralla. Ensi syksystä lähtien kaikki Oriveden Opiston opetus tapahtuu Ahlmanin kampuksella Tampereella.

Muuttopäätös oli raskas, mutta välttämätön.

– Opiston merkitys Orivedelle oli kiistaton, mutta kiinteistökustannukset ja koulutuksen rahoitusleikkaukset olivat todellinen riski sekä Ahlmanille että Oriveden Opistolle, Ahlmanin koulun Säätiön hallituksen puheenjohtaja

Heidi Tanhua totesi Oriveden Opisto goes Ahlman -tilaisuudessa – – (Tamperelainen 3.6.2018.)

Talousasioihin palaamalla vahvistetaan muuton oikeutusta ja vaiennetaan viimeisetkin epäilijät. Näin oli pakko toimia. Toisaalta uskottavuus ja luottamus kärsisi, jos päätöksen tekijä jälkeinpäin esittäisikin jotain muuta ja epäilisi tekemiään päätöksiä julkisesti.

Jos potentiaalista tutkimuskohdetta lähestyy kansanopistoaatteen tasolla ja näkökulmasta, mieleen nousee kysymys kansanopistopedagogiikan tehtävästä ja sisällöstä tämän päivän yhteiskunnassa. Grundvigilainen opetusmenetelmä perustuu opettajan ja oppilaan keskinäisen vuorovaikutukseen, jossa pääasiana on syvälinen oppiminen. Kansanopistoliike pitää edelleen tärkeänä osana sivistyskäsitystään opiskelijakeskeistä elävän sanan pedagogiikkaa. Miten sen käy, jos tavoitteena on rakenne- ja rahoitustyöryhmän muistiossa (2014:25, 18) esitetty elinvoimainen koulutuksen ylläpitäjätverkko, jossa tavoitteena ylläpitäjämäärän pienentäminen edelleen myös vuodesta 2017 eteenpäin? Internaatti on kallis ylläpitää, samoin monimuotoisuus ylläpitäjätverkossa.

Kolmas kiinnostava asia olisi tutkia, miten näiden kahden erityyppisen koulutusorganisaation eli Oriveden Opiston ja Ahlmanin ammattioppilaitoksen, yhdistyminen on sujunut. Miten Ahlman on vaalinut ja ylläpitänyt Oriveden Opiston brändiä? Entä miten Kansanvalistusseuran uusi linja on muotoutunut ja miten se katsoo palvelevansa kansavalistusta tänä päivänä?

6 LÄHTEET

- Aaltonen, R. 1991. Fennomaanit kansansivistystyössä: Vapaan kansansivistystyön synty Suomessa. Teoksessa R. Aaltonen ja J. Tuomisto (toim.) Valistus, sivistys, kasvatus. Vapaan sivistystyön XXXII vuosikirja. Helsinki: Kirjastopalvelu, 10–29.
- Aamulehti 28.9.2016. Yllätyspotkut: Ahlmanin ammattiopiston rehtori irtisanottiin – tuki opetuksen jatkamista Orivedellä.
<https://www.aamulehti.fi/a/23963731> (haettu 25.1.2019).
- Aamulehti 1.10.2016. Kansanopisto: Oriveden brändi ajetaan alas – vapaa sivistystyö ammattiopetussäästöjen maksumieheksi.
<https://www.aamulehti.fi/a/23968958> (haettu 25.1.2019).
- Aamulehti 8.10.2016. Oriveden opisto: Vapaa kansalaisliike vaatii keskeytystä opetuksen siirtoon Ahlmanille. <https://www.aamulehti.fi/a/23987743> (haettu 25.1.2019).
- Alasuutari, P. 1999. Laadullinen tutkimus. 3. painos. Tampere: Vastapaino.
- Alasuutari, P. 2007. Yhteiskuntateoria ja inhimillinen todellisuus. Helsinki: Gaudeamus.
- Alatalo, A. & Ilén, P. 2005. Kansanopisto kokonaisvaltaisena oppimisympäristönä. Teoksessa S. Virtanen ja V. Marjomäki (toim.) Kansanopistokirja. Helsinki: Kansanvalistusseura, 104-108.
- Atjonen, P. 2015. Onko sivistyksen arviointi sivistynyttä? Teoksessa J. Pätäri, A. Turunen & A. Silvenius (toim.) Vapaa, vallaton & vangittu sivistystyö. Sivistystyön vapaus ja vastuu -pamfetti 2015. 56–63.
- Berger, P. & Luckman, T. 1994/1996. Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen. Suom. V. Raiskula. Helsinki: Gaudeamus.
- Burr, V. 2004. Sosiaalipsykologisia ihmiskäsityksiä. Suom. J. Vainonen. Tampere: Vastapaino.
- Brändi. <https://fi.wikipedia.org/wiki/Brändi>. (Haettu 25.1.2019).

- ePressi 8.10.2014 Ahlmanin ammattiopisto ja Oriveden Opisto yhdistyvät
<https://www.epressi.com/tiedotteet/kulttuuri-ja-taide/ahlmanin-ammattiopisto-ja-oriveden-opisto-yhdistyvat.html> (haettu 16.10.2018)
- ePressi 31.10.2014 OKM sinetöi Oriveden Opiston siirtymisen Ahlmanin koulun säätiölle
<https://www.epressi.com/tiedotteet/ruoka-ja-elintarvikkeet/okm-sinetoi-oriveden-opiston-siirtymisen-ahlmanin-koulun-saatiolle.html> (haettu 16.10.2018)
- Filander, K. 2010. Aikuiskasvatustiede oppikirjateksteissä. *Kasvatus & Aika* 4 (4) 2010, 91–120.
- Foucault, Mi. 2014. Parhaat. Suomentaneet Tapani Kilpeläinen, Simo Määttä ja Johan L. Pii. Tampere: Eurooppalaisen filosofian seura. Ranskankielinen alkuteos 1994.
- Hakkarainen, K. & Lonka, K. & Lipponen, L. (2005). Tutkiva oppiminen – Järki, tunteet ja kulttuuri oppimisen sytyttäjänä. 6.--7. painos. Porvoo: WS Bookwell.
- Harju, A. 2003. Yhteisellä asialla – Kansalaistoiminta ja sen haasteet. Helsinki: Kansanvalistusseura.
- Harju, A. 2016. Selvitys vapaan sivistystyön oppilaitosfuusioista ja yhteistyöverkostoista. Teoksessa L. Saloheimo ja A. Harju: Vapaan sivistystyön oppilaitosfuusiot. Helsinki: VST, 65–89.
<http://www.sivistystyo.fi/index.php?k=14730> (haettu 24.11.2016).
- Heikkinen, H. L. T., Huttunen, R., Niglas, K. & Tynjälä, P. 2005. Kartta kasvatustieteen maastosta. *Kasvatus* 36 (5), 340–354.
- Heikkinen, H. L. T. 2018. Kerronnallinen tutkimus. Teoksessa R. Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2*. Jyväskylä: PS-kustannus, 170–187.
- Heiskala, R. 1995. Talcot Parsons ja rakennefunktionalismi. Teoksessa R. Heiskala (toim.) *Sosiologisen teorian nykysuuntauksia*. Tampere: Vastapaino.
- Helsingin Sanomat, MieliPide 18.12.2012
<https://www.hs.fi/haku/?query=Oriveden+opistoa+ollaan+pelastamassa&category=&period=&order=new&altStartDate=&altEndDate=> (haettu 25.1.2019).
- Husa, S. 1995. "Foucaul'lainen metodi". *niin & näin* 3/1995, 42–48.

- Jokinen, A. 1999. Diskurssianalyysin suhde sukulaistraditioihin, teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen. Diskurssianalyysi liikkeessä. Tampere: Vastapaino, 37—53.
- Jokinen, A. & Juhila, K. 2016. Diskurssianalyttisen tutkimuksen kartta. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila ja E. Suoninen *Diskurssianalyysi*. Tampere: Vastapaino, 267–310.
- Jokinen, A. & Juhila, K. & Suoninen E. 1999. Diskurssianalyysi liikkeessä. Tampere: Vastapaino.
- Jokinen, A. & Juhila, K. & Suoninen, E. 2012. Kategoriat, kulttuuri & moraalijohdatus kategoria-analyysiin. Tampere: Vastapaino.
- Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. 2016. Diskursiivinen maailma. Teoreettiset lähtökohdat ja analyttiset käsitteet. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila ja E. Suoninen *Diskurssianalyysi. Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö*. Tampere: Vastapaino, 25–50.
- Jokinen, J. & Poikela, E. & Sihvonen, J. 2011. Sivistyshyöty ja sosiaalinen pääoma vapaassa sivistystyössä. Alfred Kordelinin Säätiö ja Vapaan sivistystyön Yhteisjärjestö r.y.
- Juhila, K. 2016. Miten tarinasta tulee tosi? Faktuaalistamisstrategiat viranomaispuheessa. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen *Diskurssianalyysi. Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö*. Tampere: Vastapaino, 145–178.
- Kangas, O. 1995 Rationaalisen valinnan teoriat. Teoksessa R. Heiskala (toim.) Sosiologisen teorian nykysuuntauksia. Helsinki: Gaudeamus, 63–87.
- Kansan sivistys liikkeessä ja Tutkimus liikkeeseen -aloite. Luonnos vapaan sivistystyön tutkimusohjelmaksi 19.8.2003.
http://www.sivistystyo.fi/doc/svv/Kansan_sivistys_liikkeessa.pdf
- Kansanvalistusseuran toiminta-ajatus.
<https://kansanvalistusseura.fi/kansanvalistusseura/esittely/> (haettu 15.2.2018).
- Kauhajoen evankelinen opisto. <http://www.keo.fi/opisto> (haettu 22.2.2018).
- Kauppila, J., Silvenius, A. & Jämsen, H. 2012. Sosiaaliset liikkeet ja aktiivinen kansalaisuus. Teoksessa J. Suoranta, J. Kauppila. H. Rekola, P. Salo ja M. Vanhalakka-Ruoho (toim.) Aikuiskasvatuksen risteysasemalla. Aducate Reports and Books No 3/2012. Tampere: Juvenes Print, 107–123.

- Karjalainen, J. 2012. Opisto ja opistolaisuus Peräpohjolan Opistossa. Teoksessa S. Keskinen, P. Salo & L. Saloheimo. Vapaus ja vastuu: Vapaan sivistystyön kehittämisen edellytykset. Kansanvalistusseura. Turku: Hansaprint, 128–161.
- Keskitalo-Foley, S. Komulainen, K. & Naskali, P. 2010. Risto Reipas riskinottaja. Koulutuspolitiikan tavoitteleva ihannekansalainen. Teoksessa S. Keskitalo-Foley, K. Komulainen, M. Korhonen ja S. Lappalainen (toim.) Yrittäjyyskasvatus hallintana. Tampere: Vastapaino. 15–36.
- Kirjastolehti 24.4.2013. Oriveden opiston kirjasto heitteillä? <http://kirjastolehti.fi/artikkelit/oriveden-opiston-kirjasto-heitteilla/> (haettu 5.9.2017).
- Kokko, H. 2010. Sivistyksen varhaista käsitehistoriaa. Kasvatus & Aika 4 (4), 7–23.
- Koskinen, H. 2005. Monet talot – monet tarinat. Teoksessa S. Virtanen ja V. Marjomäki (toim.) Kansanopistokirja. Helsinki: Kansanvalistusseura, 30–50.
- Kritiikin Uutiset 2.3.2013. Oriveden opistokriisi <https://www.kritiikinuutiset.fi/2013/02/03/oriveden-opistokriisi/> (luettu 11.9.2017)
- Kuusela, P. 2002. Sosiaalipsykologian maailmanhypoteesit. Tieteenalan historia ja sosiaalisen konstruktionismin muodot. Helsinki: Unipress.
- Kuusela, P. 2006. Rakenne, toimijuus ja realistinen yhteiskuntateoria. Teoksessa Pekka Kuusela ja Vuokko Niiranen (toim.) Realismin haaste sosiaalitieteissä. Helsinki: Unipress.
- KvaliMOTV Menetelmäopetuksen tietovaranto. <https://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>
- Laitinen, M. 2010. Kontekstin ja teorian hahmottamisen taito. Teoksessa J. Hurtig & M. Laitinen & K. Uljas-Rautio (toim.) Ajattele itse! Jyväskylä: PS-kustannus, 44–70.
- Manninen, J. 2010. Sopeuttavaa sivistystyötä? Aikuiskasvatus 30 (3), 164–174.
- Marjamäki, M. & Pekkola, P. 2006. Activity theory ”Toiminnan teoria” http://www.cs.tut.fi/~ihtesem/s2006/teoriat/esitykset/MarjamakiPekkola_toiminnan%20teoria_061106.pdf (haettu 16.9.2017)

- Marjomäki, V. 2005. Moniarvoisen yhteiskunnan sivistysliike. Teoksessa S. Virtanen ja V. Marjomäki (toim.) Kansanopistokirja. Helsinki: Kansanvalistusseura, 13–28.
- Matikainen, J. 2006. Asenteen oppiminen – kontekstuaalinen näkökulma. *Kasvatus* 37 (3), 276–279.
- Moilanen, P. & Rähä, P. 2018. Merkitysrakenteiden tulkinta. Teoksessa R. Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin. Jyväskylä: PS-kustannus, 51–72.
- Niemelä, S. 2005. Sivistyksen paluu tulevaisuuteen. Teoksessa S. Virtanen ja V. Marjomäki (toim.) Kansanopistokirja. Helsinki: Kansanvalistusseura, 312–329.
- Niemelä, S. 2011. Sivistyminen – sivistystarve, -pedagogiikka ja politiikka pohjoismaisessa kansansivistystraditiossa. *Kansanvalistusseura ja Snellman-instituutti*, 13-14, 102.
- Niiniluoto, I. 2006. Kriittinen tieteellinen realismi. Teoksessa Pekka Kuusela ja Vuokko Niiranen (toim.) Realismin haaste sosiaalitieteissä. Helsinki: Unipress.
- Ojanen, E. 2005. Kansa ja sen opistot. Teoksessa S. Virtanen ja V. Marjomäki (toim.) Kansanopistokirja. Helsinki: Kansanvalistusseura, 156–166.
- Ojanen, E. 2008. Sivistyksen filosofia. Helsinki: Kirjapaja.
- Ojanen, E. 2010. Asuuko henki lammessa? Oriveden opisto 1909—2009. Keuruu: Kansanvalistusseura.
- Ojanen, E. 2011. Arvot tosiasiat ja sivistys. teoksessa T. Jantunen ja E. Ojanen (toim.) Arvot kasvatuksessa. Helsinki: Tammi, 7—16.
- Ojanen, E. 2014. Valoa kansalle: 140 vuotta suomalaista sivistystä. Keuruu: Kansanvalistusseura.
- Opettaja 17/2013, 6.10.2013. Brändi säilytettävänä.
<http://content.opettaja.fi/epaper/20130426/28/index.html> (haettu 5.9.2017)
- OKM 2014:25. Vapaan sivistystyön rakenne- ja rahoitustyöryhmän muistio. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2014:25.
- OKM 2017:33. Vapaan sivistystyön uusi sivistystehtävä. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2017:33.
- OPM 3:2002. Parlamentaarisen aikuiskoulutustyöryhmän mietintö 3:2002. Opetusministeriö. vsyfi.virtual29.nebula.fi/doc/3parlam_aikkoultr.pdf (haettu 30.9.2017)

- Oravakangas, A. 2005. Koulun tuloksellisuus? Filosofisia valotuksia koulun tuloksellisuuden problematiikkaan suomalaisessa yhteiskunnassa. Jyväskylän yliopisto. Helsinki: Gummerus.
- Oriveden Opisto säilytettävä Orivedellä. Adressi 1.12.2012.
https://www.adressit.com/oriveden_opisto_sailytettava_orivedella (haettu 8.11.2018)
- Oriveden Opiston henkilöstön edustajan kirjoitelma 20.11.2017.
- Oriveden Sanomat 22.12.2015. Kaisa Väyrynen: Oriveden Opisto voisi antaa puitteet maahanmuuttajien koulutukseen.
<https://www.orivedensanomat.fi/kaisa-vayrynen-oriveden-opisto-voisi-antaa-puitteet-maahanmuuttajien-koulutukseen/> (haettu 15.10.2017).
- Oriveden Sanomat 27.9.2016. Oriveden Opiston siirtoaikheet tyrmistyttävät.
<https://www.orivedensanomat.fi/opiston-siirtoaikheet-tyrmistyttavat-paikkakunnalla/> (haettu 15.10.2017).
- Oriveden Sanomat 10.10.2016. Oriveden Opiston puolustajia kutsutaan mielenilmaukseen.
<https://www.orivedensanomat.fi/oriveden-opiston-puolustajia-kutsutaan-mielenilmaukseen/> (haettu 15.10.2017).
- Oriveden Sanomat 15.11.2016. Orivesi ei halua Opiston kiinteistöjä.
<https://www.orivedensanomat.fi/orivesi-ei-halua-opiston-kiinteistoja/> (haettu 15.10.2017).
- Patamaa, Hannu. Oriveden Opiston rehtori 2006–2012. Haastattelu 9.10.2017.
- Poikajärvi, H. 2014. Opinto-ohjaussuunnitelma monialaiseen kansanopistoon.
<http://www.evokes.fi/database/files/server/files/345>
- Rantala, J. 2012. Itsekasvatus ja ihmisyyys vapaan sivistystyön kerronnassa. Teoksessa S. Keskinen, P. Salo & L. Saloheimo (toim.) Vapaus ja vastuu: Vapaan sivistystyön kehittämisen edellytykset. Helsinki: Kansanvalistusseura, 12–43.
- Saaristo, K. & Jokinen, K. 2010. Sosiologia 1–4. painos Helsinki: SanomaPro.
- Saastamoinen, M. 2006. Minuus ja identiteetti tutkimuksen haasteena. Teoksessa P. Rautio ja M. Saastamoinen (toim.) Minuus ja identiteetti. Tampere: Tampere University Press, 138–169.
- Salo, P. 2012. Kansansivistystyö Suomessa ja muissa Pohjoismaissa. Teoksessa J. Suoranta, J. Kauppila, H. Rekola, P. Salo ja M. Vanhalakka-

- Ruoho (toim.) Aikuiskasvatuksen risteysasemalla. Aducate Reports and Books No 3/2012. Tampere: Juvenes Print, 125–137.
- Saloheimo, L. 2016. Opistosta oppimiskeskuksiksi. Esimerkkejä vapaan sivistystyön oppilaitosten rakenteellisesta kehittämisestä. Teoksessa L. Saloheimo ja A. Harju: Vapaan sivistystyön oppilaitosfuusiot. Helsinki: VST, 4–64.
- SARV Toimintasuunnitelma 2018.
<https://www.kritiikinuutiset.fi/wp-content/uploads/2016/12/Toimintasuunnitelma-2018.pdf> (haettu 22.11.2018)
- Sederlöf, H. 1984. Selvitys kansanopiston opiskelijain koulutus- ja uravalinnoista. Opetusministeriön työryhmien muistioita. 1984:40. Helsinki: Opetusministeriö.
- Sennett, R. 2002. Työn uusi järjestys. Miten uusi kapitalismi kuluttaa ihmisen luonnetta. Tampere: Vastapaino.
- Suoninen, E. (1999) Näkökulma sosiaalisen todellisuuden rakentumiseen. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila ja E. Suoninen *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino, 17–36.
- Suoninen, E. (2016) Kielenkäytön vaihtelevuuden analysoiminen. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila ja E. Suoninen *Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö*. Tampere: Vastapaino, 51–74.
- Suoranta, J. & Kauppila, J. & Salo, P. 2012. Aikuiskasvatus siltatieteenä. Teoksessa J. Suoranta, J. Kauppila, H. Rekola, P. Salo ja M. Vanhalakka-Ruoho Aikuiskasvatuksen risteysasemalla: johdatus aikuiskasvatukseen. Joensuu: Koulutus- ja kehittämisspalvelu Aducate, 11–19.)
- Tamperelainen 3.6.2018. Oriveden Opisto saa mieluisat tilat Tampereelta – näin muutto on sujunut.
<https://www.tamperelainen.fi/artikkeli/668079-oriveden-opisto-saa-mieluisat-tilat-tampereelta-nain-muutto-on-sujunut> (haettu 22.11.2018)
- Tuomela-Karp, P. 2005. Koulutustavaratalo, kulttuuritehdas vai oppimispaja. Teoksessa S. Virtanen ja V. Marjomäki (toim.) Kansanopistokirja. Helsinki: Kansanvalistusseura, 68–99.
- Tuomisto, J. 1991. Aikuiskasvatuksen peruskäsitteen historiallinen kehitys. Teoksessa R. Aaltonen ja J. Tuomisto (toim.) Valistus, sivistys, kasvatus. Vapaan sivistystyön XXXII vuosikirja. Helsinki: Kirjastopalvelu, 30–69.

Vapaa sivistystyö 2017 Helsinki: Opetushallitus.

http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/vapaa_sivistystyo(haettu 8.9.2017)

Vuorikoski, M. & Räsänen, M. 2010. Opettajan identiteetti ja identiteettipolitiikat hallintakulttuurien murroksessa. *Kasvatus & Aika* 4(4), 63—81.

VST Vapaan sivistystyön historia <http://www.sivistystyo.fi/index.php?k=14240> (haettu 3.9.2017)

Virre-palvelu <https://virre.prh.fi/novus/foundationSearch?execution=e2s6> (haettu 12.3.2019)

Värri, V-M. 2010. Kasvatuksen ihanteista ja päämääristä tässä ajassa.

Teoksessa T. Jantunen ja E Ojanen *Arvot kasvatuksessa*. Helsinki: Tammi,

Welton, M. 2005. *Designing the Just Learning Society*. NIAC.

Ylijoki, O-H & Aittola, H. (toim.) 2005. *Tulosohjattua autonomiaa. Akateemisen työn muuttuvat käytännöt*. Helsinki: Gaudeamus.

Hyvä Oriveden Opiston opettaja,

olen tekemässä Tampereen yliopistossa kasvatustieteen opinnäytetyötä (pro gradu), jossa käsittelen Oriveden Opiston alasajoa.

Tarkoituksena on tuoda esiin pitkään Oriveden opistolla työskennelleiden opettajien näkemykset ja kokemukset. Kysyn siis, mitä toiminnan lopettaminen Orivedellä on sinulle merkinnyt ja mitä ajatuksia se on sinussa herättänyt. Mikä on ollut opiston merkitys kirjoittamisen, kuvataiteen ja musiikin opetusta tarjoavana vapaan sivistystyön instituutiona.

Tämä opinnäytetyö on yritys antaa ääni niille näkökulmille, joita ratkaisuissa ei ehkä riittävästi tai ollenkaan otettu huomioon. Ehdotus tutkimusaiheeseen on tullut professori Anja Heikkiseltä.

Onko sinulla aikaa ja halua antaa oma kokemuksesi ja näkemyksesi Oriveden opistosta ja sen merkityksestä kertomuksen muodossa käyttööni?

Jos sinulla on kysyttävää tutkimuksen suhteen, vastaan mielelläni. Kerro myös, jos mieluummin haluat tai olisi helpompi suullisesti kertoa ajatuksistasi. Ja jos mieleesi tulee ihmisiä, joiden näkemyksen arvelet tuovan lisäarvoa tutkimukseeni, vihjeet ovat tervetulleita, koska itselläni ei ole henkilökohtaista kokemusta tai entuudestaan kontakteja Orivedelle, itse opistoon tai sen sidosryhmiin.

*Ystävällisin terveisin
Mirjami Ekholm*

Liite 2(1)

Kysymykset rehtoreille

Menit Oriveden Opistoon rehtoriksi vuonna xxxx. Millaiseen opistoon menit? Oliko tehtävä sellainen kuin odotit?

Mitä opiston tulevaisuus tuolloin näytti?

Miten Oriveden Opiston tulevaisuuteen suhtauduttiin?

Miten tulevaisuutta suunniteltiin ja mihin suuntaan opistoa kehitettiin?

Oliko näkemuseroja eri tahojen välillä?

Miten Kansanvalistusseura ylläpitäjänä oli mukana kehittämässä opistoa?

Miten sujui yhteistyö Kansanvalistusseuran kanssa?

Miten oli organisoitu opiston hallinto, miten valta ja vastuu jakaantuivat opistoa ja sen toimintaa koskevista asioista päätettäessä opiston ja Kansanvalistusseuran välillä?

Miten kuvailisit johtamista ja päätöksentekoa opistoa koskevissa asioissa?

Mitkä olivat rehtorin toiminnan rajat ja mahdollisuudet?

Muuttuiko opiston taloudellinen tilanne rehtoriaikanasi? Jos niin miten? Oliko muutos merkittävä?

Etsittiinkö yhteistyökumppaneita? Jos niin miksi ja minkälaisia?

Miksi lähdit opistosta? Minkälaisen opiston jätit seuraajallesi?

Mikä on mielestäsi yleisesti vapaan sivistystyön merkitys ja rooli yhteiskunnassa ennen ja nyt?

Miten Oriveden Opistossa rehtoriaikanasi koit ja koettiin vapaan sivistystyön tilanne?

Entä nyt? Miten näet tilanteen muuttuneen rehtorikautesi jälkeen?

Miten kansanopistoate sopii nyky-yhteiskunnan markkinavetoiseen ajatteluun?

Mikä on mielestäsi kansanopiston sivistystehtävä tänään? Entä mikä oli/olisi Oriveden Opiston rooli tuon tehtävän täyttämässä?

(IH) Olit yksi Oriveden Opiston säilyttämistä Orivedellä ajavan adressin laatijoista. Mitä adressilla tavoiteltiin? Mitä sillä saavutettiin?

Mitkä tekijät mielestäsi vaikuttivat siihen, että Oriveden Opiston toiminta on loppumassa ja sen olemassaolo itsenäisenä kansanopistona on loppunut?

Mitä ajattelet tapahtumien kulusta ja tämän hetken tilanteesta, onko se perusteltu, ymmärrettävä ja hyväksyttävä?

Liite 2(2)

Oletko edelleen sitä mieltä, että opiston toimintaa pitäisi jatkaa ja että toimintaa pitäisi jatkaa Orivedellä? Miksi?

Miten arvelet käyvän Oriveden Opiston perinnölle? Säilyykö se ja miten sitä voisi tai tulisi vaalia?

Minkä näet Oriveden Opiston roolin olleen sosiaalisen pääoman kasvattajana. Mitä muuta haluaisit tuoda esiin tapauksesta Oriveden Opisto?